

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота магістра з індійської філології на тему:

АРАБСЬКА ТА ПЕРСЬКА ЛЕКСИКА СУЧАСНОЇ МОВИ ГІНДІ:
СТРУКТУРНИЙ І ФУНКЦІЙНИЙ АСПЕКТИ
(на матеріалі публіцистичних текстів)

Студентки групи МПгін 56-20
факультету сходознавства
денної форми навчання
Освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: мова гінді,
англійська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.062 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – гінді

Кот Ганни Сергіївни

Науковий керівник:

доктор філол. наук, проф. Хамрай О.О.

Допущений до захисту

"__" _____ 2021 року

Завідувач кафедри

_____ Валігура О.Р.
(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ У	
ЛІНГВІСТИЦІ	9
1.1 Визначення терміна "запозичення"	9
1.2 Класифікація запозичень та адаптація їх у мові	11
1.3 Схожість і відмінності понять "запозичення" та "інтерференція"	14
1.4 Шляхи поповнення лексичного запасу мови гінді	19
Висновки до розділу I	25
РОЗДІЛ II. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СЛОВОТВОРУ В МОВІ	
ГІНДІ.....	26
2.1 Загальний словотвір у мові гінді	26
2.2 Особливості та характерні елементи словотвору арабської та перської лексики в мові гінді.....	31
2.3 Приклади гібридного словотвору на побутовому рівні в мові гінді	39
Висновки до розділу II	42
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ В МОВІ.....	43
3.1 Стилiстичне розшарування лексики мови гінді.....	43
3.2 Стилiстична нейтралiзацiя арабської та перської лексики в гінді. Лексика газетних жанрів	45
3.3 Функціонування арабських та перських запозичень в публіцистичних текстах мови гінді на рівні словосполучень	48
3.4 Функціонування арабських та перських запозичень в публіцистичних текстах мови гінді на рівні речень	53
3.5 Функціонування арабських та перських запозичень в мові гінді на рівні публіцистичних текстів.....	60
Висновки до розділу III	67
ВИСНОВКИ	69
РЕЗЮМЕ	73

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ	82

ВСТУП

Мова гінді належить до індоарійської групи індоіранської гілки індоєвропейської сім'ї мов та є офіційною державною мовою Республіки Індія. Сьогодні – одна з найпопулярніших мов світу, колись – незначний делійський діалект, який зародився в X столітті на півночі країни, де тоді правили індуси. Сучасна мова гінді сформувалась за останні 100 років на основі розмовних діалектів та власне літературної мови. Країна, об'єднала у своїх межах величезну кількість народів та племен, які володіють не тільки офіційною мовою Республіки, але й національними – яких згідно Конституції налічується 29. В результаті, ми маємо державну мову з дуже довгою історією, але й одночасно живу, яка зі своїм розвитком зазнає певних змін.

Існування жодної лексичної системи неможливе без іншомовних запозичень, навіть за умови, що вона зберігає народну основу. Поява іншомовних запозичень у мові пов'язана зі змінами у багатьох сферах "життя" країни: суспільно-політичній, історичній, науковій та культурній – а також її зв'язками з іншими державами та їхніми мовами. Кожна мова – індивідуальна, тому запозичені слова неоднаково впливають на збагачення словникового складу мови. У деяких випадках результат впливу іншомовних елементів на систему мови не відображається змінами у словниковому складі, в інших – навіть службові слова можуть витіснити споконвічні.

Зацікавленість проблемою запозиченої лексики з боку лінгвістів та всебічне вивчення цієї сфери є вже традиційними. Такі широко відомі лінгвісти, як Бодуен де Куртене І. О., Арістова В. М., Ляшенко А. П., Крисін Л. П., Булаховський Л. А., Воронова І. А., Тимофєєва Г. Г., Рочняк А. М., Гейко Т. Н. та багато інших присвятили численні статті та монографії дослідженню шляхів збагачення словникового складу мови.

Проблема запозичень в мові гінді також не нова. Цю тему досліджувало багато науковців, зокрема: Димшиц З.М., Ульциферов О.Г., Бескровний В. М., Горюнов В.І., Мотріченко О.М.

Таким чином запозичення в сучасній мові гінді завжди привертала увагу лінгвістів, але арабські та перські запозичення й досі не ставали предметом аналізу окремого лінгвістичного дослідження. На нашу думку, такий аналіз дозволяє сформулювати уявлення про мову, концептуальну картину світу індійського народу, дає змогу зрозуміти тенденції розвитку мови взагалі, зазирнути в її майбутнє.

Актуальність дослідження зумовлена загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних студій до вивчення лексичного складу мови. Актуальність визначається як лінгвістичною, так і культурно-історичною значимістю перської та опосередковано арабської мов для індійського суспільства. Крім того існує необхідність заповнити прогалину у дослідженні мови гінді, яка полягає в аналізові арабських та перських запозичень як слів повсякденного вжитку, що увійшли та закріпились в мові. Саме це привернуло нашу увагу і стало об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі магістра з філології гінді.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі лексико-граматичних, структурних та функційних особливостей арабських та перських запозичень в мові гінді на рівні словосполучень, речень і текстів, та дослідженні їх трансформацій, які відбулись в результаті адаптації в мові.

Відповідно до поставленої мети формулюються наступні **завдання**:

1. Висвітлити теоретико-методологічні засади дослідження мовної інтерференції в сучасному мовознавстві;
2. Визначити загально-наукове поняття "запозичення";
3. Дослідити шляхи поповнення лексики іншомовними запозиченнями;
4. Виявити чинники, які вплинули на процеси запозичення арабських та перських елементів в мові гінді;

5. Визначити структурні особливості арабських та перських запозичень у складі лексики мови гінді;
6. З'ясувати особливості функціонування на рівні словосполучень, речень і текстів арабських та перських лексем у сучасній літературній мові гінді;
7. Узагальнити результати проведеного дослідження

Об'єктом дослідження є арабські та перські запозичення в мові гінді, а **предметом** – структурні та функційні особливості арабських та перських запозичень в мові гінді.

Матеріалом дослідження послуговували 470 запозичень з арабської та перської мов, дібрані методом суцільної вибірки з публіцистичних статей інтернет видання "Бі-Бі-Сі" гінді на суспільно-політичну тематику.

У даній роботі ми використовували наступні лінгвістичні **методи дослідження**:

- *описовий метод* (який дав можливість інвентаризувати лексичні одиниці іншомовного походження і пояснити особливості їх функціонування на відповідному етапі розвитку мови-реципієнта);
- *порівняльно-історичний метод* (за допомогою якого здійснено порівняння мовних явищ і їх розгляд в історичному аспекті, порівняння способів передачі значень арабських та перських запозичень в мові гінді);
- *метод суцільної вибірки* (добір арабських та перських запозичень зі статей);
- *семантичний метод на основі компонентного аналізу* (визначення значення арабських та перських запозичень в мові гінді з перекладом на українську);

- *метод контекстуального аналізу* (при перекладі використаних арабських та перських запозичень у ЗМІ з мови гінді на українську)
- *метод кількісних підрахунків* (при розподілі запозичень на групи та вирахуванні відсоткової частини кожної групи запозичень у конкретному уривку).

Наукова новизна полягає у тому, що у пропонованій кваліфікаційній роботі магістра з філології гінді вперше було проведено комплексний аналіз арабських та перських запозичень у сучасній мові гінді, розглянуто їх лексико-граматичні та функційні особливості, виокремлено основні моделі творення нових слів, з'ясовано причини входження певних лексем до корпусу сучасної мови гінді, розроблено класифікацію відповідних лексико-семантичних груп даних запозичень в мові.

Практична цінність дослідження полягає в можливості використання даних матеріалів під час викладання наступних дисциплін: "Лексикологія мови гінді", "Історії мови гінді", "Практичний курс перекладу (гінді та українська мови)", а також у розробці спецкурсів та семінарів зі словотвору, морфології, стилістики, перекладознавства тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати наукового дослідження висвітлено у тезах доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції "AD ORBEM PER LINGUAS. ДО СВІТУ ЧЕРЕЗ МОВИ", 14 травня 2021 року.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра з філології гінді складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків та резюме. Повний обсяг роботи 130 сторінок. Із них 75 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складає 77 позицій (з них іноземними мовами – 15 позицій). У вступі визначається актуальність теми, мета і завдання дослідження, об'єкт, предмет та матеріали роботи, методи дослідження, нау-

кова та теоретична цінність, а також представлено відомості про апробацію результатів дослідження.

У Розділі 1 дослідження розкрито поняття терміна "запозичення", обґрунтовано принципи класифікації запозичень та адаптації їх у мові, розглянуто історичний вплив іранських мов на мову гінді, а також представлені шляхи поповнення лексичного запасу мови гінді.

У Розділі 2 дослідження представлені механізми загального словотвору в мові гінді, виділені характерні елементи словотвору лексики арабського та перського походження в мові гінді, розглянуто гібридний словотвір запозичень суспільно-побутової лексики.

У Розділі 3 дослідження з'ясовано функціональні особливості арабських та перських запозичень в сучасній мові гінді, детально розглянуто стилістичне розшарування лексики в системі мови гінді, наведено приклади та проаналізовано вживання арабських та перських запозичень у засобах масової інформації.

У загальних висновках до роботи наведено теоретичне узагальнення й обґрунтування наукової проблеми міжмовної інтерференції в мові гінді, та викладено результати проведеного наукового дослідження, а саме: висвітлено процес мовної інтерференції, досліджено фонетичне, граматичне та семантичне значення арабських та перських запозичень, досліджено вживання запозичень в засобах масової інформації.

У додатках представлено лінгвістичні терміни за темою роботи, схема діалекту "каураві", детальні підрахунки кількості запозичених елементів у представлених в роботі фрагментах, алфавіт мови гінді з транслітерацією, таблиця зі 123-ма відповідниками слів власне гінді та їх еквівалентами, що увійшли в мову гінді з арабської та перської мов (з транскрипцією і перекладом українською мовою), а також приклади речень та публіцистичних статей мовою гінді (з літературним перекладом українською мовою), на матеріалі яких проводилось дане дослідження.

РОЗДІЛ І. ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ВІВЧЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ В ЛІНГВІСТИЦІ

1.1 Визначення терміна "запозичення"

Особливо важливе місце у теорії запозичення займає саме питання про визначення терміна "запозичення". Як у вітчизняному, так і в зарубіжному мовознавстві існує чимало визначень цього поняття.

Теоретичне обґрунтування проблеми мовних зв'язків вперше зустрічається в роботах Боудена де Куртене І. О. у 1875 році (Буден де Куртене, 1963). Вже наприкінці 19 століття мовознавці вживають термін "мовне змішування", яке вперше почав використовувати Шухардт. Спочатку лінгвістів цього періоду цікавив власне факт переходу слів з однієї мови в іншу, пізніше – як цей процес називати. У наукових дослідженнях того періоду запозичення розглядалось як переміщення слів чи переміщення слів та окремих елементів слова з однієї мови в іншу. Саме у цьому значення термін "запозичення" вживався у більшості робіт (Крысин, 1965, с.116). Окрім того, у 20 столітті був запропонований ще один термін для позначення цього явища – "взаємний мовний вплив" (Щербак, 1994, с. 103).

Таким чином, термін "запозичення" є неоднозначним. З одного боку, запозичення розглядалось як переміщення слів однієї мови в іншу, яке відбувалось таким чином, що ніяк не могло розірвати зв'язки між суспільним життям та різними культурними явищами (Лотте, 1982, с.95). При цьому деякі лінгвісти трактують це явище як різні процеси: власне запозичення та калькування.

Сімонок В.П. (1997) зазначає, що "в науковій літературі для позначення запозичених слів використовуються різні терміни – *запозичені слова, іношомовні слова, іношомовні елементи*, а також для позначення процесів

запозичення – *інтерференція мов, взаємодія мов, калькування тощо*" (Маслова, 1997, с. 52).

За Українською енциклопедією ім. М. П. Бажана (2007), "запозичення – це одиниця іншої мови (морфема, слово, словосполучення, частина мови чи синтаксична конструкція), яку було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови до іншої" (с 473).

Крисін Л. П. називає запозичення процесом, під час якого відбувається переміщення різних елементів з однієї мови в іншу. Під "різними елементами" маються на увазі різні одиниці мовних рівнів: фонології, морфології, синтаксису, лексики, семантики. Тому Крисін Л. П. розмежовує запозичення фонем, морфем, лексем тощо (Крысин, 1965, с. 116).

Зазвичай запозичуються слова та морфеми (суфікси, префікси, корені), набагато рідше – синтаксичні та фразеологічні вирази. Запозичений елемент "вживається" в систему нової мови. Упродовж цієї імплементації іншомовний елемент підлаштовується під існуючу структуру мови, частково втрачаючи старі елементи. Оскільки запозичення є результатом тривалої історичної взаємодії мов та їхнього змішування, то запозичення займають значне місце у лексиці багатьох мов.

На наш погляд, доцільним є визначення терміна запозичення, подане в "Енциклопедії української мови": "Запозичення – звук, морфема, слово або його окреслене значення, фразеологізм, синтаксична конструкція, перенесені з однієї мови в іншу, а також сам процес подібного перенесення" (Русанівський, 2000, с. 89).

Беручи до уваги думки лінгвістів наведені вище, ми не можемо ігнорувати той факт, що на сьогоднішній день у міжнародній лінгвістиці чимало видатних вчених, які присвятили власну наукову діяльність вивченню білінгвізму та мовної інтерференції, мають різні погляди щодо остаточного трактування терміну "запозичення". Пізніше в роботі ми розглянемо, хто саме

дотримується думки, що запозичення – це результат двостороннього контакту декількох мов, на противагу розглянемо аргументи тих дослідників, які вважають, що запозичення – це результат інтерференції.

Доволі доступне тлумачення терміна "запозичення" подає В. Розенцвейг (1968): "Обидва ці терміни (змішування мов і взаємний вплив мов), як і термін "запозичення", що часто вживається стосовно явищ контакту в цілому, а не тільки в галузі словника, являє собою складний процес мовних контактів, у якому та чи інша з двох (і більше) мов виступає як сторона, що "дає" на противагу другій стороні, що "бере", або ж у якому обидві мови збагачують одна одну" (с.6).

Мовознавці, які розглядають запозичення як процес міграції мовних елементів до мови-рецепієнта, пропонують інше тлумачення терміна "запозичення". Вони розглядають не лише техніку "переміщення" готових елементів з однієї мови до іншої, а включають до цього терміну і тривалий процес їх засвоєння та адаптації в системі нової мови, набуття нових семантичних значень і можливості використання в найрізноманітніших контекстах.

Дослідники Дорошенко С. І. та Дудик П. С. (1974) вважають, що запозичення здійснюється двома шляхами. Перший шлях – усний – через безпосереднє спілкування, в умовах контакту з носіями іншої мови; другий – писемний – через книжки, монографії, юридичну літературу та офіційні документи (с. 263).

1.2 Класифікація запозичень та адаптація їх у мові

Більшість мовознавців погоджується, що процес потрапляння іншомовної лексики до мови, яка "бере", відбувається трьома методами: звуковим запозиченням, графічним запозиченням та калькуванням. Лотге Д.С. (1982) вважає, що звукове і графічне запозичення можна об'єднати в одну

підгрупу, яка називається "матеріальним" запозиченням. Адже у разі матеріального запозичення з іншої мови береться матеріальна форма слова чи словосполучення (звукова або графічна) і його значення. Під час звукового запозичення, запозиченою є звукова оболонка тексту, точніше фонема – і це доволі рідкісне явище. Графічне запозичення полягає в передачі графічного образу іншомовного слова. Запозичення морфеми відбувається на підставі вичленовування її в спільно-структурних словах іншої мови. Графічні запозичення здатні зберігати як зовнішні, так і внутрішні складові іноземного тексту. У випадку калькування запозичується лише семантична структура іншомовної лексики (словотвірна конструкція), тобто ознака поняття, закладена в основу його назви (с.114).

У підсумку ми розуміємо, що до іншомовних запозичень відносяться всі лексичні одиниці, поява яких в одній мові пов'язана з копіюванням зовнішньої або внутрішньої структури відповідних слів-прототипів з інших мов. Запозичення, як і будь-яка інша складова частина лексики, перебувають у процесі постійного розвитку і можуть змінювати власну форму. Запозиченими можуть не тільки слова та морфеми (суфікси, префікси, корені), але синтаксичні та фразеологічні вирази.

Процес переходу слів з однієї мови до іншої розпочався багато століть тому, звідси і з'явилась потреба в класифікації. Спираючись на існуючу класифікацію запозичень відомих лінгвістів (Арбекова, 1977, с. 129) ми спробуємо розділити запозичення в мові гінді на наступні підгрупи:

- за джерелом запозичення: санскритські, арабські, перські, англійські – зумовлені економічними, культурними, політичними та іншими зв'язками з цими народами.
- за тим, який аспект слова був запозичений: фонетичні, семантичні, а також – запозичення словотвірних елементів.

- за ступенем асиміляції: слова, які повністю асимілювалися; слова, які частково асимілювалися; слова, які позначають поняття пов'язані з іншими країнами.

С. В. Гриньов (1982) класифікує запозичення на основі наступних ознак: час запозичення; мова-джерело запозичення; сфера вживання запозичених слів (загальноновживана й спеціальна); характер запозиченого матеріалу. З точки зору характеру запозиченого матеріалу виділяє наступні підгрупи (с.114):

1. Пряме чи непряме матеріальне запозичення, тобто запозичення з чужої мови як матеріальної (звукової і графічної) сторони знаку, так і його значення;

2. Калькування, що представлене трьома різновидами:

- словотвірне калькування, що імітує чужу словотвірну модель при наповненні її своїм морфемним матеріалом;

- смислове чи семантичне калькування, при якому у слів національної мови під впливом чужої з'являються нові значення;

- фразеологічне калькування, тобто переклад іншомовного виразу "дослівно".

Пріоритет в описанні процесу запозичення іншомовної лексики належить Крисіну Л. П. У вітчизняному мовознавстві прийнято представлений ним розподіл іншомовних слів на три групи (Крысин, 1964, с. 118):

1. Запозичене слово;
2. Екзотизм;
3. Іншомовне вкраплення.

У свою чергу запозичені слова представлені наступними групами слів (Крысин, 1964, с. 118):

- 1) слова, що структурно співпадають з іншомовними прототипами, тобто слова, змінені графічно та передані відповідним фонемним засобам мови, що запозичує без будь-яких структурних додавань;
- 2) слова, що морфологічно оформленні засобами мови, що запозичує;

3) слова з частковою морфологічною субституцією.

Прийнято вважати, що період потрапляння інтернаціоналізма до складу мови-реципієнта впливає на якість і глибину його асиміляції, тобто: чим раніше слово було запозичено, тим більшою мірою воно асимілювалося й міцніше увійшло в систему "нової" мови. Проте слова, що, так би мовити, не прижилися і не набули такої самої чи подібної комунікативної важливості, як у складі мови-оригіналу, і рідко використовуються в повсякденній мові реципієнта, поступово залишають словниковий склад незалежно від часу їх засвоєння. Водночас, інноваційні, сучасні і популярні серед носіїв мови, що запозичує, лексичні одиниці, які мають широку сферу вживання, набувають можливість повністю адаптуватися до системи мови-реципієнта.

Тож можна зробити висновок, що існує декілька класифікацій запозичень, залежно від розгляду даної теми конкретним вченим-мовознавцем та завдань поставлених перед науковцем. Таким чином, запозичені слова постають як складна та структурно-неординарна група. Хоча лексика, яка є в цій групі, має деякі загальні риси, що відрізняють їх від інших пластів лексики певної мови.

1.2 Схожість і відмінності понять "запозичення" та "інтерференція"

Як відомо, словниковий склад мови є найбільш рухомим мовним компонентом, який перебуває в процесі постійної зміни. Словниковий склад мови щодня кількісно збільшується і якісно збагачується, відображаючи, на певних етапах свого розвитку, вплив того чи іншого історичного періоду на суспільство, всередині якого ці зміни відбуваються. Зокрема до таких властивостей можна віднести процеси зміни значення слів і збагачення словника шляхом запозичення слів з інших мов.

Проблема мовного запозичення актуалізувалася в останні десятиліття в зв'язку з активною розробкою різних аспектів взаємодії мов. На тлі зростаючої кількості досліджень більш помітним стало протиріччя між традиційними схемами визначення поняття "запозичення", які здебільшого сформувався ще у ХІХ ст., і новими уявленнями про мовні процеси і структуру мови, що розповсюдилися у другій половині ХХ ст. Дослідження процесів і результатів лексичних запозичень в останні кілька десятиліть проводяться у двох напрямках: одні лінгвісти зосередили увагу на внутрішньо-системному аспекті входження іншомовних елементів до мови-реципієнта (Амосова Н., Крисін Л.П., Майоров А. П.), інші розглядають запозичення в контексті двомовності, міжмовного контакту і міжсистемної взаємодії мов (Арістова В.М., Вайнрайх В., Хауген Е.). Під час прямого чи опосередкованого контакту народів і злиття культур, одним із серйозних наслідків взаємодії є запозичення лінгвістичних одиниць.

Фелізон Ж.Ф. дає наступне визначення: "Запозичення – це процес, в ході якого мова отримує лінгвістичні одиниці з іншої мови" (Phelizon, 1976, с.75).

Володарська Е.Ф. (2002) розглядає запозичення, як універсальне мовне явище, що полягає в акцепції однією мовою лінгвістичного матеріалу з іншої мови внаслідок екстралінгвістичних контактів між ними, що розрізняються за рівнем і формами. (с.96). Вивчення результату контактів між народами і їх мовами має важливе значення для вирішення ряду лінгвістичних проблем, а також питань, пов'язаних з історією, археологією, психологією і іншими науками.

Поняття ж мовної інтерференції тісно пов'язане з багатьма сферами як лінгвістики, так й інших наук (психології, соціології, культурології та ін.). Ярцева В.Н. (1990) вважає, що мовна інтерференція (або перенесення) завжди виражається в безпосередньому впливі рідної мови на іноземну, викликаючи тим самим відхилення від її норми і системи, і існує під час зіткнення двох мов

в соціальному або культурному сенсах, або в умовах засвоєння індивідом іноземної (нерідної) мови (с.197).

Чимало дослідників вважають, що першими вченими-лінгвістами, які звернули увагу на явище мовної інтерференції, були американці. Один із засновників соціолінгвістики Уріель Вайнрайх (*Languages in Contact: Findings and Problems*, 1953 р.) і професор Гарвардського університету Ейнар Хауген (*The Norwegian Language in America: A Study of Bilingual Behavior*, 1953 р.). Роботи Е. Хаугена і У. Вайнрайха вийшли приблизно в один і той же час і відразу привернули увагу вчених, оскільки, обидва вони були переконані, що при вивченні мовних контактів необхідно розглядати екстралінгвістичні фактори, такі як психологічний і соціальний аспекти. У. Вайнрайх вперше визначив термін "мовна інтерференція", замінивши їм доволі поширений на той час термін "міжмовний вплив", який пізніше був прийнятий на озброєння Е. Хаугеном в значенні "одночасне накладення двох мовних норм однієї на іншу" (Muhvić-Dimanovski, 2009, с. 55).

Що ж стосується радянських лінгвістів, то перша згадка про це явище з'являється в роботі Щерба Л.В. (1974) "К вопросу о двуязычии. Языковая система и речевая деятельность", де інтерференцією називається "взаємне спотворення обох мов на практиці, при вивченні іноземної мови" (с.313). Хоча визначення інтерференції варіюється в залежності від дослідника і школи, до якої він належить, при вивченні іноземних мов інтерференцією зазвичай називають вплив однієї або декількох мов на мовлення індивіда, що використовує обидві мови. Проте, деякі дослідники, що працюють в області вивчення іноземних мов, уникають цього терміну, вважаючи, що він несе негативну конотацію, і пропонуючи замість нього термін "перенесення" ("transfer"). Останнім часом обидва терміни часто використовуються в одному значенні (Kishe, 2018, с.6).

На нашу думку, інтерференція завжди присутня у вигляді, як правило, неусвідомленого перенесення білінгвом елементів однієї з мов, якою він або

вона володіє, до тієї, яку використовує на даний момент. Під час "стику" двох мовних систем, відхилення від нормованої мови-реципієнта помічає адресат повідомлення. Це сприймається у вигляді незвичної інтонації, акценту, невірно використаного закінчення або приставки, дивного порядку слів або незрозумілою лексичною сполучуваністю. Таким чином, інтерференція проявляється на всіх рівнях мови: фонетичному, фонологічному, морфологічному, семантичному, синтаксичному та лексичному.

Що ж таке інтерференція? Кожен вчений має власний погляд на питання, а думки стосовно єдиного визначення поняття висловлюють, як лінгвісти, так і дослідники інших областей знань, поєднаних з мовою. Погляди науковців співпадають лише в одному: інтерференція – явище, що виникає під час зіткнення, взаємодії двох мов. Лінгвісти ж бачать коріння інтерференції в самому механізмі мови і здебільшого досліджують в якості "інтерферентного" матеріалу лексику, що була запозичена з однієї мови іншою в результаті етнічних контактів народів, і яка з часом піддалася повній або частковій адаптації у мові, що її запозичує. Інтерференція, що розглядається в лінгвістичному аспекті, є явищем взаємодії структур і структурних елементів двох мов в процесі спілкування двомовного населення. У деяких дослідженнях ставиться знак рівності між явищами інтерференції і запозичення. Натомість, ми вважаємо, що термін "інтерференція" точніше трактується саме тими науковцями, які використовують його для позначення результатів взаємодії двох чи більшої кількості мов. Варто зазначити, що саме слово "інтерференція" походить від латинського *inter* (між) і *ferentis* (несучий, що переносить).

Маючи доволі розлогі і зрозумілі погляди вчених на проблематику, ми стикаємось із загальною бідю лінгвістики – відсутністю єдиної і загальноприйнятої термінології. Зокрема, дослідники досить по-різному вживають термін "інтерференція". Одні включають поняття "запозичення" в інтерференцію (Вайнрайх У., Жлуктенко Ю.А., Семчинський С.В., Queffelec

А.), інші протиставляють ці поняття (Heath J., Thomason S.G., Kaufman T.), треті вважають, що інтерференція – це процес, а запозичення – і процес, і результат цього процесу (Appel R., Muysken P.).

Так, прихильники першої точки зору під "лексичною інтерференцією" розуміють усі викликані міжмовними зв'язками зміни у складі лексики, а також у функціях і вживанні лексико-семантичних одиниць. На думку Семченського С.В. (1973) лексична інтерференція реалізується трьома шляхами: через 1) безпосереднє запозичення лексичних одиниць; 2) зміни в структурі іншомовних лексичних одиниць; 3) запозичення їх значень (с.34).

Баранікова Л.І. (1972) відзначає, що між запозиченням і інтерференцією існують відмінності, які полягають в наступному. При запозиченні в мовну структуру проникає чужорідний елемент, який "примусово" асимілюється, натомість при інтерференції змінюється сама структура або її окремі елементи. Запозичувати можуть окремі матеріальні елементи в складі мовної структури; запозичення зв'язків і відносин цих елементів з іншими елементами не відбувається. Інтерференція ж пов'язана саме з впливом зв'язків і відносин системи однієї мови на іншу (с.93).

Проаналізувавши погляди декількох вищезазначених лінгвістів і підтримавши думку тих, хто розділяє поняття "запозичення" та "інтерференція", ми можемо зробити висновок, що процес запозичення може мати місце при слабких, короткочасних контактах і навіть при відсутності безпосереднього зв'язку носіїв мов; інтерференція ж можлива лише при тривалих тісних контактах носіїв різних мов. У першому випадку не відбувається істотного впливу на структуру мови, вона не набуває ряду помітних нових рис; на противагу у другому випадку, при особливо сприятливих умовах, процес інтерференції може призвести до суттєвих змін в будові мовної системи, в її внутрішніх зв'язках і організації.

Ми вважаємо доречним сприймати інтерференцію в якості будь-якої зміни в системі мови під впливом іншої мови і, отже, включаємо сюди і лексичні запозичення.

1.3 Шляхи поповнення лексичного запасу мови гінді

Ульциферов О.Г. (2005) вважає, що словниковий склад сучасної мови гінді є результатом тривалого розвитку і за походженням може бути поділений на дві великі групи: слова індійського походження та іншомовні. Лексика власне гінді складається з декількох шарів за часом їх появи саме в сучасній літературній мові гінді, куди в свою чергу входять слова з індоевропейської мови, загальні індоарійські слова і слова власне гінді, що схематично можна зобразити наступним чином (с. 25):

Латина	Санскрит	Перська	Гінді	Українська
Pater	Pitar	Peder	Pita:	Батько
Mater	Ma:tar	Mader	Mā:	Мати
Frater	Bra:tar	Bha:ta:	Bha:i:	Брат
Stella	Ta:ra:	Setara:	Ta:ra:	Зірка
Anne	Sama	-	San	Рік
Nomen	Na:man	Na:m	Na:m	Ім'я
Duo	Dvi	Du:	Do	Два
Tres	Tri	-	Ti:n	Три

Велика кількість загальних слів зустрічається в індоарійських мовах, що доводить наступна таблиця (Ульциферов, 2007, с. 25):

Санскрит	Пракріт	Перська	Гінді	Українська
Go	Ga:i:	Gav	Ga:y	Корова

Hastah	Hattho	Dast	Ha:th	Рука
Ba:hu	-	Ba:z:u	Bā:h	Рука
Nava	Navao	Nau	Naya:	Новий
Sapt	Satt	Haft	Sa:t	Сім
Dantah	-	Danda:n	Dā:t	Зуб
Makshika:	Makkhia:	Makasa	Makkhi:	Муха
Sandhya:	Sanjha:	Sha:m	Sā:njh	Вечір
Varsha:	-	Ba:rish	Baras	Дощ

Димшиц З.М. (1986) слова індійського походження, в свою чергу, поділяє на три кількісно нерівні підгрупи (с.35):

1) слова, що увійшли в мову гінді з санскриту без жодних фонетичних змін, – слова татсама [tatsama];

2) слова, що пройшли тривалий шлях фонетичного і семантичного розвитку від давньоіндійського періоду через середньоіндійській щабель до сучасного стану мови і складові лексики власне гінді, – слова тадбхава [tadbhava];

3) слова, запозичені з індійських неіндоарійських мов (дравидійських або мунда) – слова деші [deshi].

Слів групи деші в мові гінді одиниці. Вони нічим не відрізняються від слів власне гінді і являють собою частину (нехай вельми незначну) досить вживаної лексики мови.

Димшиц З.М. (1986) зазначає, що слова санскритського походження складають значну частину лексики гінді. Вони є основою суспільно-політичної та науково-технічної термінології гінді та базою для створення нових слів і словосполучень. Слова групи татсама, в свою чергу, поділяються на старі і нові (с.35).

Старі татсама – це власне санскритські слова, що їх вживають в мові гінді або одночасно в своєму старому і новому значеннях, або тільки в старому

чи тільки в новому значенні (Димшиц, 1986, с.35). Наприклад, санскритське слово *अंतरिक्ष* [antariksh] використовується в гінді як в старому значенні – "простір між землею і небом", "атмосфера", "небо", так і в новому – "космос"; слово *देश* [desh] має лише старе значення – "країна".

Нові татсама – це слова, утворені на базі санскритської лексики і санскритських словотворчих формантів. Вони складають основну частину сучасної термінології гінді (Димшиц, 1986, с.36), наприклад: *उत्पादनशील* [utra:da:nshy:l'] "продуктивний", *प्राविधिक* [pra:vidgik] "технічний", *प्रतिक्रांति* [pratikra:nti] "контрреволюція".

Крім слів виключно індійського походження інший радянський індолог Бархударов А.С. (1963) виділяє ще один пласт лексики гінді і називає її "відеші", що в перекладі означає "іноземна лексика"(с.79). Українська індологиня Мотріченко О.М. (2006) зазначає, що лексика відеші, або іноземна лексика (*gindi* [videshi:] – іноземний, закордонний) – це слова запозичені мовою гінді з неіндійських мов (с.76).

Мотріченко О.М. (2006) вважає, що запозичена лексика належить головним чином до трьох мовних сімей: індоєвропейської, тюркської, семітської – та хронологічно пов'язана з двома хвилями іноземних навал: мусульманською (азіатською) та християнською (європейською) (с.76). Ця група слів настільки різноманітна та чудово асимілювалась, що Бархударов А.С. (1963) запевняє: "У новоіндійських мовах роль слів деш'я (санскрита) виконують слова іноземного походження – відеші" (с.79).

Серед запозичених слів найчисельніший шар – **лексика арабо-перського походження** (Мотріченко, 2006, с.76). Це зумовлено історичним і соціально-політичними факторами. З 1206 до 1837 рр. державною й офіційною мовою Індії була перська. Перші значні арабо-перські запозичення пов'язані з тюркськими завоюваннями XIII ст. й утворенням Делійського султанату (1206-1526 рр.). Хоча рідною мовою завойовників була турецька, офіційною

мовою й мовою літератури стала перська. Звідтоді в мову гінді почала проникати перська лексика, а через неї й арабська та почасти турецька. Друга хвиля арабо-перських запозичень виникла в XVI столітті разом з утворенням Могольської імперії. Так, у сучасній мові гінді нараховують до 6 тисяч слів арабо-перської етимології (Мотріченко, 2006, с.76).

Мотріченко О. М. (2006) стверджує, що перше місце серед усіх запозичень мови гінді належить перській лексиці (с.76). Ми з цим твердженням погоджуємось і на підтвердження власних слів нижче наводимо чимало прикладів перських слів, які чудово асимілювалися в мові гінді і вже давно відносяться до лексики повсякденного вжитку. Серед науживаніших перських слів: *आमिर* [a:mir] "багатий", *खूबसूरत* [khubsu:rat] "красивий", *खुशी* [khushi:] "радість", *रोशनी* [roshni:] "світло", *ताज़ा* [ta:za:] "свіжий", *कागज़* [ka:gaz] "папір", *नौकर* [noukar] "слуга", *ज़मीन* [zami:n] "земля", *दिल* [dil] "серце", *दोस्त* [dost] "друг" та ін.;

Серед арабських: *आदमी* [a:dmi] "чоловік", *औरत* [aurat] "жінка", *किताब* [kita:b] "книга", *आदत* [a:dat] "звичка", *हवा* [hava:] "вітер, повітря", *सवाल* [sava:l] "питання", *जवाब* [dzhava:b] "відповідь", *शुरू* [shuru:] "початок", *ज़रूर* [zaru:r] "звичайно" тощо.

Найбільше арабських та перських запозичень вживають індійські мусульмани. Проте у звичайному розмовному мовленні індійців функціонування цієї лексики сьогодні настільки активне, що вона у багатьох випадках витісняє слова груп татсама і татбгава.

Мотріченко О.М. (2006) додатково згадує різні функціональні класи слів, до яких найчастіше відносяться арабські та перські запозичення (с.77):

- 1) Релігія – *रोज़ा* [roza:] "ніст", *अल्लाह* [alla:h] "Аллах", *इमाम* [ima:m] "імам";
- 2) Державне управління – *सरकार* [srka:r] "уряд", *दफ़्तर* [dahta:r] "контора, офіс", *विमा* [vima:] "страхування", *सिफारिश* [sifa:rish]

- "рекомендація", बेरोज़गारी [berozga:ri] "безробіття";
- 3) Військова справа – सिपाही [sipa:hi] "солдат", फौज [fou:dzh] "армія", हमला [hamla:] "атака";
- 4) Судочинство – कानून [kanu:n] "закон", सज़ा [saza:] "покарання", वकील [vaki:l] "адвокат";
- 5) Ремесло, торгівля – हिसाब [hisa:b] "рахунок", बाज़ार [baza:r] "ринок, базар", खरीद [khari:d] "покупка", सिक्का [sikka:] "монета";
- 6) Професії – दर्ज़ी [darzi:] "кравець", हलवाई [halva:i:] "кондитер";
- 7) Побут – दीवार [diva:r] "стінка", दरवाज़ा [darva:za:] "двері", मेज़ [mez] "стіл", तकिया [takiya:] "подушка", सब्ज़ी [sabzi:] "овочі", सेब [seb] "яблуко", कमीज़ [kami:z] "сорочка", शतरंज [shatrandzh] "шахи";
- 8) Медицина – नब्ज़ [nabz] "пульс", मरीज़ [mari:z] "хворий", जुकाम [zuka:m] "застиуда", नज़ली [nazla:] "нежить", दवा [dava:] "ліки";
- 9) Освіта – मदरसा [madrasa:] "медресе", इम्तिहान [imtiha:n] "іспит";
- 10) Назви країна і національностей – अरब [arab] "араб", अरमन [arman] "Вірменія" та інші.

Кількість тюркських запозичень у мові гінді незначна. Наприклад: काबू [ka:bu:] "сила, влада", तोप [top] "гармата", बहादुर [baha:dur] "герой", चाकू [cha:ku:] "ніж" та ін.

З появою в Індії європейців у XVI столітті лексика індійських мов почала активно поповнюватися **європеїзмами**. Першими були португальці, потім – голландці й французи. Проте запозичення з їхніх мов нечисленні й не складають особливого шару лексики сучасної мови гінді. З португальської мови гінді запозичила такі слова, як अनानास [ana:na:s] "ананас", कमरा [karma:] "кімната", गोभी [gobhi:] "капуста", चाबी [cha:bi:] "ключі", तौलिया [touliya:] "рушник", संतरा [santara:] "апельсин", з французької – कारतूस

[ka:rtu:s] "напрон", कूपन [ku:pan] "купон", з голландської - तुरुप [turu:p] "козир" (Мотріченко, 2006, с.77).

Мотріченко О.М. (2006) стверджує, що "європеїзми в мові гінді представлені головним чином англійською лексемою, яка почала проникати в мову гінді з XVII століття й сьогодні продовжує поповнювати словниковий склад сучасної літературної мови гінді. Таким чином, серед запозичень друге місце після арабо-перської лексики належить англійській лексиці, кількість якої становить приблизно три тисячі слів" (с.78).

Більш ніж за 200 років британського панування в Індії англійська мова дійсно міцно ввійшла в суспільне й політичне життя країни. В рамках дослідження ми дійшли висновку, що на сьогоднішній день англійську лексику активно використовують як у розмовному, так і в писемному мовленні. Особливо багато англіцизмів у науковій і суспільно-політичній термінології. Англійська лексика охоплює такі сфери, як наука, техніка, освіта, спорт, медицина, культура, економіка й торгівля, політика, судочинство, засоби зв'язку, преса, транспорт, державний устрій, військова справа, повсякденне життя освіченої частини населення, географічні назви тощо: इंजीनियर [inzy:niyar] "інженер", साइंस [sa:ins] "наука", कॉलेज [koledzh] "коледж", डिप्लोमा [diplo:ma:] "диплом", टीम [ti:m] "команда", हॉकी [hoki:] "хокей", ऑपरेशन[o:preshn] "операція", डॉक्टर[da:ktar] "лікар", थिएटर[thietar] "театр", आर्ट[a:rt] "мистецтво", मैनेजर[me:nedzhr] "менеджер", फर्म[farm] "фірма", पार्टी[pa:rti:] "партія", रेडिओ[redio:] "радіо", रेलवे[relve] "залізниця", बस[bas] "автобус", स्टेट[stet] "штат", आर्मी[a:rmi:] "армія", गिलास[gila:s] "стакан", जनवरी [zanvari:] "січень", फ्लेट [flet] "квартира", स्पेन [spen] "Іспанія", चीन[chi:n] "Китай" і т.д.

Висновки до розділу I

Жодна мова світу не розвивається в ізоляції, знаходячись осторонь від інших мов. Так чи інакше, контакти народів світу зумовлюють культурний обмін, а разом і з ним – обмін лексики. Через це кожна мова світу має у своєму складі "іншомовні" слова. Існує безліч зовнішніх чинників власне процесу запозичення (економічні, політичні, історичні тощо), але окрім них є й внутрішні. Величезна кількість вчених уже дослідили явище "запозичення", при цьому на даний момент не існує єдиної класифікації запозичень у світовому мовознавстві.

Запозичення в мові гінді також є доволі складним процесом, оскільки мова еволюціонувала від мови апабхранш до сучасної літературної мови гінді. Індія – мультинаціональна країна, але при цьому мова гінді – офіційна мова країни. Як було зазначено вище, словниковий склад мови гінді поповнюється з багатьох джерел. Це призводить до появи в мові великої кількості синонімічних рядів (особливо за рахунок санскритських, арабських та перських слів, що мають однакові значення), які на практиці зустрічаються в усіх пластах лексики гінді і нерідко вживаються без будь-яких стилістичних відмінностей, тож широка синонімія і багатозначність – важлива особливість лексики гінді. На наш погляд, власне арабські та перські запозичення вкоренились настільки в розмовну мову жителів Індії, що їм просто немає аналогів, оскільки вони були запозичені ще з давнини, аби позначати певні об'єкти, явища, емоції чи дії. Ми вважаємо, що завдяки запозиченням можна дослідити не тільки розвиток мови, а й історії зокрема.

РОЗДІЛ II. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СЛОВОТВОРУ В МОВІ ГІНДІ

2.1 Словотвір в мові гінді

Словниковий склад сучасної мови гінді безперервно поповнюється новими словами, термінами і термінологічними словосполученнями. На думку Димшица З. М. (1986) збільшення словникового складу мови гінді головним чином відбувається двома шляхами: по-перше, шляхом словотвору, і, по-друге, шляхом запозичення з інших мов. Вчений переконаний, що "основним засобом розвитку і розширення словникового складу мови гінді є саме словотвір" (с.83). Його колега Бархударов А.С. (1963) пояснює термін словотвору в мові гінді наступним чином: "Словотвір – це процес висловлення нового змісту слова на основі зміни його структури або граматичної форми" (с.12.). Відомий радянський індолог Ульциферов О.Г. (2007) зазначає, що всі слова сучасної літературної мови гінді з точки зору морфологічної структури поділяються на слова, які *мають форми словозміни*, і слова, які *не мають форм словозміни*. (с. 53).

Дослідник поділяє слова першої групи на дві частини: основу і закінчення, або флексії. До таких слів належать іменники (*कमरा* [kamr-a:] "кімнат-а"), прикметники (*नीला* [ni:l-a:] "блакит-ний"), числівники (*पहला* [rehl-a:] "перш-ий"), займенники (*तुम्हारा* [tumha:r-a:] "твій"), дієслова (*लिखूंगा* [kikhu:n-ga:] "напиш-у").

Слова другої групи являють собою чисту основу: *इजाज़त* [idza:zat] "дозвіл", *लाल* [la:l] "червоний", *मगर* [magar] "проте")

Що стосується самих основ, то їх або можна розчленувати на морфеми, або ж ні.

Ульциферов О.Г. (2007) до структури перших відносить усі словотвірні афікси: префікси (*उपनगर* [up-nagar] "перед-місто"), суфікси (*नगरी* [nagar-i:] "міський"), префікси і суфікси (*उपनगरी* [up-nagar -i:] "при-міськ-ий). Другі складаються з однієї морфемі (морфематичної основи): *नगर* [nagar] "місто", *एक* [ek] "один", *खोज* [khodz] "пошук", *आप* [a:p] Ви, *नव* [nav] "новий").

Словотвірна система сучасної літературної мови гінді є достатньо розвиненою і складною. Ульциферов О.Г. (2007) розрізняє в ній такі способи продукування нових слів:

- а) морфологічний: префіксальний, суфіксальний, префіксально-суфіксальний, складання основ, аббревіація;
- б) неморфологічний: лексико-семантичний, лексико-синтаксичний і лексико-граматичний (с. 53).

Димшиц З.М. (1986) виділяє наступні способи словотвору в мові гінді: (с.84)

1. Афіксація – найбільш продуктивний для мови гінді спосіб словотворення, який можна розглядати як морфологічний. В рамках цього способу виділяються чотири типи словотвору:

1) суфіксація, що є основним афіксальних способом в системі словотвору гінді: цей тип складається з двох підтипів:

а) суфіксація, при якій утворення нового слова не супроводжується зміною слів-основ; *बल* [bal] "сила" – *बलवान* [balva:n] "сильний"; б) суффіксація, при якій утворення нового слова супроводжується фонетичними змінами в словах-основах, *छोटा* [chhota:] "малий" – *छुटपन* [chhutpan] "дитинство", *लड़का* [ladka:] "хлопчик", "юнак" – *लड़कपन* [ladkapan] "дитинство", "юність", *खेल* [khel] "гра" – *खिलाड़ी* [khila:di:] "гравець".

2) префіксація – є достатньо продуктивним способом словотвору; *ज्ञान* [gya:n] "знання" – *अज्ञान* [agya:n] "незнання", *घर* [gar] "будинок" – *बेघर* [begar] "бездомний".

3) префіксально-суфіксальний, або змішаний, спосіб словотворення, тобто який базується на використанні і суфіксів і префіксів;

4) інфіксація, що характеризується внутрішньою флексією, тобто скороченням, подовженням або чергуванням голосних (а іноді і приголосних) в словах-основи; до цього типу належить насамперед творення перехідних дієслів від неперехідних, *наприклад*, *छूटना* [chhu:tna:] "звільнитися" – *छोड़ना* [chho:dna:] "звільняти".

2.Словоскладання – синтаксичний спосіб словотворення, досить поширений в гінді, який зводиться до виникнення цільнооформлених сполук двох (або більше) морфем, які виступають в якості кореневих в окремих словах. Залежно від характеру синтаксичних відносин, встановленими між компонентами складного слова (поєднання), в гінді різняться складання слів двох основних типів (Димшиц, 1986, с 85):

1) словоскладання, при якому компоненти складних слів зазвичай знаходяться в певній граматичній залежності, а саме – між першим і другим компонентами встановлюються об'єктні або атрибутивні відносини, *наприклад*, *मताधिकार* [mata:dhika:r] "право голосу" (*मत* [mat] "голос" + *अधिकार* [adhika:r] "право"), *शांतिप्रेमी* [sha:ntipre:mi:] "миролюбний", "миротворець" (*शांति* [sha:nti] "світ" + *प्रेमी* [pre:mi:] "люблячий");

2) словоскладання двох рівноправних основ; в мові гінді цей тип словоскладання менш продуктивний, ніж перший. Таке складання слів дає композити (або парні поєднання слів), утворення яких не супроводжується будь-якими фонетичними змінами. Компоненти композиту подібного роду завжди належать до одного лексико-граматичному розряду.

У парні поєднання такого роду можуть об'єднуватися:

1) слова, близькі за значенням або рівнозначні (синоніми): टूटा-फूटा [tu:ta:-fu:ta:] "розбитий", "розламаний" (टूटा [tu:ta:] "розбитий", फूटा [fu:ta:] "зламаний");

2) слова, з протилежним значенням (антоніми), *наприклад*, दिन-रात [din-ra:t] "доба" (दिन [din] "день", रात [ra:t] "ніч"). Парні поєднання можуть бути утворені від різних частин мови (іменників, прикметників, займенників, дієслів, прислівників).

Парні поєднання іменників найчастіше мають узагальнене або збірне значення. Парні поєднання інших частин мови або зберігають і підсилюють значення своїх компонентів, або набувають нових значень.

Посилення значення компонентів спостерігається в тих випадках, коли парні поєднання складаються з синонімів або близьких за семантикою слів, *наприклад*, माल-असबाब [ma:l-asba:b] "майно" (माल [ma:l] "майно", "речі", असबाब [asba:b] "речі", "обстановка"). Якщо ж такі поєднання утворюються з слів-антонімів або віддалених за змістом понять, вони, як правило, отримують нові значення, *наприклад*: आगे-पीछे [a:ge:-pi:chhe:] "один за іншим", "в очі і позаочі", "близько", "поблизу" (आगे [a:ge:] "попереду", पीछे [pi:chhe:] "заду"), नीचे ऊपर [ni:che:-u:par] "один на іншому", "догори дном" (नीचे [ni:che:] "вниз", "внизу", ऊपर [u:par] "вгору", "нагорі").

3. Конверсія, тобто перехід слова в іншу частину мови без використання будь-яких словотворчих засобів, являє собою досить поширений спосіб словотворення, до конверсії відносяться: а) субстантивація прикметників, інфінітивів, дієприкметників і окремих частинок; б) вербiалiзацiя, тобто вживання в якості дієслова деяких іменників жіночого роду, а також і прикметників; в) адвербіалізація форм непрямого відмінка різних частин мови (Димшиц, 1986, с 87), а саме іменників (आगे [a:ge:] "попереду" – आगा [a:ga:]

"перед", "передня частина"); прикметників (*धीरे* [dhi:re:] "повільно", "тихо" - *धीरा* [dhi:ra:] "повільний", "тихий"), числівників (*पहले* [pehle:] "раніше" - *पहला* [pehla:] "перший"), займенників (*वैसे* [vey:se:] "так" – *वैसा* [vey:sa:] "такий").

4. Редуплікація (подвоєння) – творення нового слова шляхом повторення основи, – досить продуктивний спосіб словотвору в мові гінді. У більшості випадків спостерігається так зване часткове подвоєння, або подвоєння, супроводжуване фонетичними змінами в першому чи в кінцевому складі їх компонентів, а також інкорпоруванням між компонентами парних поєднань (повторів) сполучних звуків (Димшиц, 1986, с 87), наприклад: *खाना-वना* [kha:na:-va:na:] "їжа та інше" (*खाना* [kha:na:] "їжа"), *अड़ोस-पड़ोस* [ado:s-pado:s] "сусідство" (*पड़ोस* [pado:s] "сусідство"), *आमना-सामना* [a:mna:-sa:mna:] "зустріч віч-на-віч", "побачення" (*सामना* [sa:mna:] "зустріч віч-на-віч", "перед", "передня частина").

5. Переосмислення значення слів, уже наявних у мові – це лексико-семантичний спосіб словотвору, полягає у використанні для позначення нових понять "старих" слів, тобто, вже наявних в мові лексичних одиниць, але тільки в інших значеннях або з декілька переосмисленим значенням (Димшиц, 1986, с 87). Наприклад, слово "*जवान*" [zava:n] "молодий", "юнак" в сучасній мові все частіше вживається в значенні "солдат", слово "*यान*" [ya:n] "пересування", "засіб пересування" в даний час має значення "літак", "корабель".

Переосмислення значення слів як спосіб словотворення є малопродуктивним. Воно дуже рідко призводить до повної втрати первісного значення слів і не сприяє виникненню в мові рядів слів-синонімів (Димшиц, 1986, с 87).

Спираючись на вищезазначену класифікацію ми можемо дійти наступних висновків: в мові гінді переважно функціонують два основних типи словотворення: іменний (до даного типу ми відносимо і творення прислівників) і дієслівний, які протиставляються один одному. Якщо для імен

(іменників, прикметників і прислівників) характерний, насамперед, аффіксальний словотвір (префіксація і суфіксація) і створення нових слів шляхом складання слів та основ, то в системі дієслівного словотворення суфіксація грає незначну роль, а префіксація взагалі відсутня. Поряд з суфіксацією, що супроводжується нерідко фонетичними змінами всередині основи і допомагає в творенні простих відіменних, перехідних і каузативних дієслів, існує вельми продуктивне утворення так званих складних дієслів, – лексичних одиниць, першим компонентом яких є слово, що відноситься зазвичай до будь-якої з самостійних частин мови, а другим – дієслово.

У зв'язку з наявністю в словниковому складі мови гінді різних за походженням шарів лексики словотвірні морфеми також належать до різних за походженням груп. Запозичені словотвірні морфеми, як правило, входять до складу запозичених слів, проте в сучасній мові гінді, як і в багатьох інших мовах, деякі з них утворюють нові (гібридні) слова як від основ гінді, так і від основ, запозичених з санскриту і інших мов.

2.2 Особливості та характерні елементи словотвору арабської та перської лексики в мові гінді

Словниковий склад мови гінді безперервно поповнюється новими словами, термінами і термінологічними словосполученнями. На думку Бархударова А.С. (1963) поповнення та розвиток словникового складу мови гінді відбувається в основному трьома шляхами: по-перше, шляхом словотворення, по-друге, через запозичення з інших мов, і, по-третє, шляхом зміни значення слів (с.10). Основним засобом розвитку і розширення словникового складу мови гінді є словотвір, з цією думкою погоджуються усі індологи як Радянського Союзу, так і сучасної України. Утворення нових слів у мові гінді зазвичай відбувається по словотворчих моделях, які характерні для всієї індоарійської словотворчої системи з урахуванням особливостей,

властивих сучасному словотвору в мові гінді. До цих особливостей Димшиц З.М. (1986) в першу чергу відносить (с. 83) :

а) аглютинацію – послідовне приєднання словотворчих морфем до основи слова без зміни його структури;

б) гібридність – творення нових слів на базі генетично різнорідних елементів;

в) калькування – творення нових слів, термінів і термінологічних словосполучень шляхом запозичення лексико-семантичних і лексико-синтаксичних моделей іншої мови і заповнення їх морфемами даної мови.

Димшиц З.М. (1986) у сучасній мові гінді виділяє наступні основні способи словотворення: 1) аффіксація, 2) словоскладання, 3) конверсія, 4) редуплікація і 5) переосмислення значень вже наявних в мові слів. На його думку "особливе місце в словотворенні мови гінді займає дієслівне словотворення" (с. 84).

Цікаву думку з приводу елементів словотвору персько-арабського походження в мові гінді висловлює Бархударов А.С. (1963): "У зростанні словникового складу літературної гінді головну роль грає утворення нових слів на базі запозичень в першу чергу з санскриту, а також англійської мови і слів персько-арабської етимології. Особливе поширення серед новоутворень отримують словоскладання і різного роду напівлексикалізовані синтаксичні поєднання слів, позбавлені післяіменників і флексії. Паралельне вживання в літературній мові трьох основних сфер лексики – власне гінді, санскритської та іноземної (переважно персько-арабського походження) для передачі одних і тих же понять створює високий рівень суфіксальної синонімії і продукує однотипні групи нових суфіксів санскритського та перського походження, що входять як самостійні елементи в загальну систему суфіксального словотвору гінді" (с.17).

У мові гінді наявна дуже велика кількість арабських та перських запозичень. У більшості випадків вони є повними синонімами слів груп

татсама и тадбхава. Бескровний В.М. (1960) у своїй книзі "Хинди и урду. Вопросы лексикологии и словообразования" виділяє наступні характерні елементи словотвору арабських та перських запозичень в мові гінді (с.132):

Слова перського походження мають в своєму складі літери: ज़ [za], फ़ [fa], слова арабського походження мають в своєму складі літери: ख [kha], ग [ga] та क [ka].

Також запозичення вирізняються характерними морфемами. Розглянемо їх більш детально.

Префікси перського походження:

Префікс बद- [bad] вказує на негативне або неприємне явище. Зустрічається як у складі іменників, так і – прикметників. (Іменники: बदकिस्मती [badkismati:] = बदनसीबी [badnasi:bi:] – нещастя; बदनामी [badna:mi:] – ж. 1) погана репутація, дурна слава, 2) безчестя, ганьба; बदमाश [badma:sh] – ч. негідник. Прикметники: बदसूरत [badsu:rat] – 1) негарний, страшний; बदहाल [badha:l] – 1) нещасний 2) бідний; बदगुमान [badguma:n] – підозрілий, недовірливий)

Префікс बे- [be] вказує на відсутність певної ознаки. У перській мові цей префікс звучить як [bi]. Скоріш за все через певні фонетичні особливості він увійшов до мови гінді саме у такому вигляді. Наявний переважно в прикметниках, але також зустрічається в іменниках. Цей префікс є дуже продуктивним у складі запозичень. (Іменники: बेरोजगारी [berozga:ri:] – безробіття; बेइज़्ज़ती [beizzati:] – безчестя; बेबसी [bebasi:] – ж. безсилля. Прикметники: बेदर्द [bedard] – безжальний; बेशर्म [besharm] – безсоромний)

Префікс ना- [na:] несе значення негативного відтінку слів. Такий префікс переважно наявний у прикметниках. (Прикметники: नाबालिग [na:ba:lig] – неповнолітній; नावाजिब [na:va:dzib] – несправедливий, нечесний; नामुमकिन

[na:tuṁkin] – неможливий. Іменники: नाबालिगी [na:ba:ligi:] – ж. неповноліття; नामंजूरी [na:maṅzuri:] – ж. неприйняття, несхвалення, відхилення; नाराजगी [na:raʒgi:] – ж. невдоволення)

Префікс *खुश-* [khush] означає "гарний, приємний". Поширений серед іменників та прикметників. (Іменники: *खुशहाली* [khushha:li] – ж. благополуччя, добробут; *खुशनसीबी* [khushnasi:bi:] = *खुशकिस्मती* [khushkismati:] – той, хто має гарну долю; *खुशखबरी* [khushkhabari:] – радісна новина, звістка; *खुशबू* [khushbu:] – ж. аромат, приємний запах. Прикметники: *खुशगवार* [khushgava:r] – приємний; *खुशमिजाज* [khushmijaj] – життєрадісний; *खुशनुमा* [khushnuma:] – гарний, чарівний)

Префікс *हम-* [ham] утворює від іменників нові слова, які мають значення спільної участі в чомусь, однаковості, рівності або взаємного зв'язку. Зустрічається переважно в іменниках. Окремо слово *हम* [ham] у мові гінді вживається в якості займенника "ми", у перській мові це також може бути займенник – із значенням "також". (Іменники: *हमउम्र* [hamumr] – ч. одніток; *हमपेशा* [hampesha] – ч. колега; *हमवतन* [hamvatan] – ч. співвітчизник; *हमदर्दी* [hamdardi:] – ж. співчуття)

Префікс *कम-* [kam] вказує на послаблення певної дії. Наявний переважно в прикметниках. У перській мові це може бути прислівник: "мало". (Прикметники: *कमखर्च* [kamkharḥ] – економний; *कमज़ोर* [kamzor] – слабкий; *कमअकल* [kam`akal] – нерозумний, безглуздий; *कमनसीब* [kamnasi:b] – нещасливий)

Префікс *बा-* [ba:] вказує на наявність позитивної динаміки, зустрічається не досить часто та є наявним в прикметниках. У перській мові це прийменник: "з" (Прикметники: *बाक्रायदा* [ba:fa:yda:] – регулярний, систематичний; *बाखबर* [ba:khabar] – проінформований).

Суфікси перського походження:

У мові гінді серед перських запозичень найбільш продуктивним суфіксом за частотністю вживання вважається суфікс -ई, [i:] за допомогою якого утворюються абстрактні поняття. (Іменники: खुशी [khushi:] – щастя; दोस्ती [dosti:] – дружба; हँसी [hansi:] – сміх; बोली [boli:] – говір; सर्दी [sardi:] – холод; गर्मी [garmi:] – тепло). Також суфікс -ई [i:] зустрічається у великій кількості прикметників, які вказують на ознаку, колір, якість, властивість, стан предмету: गुलाबी [gula:bi:] – рожевий; खाकी [kha:ki:] – колір хакі; अकेली [akeli:] – самотній, одинокий; सखी [sakhi:] – щедрий; पतली [patli:] – тонкий.

Досить поширеним серед іменників та прикметників також є суфікс –दार [da:r], який вказує на особу-власника. (Іменники: खरीददार [khari:dda:r] – покупець; जमीनदार [zami:nda:r] – орендодавець; हिस्सेदार [hissed:r] – акціонер; कर्जदार [larzda:r] – боржник; लेनदार [lenda:r] – кредитор. Прикметники: ईमानदार [i:ma:nda:r] – чесний; जिम्मेदार [zimmeda:r] – відповідальний; जोरदार [zorda:r] – сильний, потужний)

Суфікс -ईला [i:la:] вказує на ознаку предмета. Найвний переважно в прикметниках. У сучасній перській мові даний суфікс не вживається, скоріш за все він походить з середньоперської мови. Але радянський індолог Бархударов А.С. у своїй книзі "Словообразование в хинди" включає суфікс -ईला [i:la:] до групи тих, що мають перське походження. (Бархударов, 1963). (Прикметники: शर्मीला [sharmi:la:] – сором'язливий; हठीला [hathi:la:] – впертий; फुर्तीला [furti:la:] – спритний, проворний; रंगीला [rangi:la:] – кольоровий, барвистий; रसीला [rasi:la:] – соковитий; बर्फीला [barfi:la:] – сніжний; जहरीला [zahri:la:] – отруйний)

За допомогою суфікса *-ईन* [i:n] від іменників утворюються прикметники. (Прикметники: *शौकीन* [shouki:n] – зацікавлений; *कुलीन* [fuli:n] – знатний; *शालीन* [sha:li:n] – скромний, вихований; *रंगीन* [rangi:n] – кольоровий; *नमकीन* [namki:n] – солоний)

Суфікс *-दान* [da:n] притаманний словам, які означають назви вмістилищ, предметів домашнього вжитку та інші. Наявний в іменниках. (Іменники: *खानदान* [kha:nda:n] – сім'я, рід; *रोशनदान* [roshanda:n] – віконце; *फूलदान* [fu:l`da:n] – ваза; *दीपदान* [di:pd`a:n] – світильник)

Суфікс *-खाना* [kha:na:] вказує на місце, де розташований об'єкт. Властивий іменникам. Окреме значення цього слова в перській мові – "дім", "будинок". (Іменники: *कारखाना* [ka:rkha:na:] – фабрика, завод; *दवाखाना* [dava:kha:na:] – аптека; *कुतुबखाना* [kutubkha:na:] – бібліотека; *तोपखाना* [topkha:na:] – артилерія; *गुसलखाना* [gusal`kha:na:] – ванна кімната)

Суфікс *-आना* [a:na:] притаманний як іменникам, так і прикметникам. У перській мові є дуже подібний суфікс [ane], який утворює прислівники. Наприклад, [dustane] по-дружньому. (Іменники: *मेहनताना* [mehnat`a:na:] – зарплата; *जुर्माना* [jurma:na:] – штраф; *हर्जाना* [harja:na:] – компенсація, відшкодування. Прикметники: *दोस्ताना* [dosta:na:] – товариський; *मर्दाना* [marda:na:] – чоловічий; *सालाना* [sa:la:na:] – щорічний; *रोजाना* [roza:na:] – щоденний)

Суфікс *-बंद* [band] зустрічається як в іменниках, так і в прикметниках. Вказує на ознаку предмета. (Іменники: *बाजूबंद* [ba:ju:band] – браслет; *कमरबंद* [kamarband] – пояс. Прикметники: *हथियारबंद* [hathiya:rband] – озброєний; *कलमबंद* [kalamband] – записаний, занесений у список)

Суфікс -गी [gi:] притаманний іменникам. (Іменники: जिंदगी [zindagi:] – життя; मर्दानगी [marda:ngi:] – мужність; नाराजगी [na:ra:zgi:] – незадоволення, обурення; गंदगी [gandagi:] – бруд)

Суфікс -इस्तान [ista:n] вказує на назву країни чи регіону. (Іменники: तुर्किस्तान [turkista:n] – Туркестан; अफगानिस्तान [afga:nista:n] – Афганістан; हिंदुस्तान [hindusta:n] – Індостан)

Суфікс -आबाद [a:ba:d] вказує на назву міст. Цей суфікс перекладається як “населений”. (Іменники: हैदराबाद [heidara:ba:d] – Хайдарабад; अहमदाबाद [ahmada:ba:d] – Ахмедабад)

Суфікс -गाह [ga:h] вказує на певне місце перебування об'єкту. Зустрічається в іменниках. (Іменники: आरामगाह [a:ra:mga:h] – вітальня, місце відпочинку; बंदरगाह [bandarga:h] – порт; शिकारगाह [shyka:rga:h] – мисливське угіддя)

Суфікс -नाक [na:k] вказує на ознаку предмету. Зустрічається в прикметниках. (Прикметники: खतरनाक [khatarna:k] – небезпечний; खौफनाक [khoufna:k] – жахливий; दर्दनाक [dardna:k] – болісний)

Суфікс -खोर [khor] вказує на діяча певної професії або на рід певної діяльності. На нашу думку цей суфікс походить від перського дієслова [khordan] – їсти; खोर [khor] - це основа теперішнього часу від нього. (Іменники: सूदखोर [su:dkhor] – садівник; जमाखोर [jama:khor] – спекулянт; रिश्वतखोर [rishvarkhor] – хабарник)

Суфікс -सार [sa:r] наявний в прикметниках. (Прикметники: मिलनसार [milansa:r] – приємний; शर्मसार [sharmsa:r] – ганебний, сором'язливий; एकसार [eksa:r] – однаковий, рівний; खाकसार [kha:ksa:r] – брудний)

Суфікс -शाह [sha:h] вказує на діяча. Окремо це слово в перській мові означає правитель. (Іменники: तानाशाह [ta:nsha:h] – диктатор; नौकरशाह [noukarsha:h] – бюрократ; बादशाह [ba:dsha:h] – імператор)

Суфікс -बाज़ [ba:z] притаманний іменникам. (Іменники: दगाबाज [daga:ba:z]= चालबाज – шахрай; नशेबाज [nasheba:z] – п'яниця)

Суфікс –वर/वार [var]/[va:r] притаманний прикметникам та іменникам. (Іменники: उम्मीदवार [ummi:dva:r] – кандидат. Прикметники: तारीखवार [ta:ri:k hva:r] – датований; नामवर [na:mvar] – названий; ताकतवर [ta:katvar] – сильний)

У лексичному складі мови гінді кількість суфіксів та префіксів арабського походження набагато менша, ніж перського походження.

Префікси арабського походження:

Префікс गैर- [geir] вказує на відсутність певної ознаки і є заперечним префіксом. Притаманний як іменникам, так і прикметникам та є найбільш вживаним. (Іменники: गैरज़िम्मेदारी [geirzimmeda:ri:] – безвідповідальність; गैरबराबरी [geirbara:bari:] – нерівність. Прикметники: गैरमुल्की [geirmulki:] – іноземний; गैरसरकारी [geirsarka:ri:] – неофіційний; गैरक्रानूनी [geirka:nu:ni:] – незаконний; गैरज़रूरी [geirzaru:ri:] – непотрібний; गैरमामूली [geirma:mu:li:] – незвичайний)

Префікс लॉ- [la:] вказує на відсутність певної ознаки. Наявний переважно в прикметниках. (Прикметники: लॉचार [la:cha:r] – безпорадний; लॉपरवाह [la:parva:h] – безтурботний, небалий; लॉइलाज [la:ila:j] – невеликовий; लॉतादाद [la:ta:da:d] – незліченний)

Суфікси арабського походження:

Найбільш популярним вважається суфікс арабського походження – अत [at]. Притаманний переважно іменникам. (Іменники: दौलत [doulat] – багатство; मुलाज़िमत [mula:jimat] – служіння; आदत [adat] – звичка; शहत

[shahat] – полегшення; हिम्मत [himmat] – сміливість; ज़रूरत [zaru:rat] – необхідність; गैरत [geirat] – сором'язливість; मेहनत [mehnat] – праця; औरत [aurat] – жінка; सूरत [su:rat] – обличчя; मोहब्बत [mohabbat] – кохання; कुदरत [lugrat] – природа; मुसीबत [musi:bat] – горе, нещастя; कीमत [ki:mat] – ціна, вартість; हुकूमत [huku:mat] – уряд; अदालत [ada:lat] – суд)

Ще однією структурною особливістю арабо-перської лексики в мові гінді є творення ступенів порівняння прикметників. Вищий ступінь утворюється додавання суфікса –तर [tar]: मज़बूत [mazbu:t] – मज़बूततर [mazbu:ttar] – मज़बूततरीन [mazbu:ttari:n], найвищий ступінь утворюється додаванням –तरीन [tari:n]: बेहतर [behtar] – बेहतरीन [behtari:n].

2.3 Приклади гібридного словотвору на побутовому рівні в мові гінді

Під гібридними словами Бєскровний В. М. (1960) у своїй роботі "Хинди и урду. Вопросы лексикологии и словообразования" розглядає елементи мови з індійськими (власне гінді чи санскритськими) основами, які поєднані з афіксами (суфіксами та префіксами) перського і арабського походження та навпаки (с.118). Ми з упевненістю можемо сказати, що радянський лінгвіст-індолог Бєскровний В.М. першим у СРСР детально розглянув та дослідив персько-арабські гібриди з лексикологічного та граматичного боку, не зважаючи на велику зацікавленість цією темою його як радянських, так і закордонних колег.

Арабсько-ірансько-індійські гібриди є доволі цікавими саме з точки зору історії мови гінді (гіндустані), тому що починаючи з XII ст. діалекти і мови північно-західної Індії постійно підпадали під вплив іранських (таджикських, перських, афганських) і тюркських діалектів. Перська мова в афганській і могольській періоди індійської історії була мовою "при дворі" та мовою літератури.

Якщо розбиратись у цьому питанні більш детально, ми зіткнемося з твердженням того ж Бескровного В. М. (1960), що "між вищезгаданими гібридами та арабо-перськими запозиченнями можна поставити знак рівняння" (с.120). І ця проблематика охоплює лексичні, граматичні і словотворчі елементи не лише в мові гінді, а й в усіх індійських мовах.

Запозичена лексика увійшла до побутової мови самих індійців, і це відобразилось на фразеології, ідіомах, прислів'ях, приказках і народних піснях. У своїй книзі "Хинди и урду. Вопросы лексикологии и словообразования" Бескровний В. М. (1960) наводить чимало прикладів невід'ємних гібридних фразеологічних сполучень нарівні з чисто індійськими елементами мови, які багато років тому увійшли і до сьогодення залишаються у складі загально-національного словарного фонду мови гінді (с.124). Ось деякі з них:

سنار اپنی ماکے بھی نہ دوستدار – सुनार अपनी माँ के भी न दोस्तदार [sunaar apni maa ke bhi na dostdaar] (ip.) Ювелір не довіряє навіть власній матері;

کمہار کا جات ہر کسی کی عزت – कुम्हार का जात हर किसी की इज्जत [kumhaar ka zaat har kisii ki izzat] (ap.) Загальну шану гончару;

ٹوٹا گہڑا مرمت مشکل – फूटा घड़ा मरम्मत मुश्किल [phoota ghada marammat mushkil] (ap.) Розбитий глечик важко відремонтувати;

کر سیوا کھا میوا – कर सेवा खा मेवा [kar seva kha meva] (ip.) Не працюючи – не заробиш;

मुफलिसी में आटा गीला [muphalisee (ap.-ip.) mein aata geela] Де тонко, там і рветься (букв. У бідності і борошно вогке);

भय और प्रेम एक जगह नहीं रहते [bhay aur prem ek jagah (ip.) nahin rahate] Де є страх, любові немає місця;

चोर का साथी गिरहकट [chor ka saathee girahakat] (ip.) Злодій друг кишенькаря;

दिवस बुडाला आणि मजदूर उडाला [divas budaalaa aani mazduur (ip.) uraala] Зроблено з плечей геть (маратхське прислів'я);

श्रीगणेश ही गलत [shreeganesh hee galat (ap.)] Перша чарка колом *або* Перші коти за плоти;

हक़ (ap.) कहते आहाममक बेजार (ip.) [haq kahate aahaamamak bejaar] Правда очі коле.

Певний час "нова" лексика засвоювалась індійськими діалектами під впливом двомовності на території Індії, пізніше – під впливом арабізованої перської літературної мови, яка під час правління делійських султанів та імператорів була мовою юриспруденції та літератури. З часом перська мова ставала літературною мовою тих індійців, які приймали мусульманство і засвоювали мусульманські звичаї. У другій половині XVI ст. перська мова вже стала обов'язковою для всіх, хто претендував на державну посаду. За таких умов асиміляція іншомовних слів була однією з характерних ознак розвитку новоіндійських мов. Відомий індійський лінгвіст Чаттерджі С. вказує на закономірність такого явища: "Персько-арабські слова безперервно і поступово вливались до індоарійських мов, однак цей процес був доволі природнім" (Бескровный, 1960, с.123). Закінчити даний підрозділ хочеться красномовною цитатою британського держслужбовця та письменника Джона Бімса (1872-1879) : "Уявлення про те, що гінді або маратхі не включали коли-небудь арабські слова, яких чимало в перській мові, є порожніми мріяннями пуристів-санскритизаторів. Ці слова доволі розповсюджені у найглухіших куточках сільської Індії, і нерідко трапляється, що старий арабський термін більш відомий народу, ніж пишне новомодне санскритське слово, винайдене пандитами" (с.157).

Висновки до розділу II

Підкоряючись загальним законам словотвірного ладу, рідна за своїми жанрово-стилістичними сферами санскритська та персько-арабська лексики, незважаючи на її асиміляцію загальними типами словотвору гінді, зберігає в своєму складі ряд іншомовних особливостей і відрізняється певною самостійністю своїх власних словотворчих елементів. На словотвір мови гінді значною мірою вплинули перська та, опосередковано, арабська мови. Вплив цей не лише лексичний, а й структурний – у мову гінді проник та активізувався цілий ряд старих форматів: суфіксів та префіксів. За результати асиміляції цієї іншомовної лексики сформувалась активна група засобів мови, які населення Індії використовує і по сей день. Але нам слід розмежовувати пасивний та активний бік іншомовних словотворчих систем. Саме персько-арабська (як, до речі, і санскритська) лексика проникає в літературну мову за допомогою великої кількості словникових запозичень, які з'являються на фоні лексичних запозичень і розвиваються за аналогією із запозиченими типами. Саме тому усі запозичені слова являють собою пасивний бік іншомовного словотвору гінді. У даному висновку ми можемо виділити декілька характерних рис словотвору мови гінді:

1. Розширення традиційних шляхів поповнення словникового складу мови – тепер це не лише запозичення з санскриту з переосмисленням значення слів, а й лексичні та морфологічні нововведення серед запозиченої лексики і з інших мов;
2. Паралельне використання лексики з 3 різних, а звідси й неоднорідних у жанрово-стилістичному відношенні, джерел – санскриті, перської і англійської мов;
3. Постійне виникнення "гібридних" новоутворень;
4. Велика кількість синонімічних рядів через доволі вагомий пласт запозиченої лексики.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ В МОВІ ГІНДІ

3.1 Стилiстичне розшарування лексики мови гiндi

За 73 роки iснування сучасної лiтературної мови гiндi (далi СЛМГ) в якостi державної мови безперервно зростає кiлькiсть людей, якi в тiй чи iншiй мiрi володiють СЛМГ, чому сприяють такi чинники, як полiтика центрального уряду, зростання грамотностi, розвиток електронних ЗМI (радiо, телебачення, кiно, iнтернет), мiграцiйнi процеси, служба в державних установах i армiї, в яких знання СЛМГ є обов'язковим. Однак, всi, хто володiють цiєю мовою, використовують її по-рiзному. Однiй групi людей вона потрібна тiльки як розмовна мова, iншi, крiм усного спiлкування, дивляться програми радiо i телебачення, вiдвiдують кiнотеатри, читають книги i газети. Соцiальна та релiгiйна неоднорiднiсть населення, а також тематика творiв, водночас накладають свiй вiдбиток на стилiстичне оформлення матерiалу. Все це призвело до формування рiзних лiтературних стилiв СЛМГ.

Ульциферов О.Г. (2007) у своїй книзi "Очерки по лексикологии, словообразованию и фразеологии современного литературного языка хинди" видiляє наступнi декiлька стилiв СЛМГ(с.34):

Санскритизована гiндi, де здебiльшого вживаються слова татсама, частина з них – маловживанi в СЛМГ слова. Цим стилем написанi фiлософськi трактати, промови релiгiйних органiзацiй iндуїстiв та Конституцiя Iндiї (Ульциферов, 2007, с.35).

Книжковий або чистий гiндi, де поряд з широким вживанням слiв тадбхава активно використовуються слова татсама i зустрiчається незначна кiлькiсть арабо-персидськiй i англiйськiй лексики. Цим стилем написано бiльшiсть лiтературознавчих дослiджень, редакцiйних i передових статей газет

і журналів, всі документи уряду Індії, офіційні звіти та промови до нації, тексти договорів і угод (Ульциферов, 2007, с.35).

Нейтральний, або повсякденний стиль, в якому вживаються в рівній мірі слова власне гінді і арабо-перські слова. Тут зустрічається порівняно мало санскритських слів татсама, але зростає використання запозиченої лексики, наприклад, з англійської мови, що особливо стосується спеціальних текстів – технічних і економічних. Цим стилем написано багато літературних творів, це – мова паперових і електронних ЗМІ, а також мова політичних мітингів, мова виступів керівників країни перед народом (Ульциферов, 2007, с.36).

Розмовна гінді, або міські койне, де поряд зі словами власне гінді та іранізмами зустрічаються слова з місцевих мов (делійський, бомбейський, хайдарабадський, пенджабський діалекти тощо). Міські койне – це мова повсякденного спілкування в громадських місцях, мова базару і ярмарки, мова дружньої бесіди, мова розмови з персоналом, що обслуговує вас у кафе, ресторанах, лікарнях чи громадському транспорті (Ульциферов, 2007, с.37).

Урдуїзована гінді, в якій зустрічаються головним чином слова арабо-перського походження, хоча вся граматична система є чисто гінді. Це стиль перекладених з урду на гінді книг, стиль художньої літератури про індійських мусульман, написаних до того ж авторами мусульманами. Сюди ж відносять і мову кіно, виключаючи фільми на історичні та релігійні теми, пов'язані з індуїзмом (Ульциферов, 2007, с.38).

Літературна урду, що має свою графіку (арабська в'язь з рядом модифікацій), незначні граматичні особливості (ізафетна конструкція, творення множини іменників за правилами арабської граматики, творення ступенів порівняння і наявність окремих афіксів, які не вживаються зі словами мови гінді). Спільними з іншими стилями гінді тут є дієслівні корені, основні післяіменники, основні займенники, деякі прикметники. Цим стилем написані твори художньої літератури, наукові та публіцистичні статті. Він же є мовою

паперових і електронних ЗМІ, а також мовою осіб, які здобули освіту цією мовою і належать головним чином до інтелігенції (Ульциферов, 2007, с.39).

Поряд з цим в СЛМГ є функціональні стилі, серед яких розрізняють: розмовний стиль (мова кіно, мова радіо і розмови на побутові теми), торгово-економічний стиль (мова оптового ринку, біржі тощо), канцелярський стиль (мова ділових паперів, в яких помітне місце займають пасивні конструкції), науковий стиль (мова наукових доповідей, науково-популярних книг і підручників), технічний стиль (мова головним чином науково-популярних технічних видань). Тут дуже високий відсоток використання іноземної (головним чином англійської) лексики, публіцистичний стиль (мова масових політичних заходів, в якому в залежності від місцевості, складу аудиторії можуть використовуватися як слова тадбхава, так і арабо-перська лексика, при цьому для більшої ясності слова гінді можуть дублюватися словами урду).

3.2 Стилiстична нейтралiзацiя арабської та перської лексики в гiндi. Лексика газетних жанрiв

Спонтанний характер використання арабських та перських слів, при якому їх етимологія втрачає своє значення, тобто не усвідомлюється мовцем, яскраво проявляється в гінді, по-перше, в гібридних словосполученнях і, по-друге, у взаємодії стилістично тотожних арабсько-перських і санскритських (а також власне гінді) синонімів в межах одного і того ж тексту, що вийшли з під пера одного автора. **Ці два твердження ми доведемо власними прикладами в даному розділі трохи пізніше.*

Відповідно до поширеної характеристики мови гінді, як мови, що походить з санскриту, імпліцитно передбачається, що у словосполученнях повинні вживатися генетично однорідні слова: санскритське з санскритським, арабсько-перське з арабсько-перським. Однак, гібридні синтагми є природними і залежать від насиченості тексту арабсько-перською лексикою, вживаються не тільки в канцелярському стилі, але і в публіцистичному, а також в художній

літературі переконаний Бескровний В.М (1984). На думку відомого радянського індолога і лінгвіста "існування в гінді гібридних словосполучень свідчить про те, що загальноновживана лексика арабсько-перського походження не володіє очікуваною стилістичною валентністю" (с.26).

Лексика газетних жанрів за своїм етимологічним складом різнорідна. Посилаючись на підбір лексики в публіцистичних та газетних текстах, не можна говорити про високий ступінь санскритизації літературного гінді взагалі. Газетні фонди свідчать про відкритість словникового фонду для проникнення нових слів і вживаності лексики (Бескровний, 1984, с.69).

У зв'язку з тим, що власне публіцистичні та інформаційні тексти в газеті можуть відноситись до найрізноманітніших сфер людської діяльності, виділити лексику, яка відрізняє тільки газетні жанри неможливо; тому тут потрібно звернути увагу на етимологічні пласти лексики, які широко вживаються в газетних текстах.

Санскритизми. Серед іменників, прикметників, а також прислівників (дієслова не враховуються, так як вони за походженням, за рідкісним винятком, є словами власне гінді) переважають санскритські і новосанскритські слова (Бескровний, 1984, с.70).

Перш за все газетні тексти характеризуються відбором суспільно-політичної лексики, значну частку якої складають санскритизми: *наприклад: नीति [ni:ti] "політика", आंदोलन [a:ndolan] "рух", योजना [yodzna:] "план", सदस्य [sadasya] "член (організації)", दल [dal] "партія", नेता [neta:] "керівник", समर्थन [samarthan] "підтримка", समस्या [samasya] "проблема", सामाजिक [sa:ma:dzik] "соціальний".*

Значну кількість санскритських номінативних одиниць в газетах складають складні слова типів татпуруша і кармадхарая, до яких приєднуються атрибутивні словосполучення, *наприклад: राज्य सभा [ra:dzya sabha:] "Рада штатів" (верхня палата індійського парламенту), लोकसभा [loksabha:]*

"Народна палата" (нижня палата індійського парламенту), *मंत्रिमंडल* [mantrimandal] "кабінет міністрів", *कृषी उत्पादन* [krishi utpa:dan] "сільськогосподарське виробництво", *वर्तमान परिस्थिति* [vartma:n paristhiti] "сучасне становище", *मुख्यमंत्री* [mukhyamantri:] "головний міністр (штату)", *प्रधानमंत्री* [pradha:namantri:] "прем'єр-міністр", *प्राकृतिक आपदा समिति* [pra:kritik a:pada samiti] "комітет по боротьбі зі стихійними лихами".

Арабсько-перська лексика. Мова масової інформації підтверджує висловлену раніше думку про відкритість словникового складу літературної мови гінді для проникнення арабо-перської лексики. У газетних жанрах явно панівне становище займають такі слова (Бескровный, 1984, с.71), як наприклад: *सरकार* [sarka:r] "уряд", *बेरोजगारी* [berozga:ri] "безробіття", *गिरफ्तार* [girafhta:r] "заарештований"/ *गिरफ्तारी* [girafhta:ri:] "арешт", *क़ानून* [ka:nu:n] "закон", *हालात* [ha:la:t] "ситуація", *मुलाकात* [mula:ka:t] "зустріч", *मुनाफ़ा* [muna:fa:] "прибуток", *रिश्ते* [rishte:] "зв'язки", *आबादी* [a:ba:di:] "населення". Бескровний В.М. (1984) відокремлює в газетних текстах арабо-перську лексику, що відноситься до основного словникового фонду мови (с.71), наприклад: *रवाना* [rava:na:] "відправився", *असार* [asa:r] "вплив", *मुसीबत* [musi:bat] "нещастя", *खाली* [kha:li:] "порожній/вільний", *गरीबी* [gari:bi:] "бідний", *मौका* [mou:ka:] "випадок".

У публіцистичних, газетно-журнальних текстах, так само як і в текстах інших функціональних стилів, вживання слів у переносному значенні - звичайне явище. Наприклад, новосанскритське *वातावरण* – атмосфера, має значення "обстановка", *कदम* (ар.) – крок, нерідко виступає в значенні "заходи", *खेलकूद* – ігри та забави, вживається в значенні "спорт", древнє *आकाशवाणी* "голос з неба", "глас божий" вживається як еквівалент "радіо".

3.3 Функціонування арабських та перських запозичень в публіцистичних текстах мови гінді на рівні словосполучень

**більше прикладів – у додатку б*

У даному розділі розглянемо сполучуваність запозиченої лексики в публіцистичному стилі мови гінді на прикладах дібраних зі статей інтернет видання "Бі-Бі-Сі" гінді. Всі словосполучення вважаємо доцільним поділити на три групи:

1. Словосполучення, в яких наявні лише арабські та перські запозичення

सरकार(п.) की मुश्किलें(ар.) – проблеми уряду

सरकार (п.) का दावा (ар.) – офіційна заява уряду

काफी (п.) माल (ар.) की ज़रूरत (п.) – чимала потреба товарів

उम्मीदवार(п.) की ज़िम्मेदारी(ар.+п.) – відповідальність кандидата

उम्मीदवारों(п.) के नामों पर कयास(ар.) – спекуляція іменами кандидатів

हुज़ूरी(ар.) की इजाज़त(ар.) देना – надавати дозвіл на проведення офіційного прийому

क़ानून(ар.) के तहत(ар) गिरफ़्तार(п.) करना – заарештувати на підставі закону

ज़मानत(ар.) का इंतज़ाम(ар.) करना – випустити під заставу

इलाक़े(ар.) की शोहरत(ар.) – відомий район

मुस्लिम विरासत(ар.) को दरकिनार(п.) करना – нехтувати культурним спадком мусульман

हालात(ар.) काबू(п.) में होना – контролювати ситуацію

मुसलमानों की दिक्कतें(ар.) – труднощі мусульман

मुलाकात(ар.) का मौका(ар.) मुहैया(ар.) कराना – надавати можливість проводити офіційну зустріч

सौदों(п.) की नींव तैयार(ар.) करना – готуватися для укладання нотаріальної угоди

मुनाफ़ा(ар.) कमाने के अच्छे मौके(ар.) – гарні можливості для отримання прибутку

इस माहौल(ar.) का खूब (п.) फ़ायदा (п.) उठाना – вигідно скористатися цим становищем

मज़बूत(ar.) रिश्ते (п.) – міцні зв'язки

तरक्कीयाफ़ता(ar.) मुल्क(ar.) – розвинена країна

बेहतर(п.) वक्त(ar.) – кращі часи

दिलकश (п.) नज़ारे (ar.) – захоплюючі погляди

ख़्वाब (п.) की दुनिया (ar.) – світ мрій

दुनिया (ar.) का आख़िरी (ar.) कमाल (ar.) – останнє диво світу

ख़बरों(ar.) के मुताबिक़(ar.) – в новинах повідомляється

आबादी(п.) के हिसाब(ar.) से – за даними перепису населення

बेरोजगारी(п.) के ख़िलाफ़(ar.) – заходи задля подолання безробіття

2. Гібридні словосполучення

**Якщо звернути увагу на структурні особливості словосполучень взагалі, то серед них наявні гібридні словосполучення (словосполучення, в яких арабські та перські запозичення поєднуються з санскритськими словами)*

दुनिया (ar.) के तमाम (ar.) विकसित (с.) देश – всі розвинені країни світу

देश(с.) से स्वतंत्र(с.) प्रस्थान(с.) का हक़(ar.) दिलाना – забезпечувати право на вільний виїзд з країни

इंडस्ट्री का निजीकरण(с.) शुरू(ar.) करना – починати приватизацію промисловості

संघर्ष(с.) में दिलचस्पी(п.) – зацікавленість у боротьбі

राजनीतिक(с.) मक्कारी(ar.) – політичне шахрайство

विश्लेषक (с.) का अंदाज़ा (п.) – припущення аналітика

तनावपूर्ण अवस्था(с.) का माहौल(ar.) महसूस(ar.) करना – відчувати напруження

सरकार (п.) के उत्साह (с.) का अंदाजा (п.) – оцінка хвилювань уряду

विश्वास(с.) बहाली(п+ar.) – відновлення довіри

आशंका (с.) की नज़र (п.) – занепокоєний погляд

बड़े पैमाने(प.) पर विरोध प्रदर्शन(स.) – масштабні демонстрації протесту
 आरक्षण(स.) की व्यवस्था(स.) खत्म(अप.) करना – скасувати систему квот/пільг
 सरकार(प.) में लाभ(स.) का पद – прибуткова посада в уряді
 हिस्से(अप.) की बिक्री(स.) की तैयारी करना – підготовка до продажу акцій
 स्थायी (स.) सहयोग (स.) मुश्किल (अप.) होना – непростая тривала співпраця
 विवादित (स.) पहाड़ी इलाका (अप.) – спірний гірський район
 खराब(अप.) सेवा(स.) – поганий сервіс
 अनसुलझा(स.) मुद्दा(अप.) – невирішене питання
 महत्वपूर्ण(स.) कदम(अप.) – важливі заходи
 दौरे(अप.) का उद्देश्य(स.) – мета офіційного візиту
 सीमा(स.) विवाद(स.) का मसला(अप.) – проблема спірного кордону
 अर्थव्यवस्था(स.) की रफ्तार(प.) – темпи економічного розвитку
 दुनिया(अप.) की सबसे कमजोर(प.) मुद्रा(स.) – найслабша валюта світу
 अर्थव्यवस्था (स.) में विदेशी (स.) मुद्रा (स.) का दबदबा (अप.) है – у золотовалютному запасі
 країни переважає іноземна валюта
 अन्य (स.) राज्यों (स.) से खरीदी (प.) होना – купувати в інших штатах
 विश्व (स.) की सर्वाधिक (स.) तेजी (प.) से बढ़ना – найбільш швидкозростаючий у світі
 राजनीति(स.) का लंबा रास्ता(प.) तय करना – визначити довгий політичний шлях
 कूटनीतिक (स.) कसरतें (अप.) – дипломатичні прийоми
 गठबंधन(स.) के लिहाज़ से (अप.) – стосовно коаліції
 लोकतांत्रिक(स.) मर्यादाओं(स.) का सवाल(अप.) – питання про демократичні цінності
 राजनीतिक(स.) हमला(अप.) – політичний напад/політична агресія
 जबरन (प.) धर्म (स.) परिवर्तन (स.) – примусова зміна релігії
 विधायकों (स.) की ज़रूरतें(अप.) – потреби членів Законодавчих зборів

अत्याचार(с) निवारण(с) का क़ानून(ар) – закон "Про запобігання та протидію насиллю"

फ़ायदे(ар.) की स्थिति(с.) में – у вигідному становищі

उम्मीदवारों(п.) के माध्यम(с.) से – за підтримки кандидатів

ख़बर(ар.) के अनुसार(с.) – згідно з повідомленням

विशेषज्ञों(с.) के मुताबिक़(ар.) – на думку експертів

रणनीति(с.) के लिहाज(ар.) से – з точки зору стратегії

स्थिति(с.) बिल्कुल(ар.) नियंत्रण(с.) में है – ситуація під контролем

Такі словосполучення нехарактерні для мови гінді і вживаються вони на розсуд автора статей. Можливо, запозичена лексика створює більш яскраві образи та допомагає привернути увагу читачів до певних проблем та аспектів обраної теми. Певно, що з часом, вони перетворюються на стійкі словосполучення і будуть широко використовуватися не тільки в публіцистичному та розмовному стилях.

3. Словосполучення, які складаються зі слів санскритського походження

स्वतंत्र (с.) विदेश (с.) नीति (с.) – незалежна зовнішня політика

आर्थिक (с.) संकट (с.) पर आधारित (с.) है – через економічну кризу

अर्थव्यवस्था(с.) की चिंता(с.) – економічна нестабільність

आर्थिक(с.) परियोजना(с.) – економічний проєкт

द्विपक्षीय (с.) व्यापार (с.) – двостороння торгівля

प्रमुख (с.) औद्योगिक (с.) समूह (с.) – основні промислові підприємства

अप्रत्याशित (с.) आर्थिक (с.) गतिविधियों (с.) को जन्म (с.) – непередбачувана економічна діяльність

विदेशी (с.) मुद्रा (с.) के कर्ज़ (ар.) पर अधिक (с.) निर्भर (с.) – залежність від боргу у іноземній валюті

सकल (с.) घरेलू उत्पाद (с.) – внутрішній валовий продукт

शीर्ष(с.) नेतृत्व(с.) – вище керівництво

चर्चा(с.) की संभावना(с.) – можливість дискусії

Історично склалося, що мова гінді насичена великою кількістю запозичень, які носії мови частково використовують в розмовному мовленні. Проаналізувавши велику кількість словосполучень зі статей на соціально-політичну тематику, ми зробили висновок, що найчастіше в публіцистичному стилі зустрічаються словосполучення змішаного типу – поєднання арабо-перських запозичень та слів санскритського походження.

Також, в процесі дослідження ми виявили певну групу слів, що вдало сполучаються та утворюють синонімічні словосполучення, як з арабо-перською лексикою, так і зі словами санскритського походження:

कानूनी तरीके से – юридично, з юридичної точки зору – अवैध तरीके से – незаконно

द्विपक्षीय रिश्ते – двосторонні відносини - द्विपक्षीय संबंध

पहला विश्व(с.) युद्ध(с.) – Перша світова війна - पहली आलमी जंग(п.)

आर्थिक(с.) सहयोग(с.) को गति(с.) देना – прискорення економічного співробітництва - आर्थिक(с.) सहयोग(с.) को रफतार(п.) देना

Як зазначають відомі мовознавці, зокрема Бархударов А.С., Бескровний В.М. та Ульциферов О.Г., у більшості функціональних стилів мови гінді вживаються характерні групи лексики і лише в газетно-публіцистичному стилі останнім часом можна спостерігати сполучуваність різних за походженням лексем. Проаналізувавши велику кількість статей, ми вважаємо, що тенденція вживання гібридних словосполучень в мові гінді набуває поширення, як на рівні словосполучень, так і на рівні речень. На нашу думку, це свідчить про подальшу адаптацію в мові запозичених слів і, як результат, повне засвоєння мовою гінді арабських та перських запозичень.

"Участь арабсько – перських слів в гібридних синтагмах, тобто їх поєднання з індійськими словами татсама, полутатсама і тадбхава, свідчить про те, що вони вросли в основний словниковий фонд, стилістично

нейтралізувалися, а багато з них є абсолютними синонімами власне індійських слів" (Бескровный, 1960, с.18).

3.4 Функціонування арабських та перських запозичень в публіцистичних текстах мови гінді на рівні речень

**більше прикладів – у додатку 7*

Засоби масової інформації – це особлива система, яка створена з метою публічного, оперативного розповсюдження інформації про різні події у світі. На сьогоднішній день до ЗМІ відносяться газети, журнали, телебачення, радіо та Інтернет. Останній став головним інструментом для поширення інформації у 21 столітті. З лінгвістичної точки зору, ЗМІ дають змогу реально оцінити тенденцію використання тієї чи іншої лексики. Для нашого дослідження ми використали уривки статей з Інтернет-ресурсу "Bi-Bi-Ci" гінді, тому що, мова в Інтернеті вважається сучасною, і, спираючись на неї, можна з упевненістю стверджувати наскільки часто та в якому контексті вживається лексика, у нашому випадку – запозичена з арабської та перської мов.

1. 2013 में दक्षिण कोरिया और उत्तर कोरिया के बीच संबंध (с.) इस कदर (ap.) तल्ख (п.) हुए कि खतोकिताबत (ap.) का सिलसिला (ap.) बंद (п.) कर दिया गया और खतों (ap.) का अपने मंजिल (ap.) तक पहुंचना नामुमकिन (п+ap.) हो गया है – У 2013 році відносини між Північною та Південною Кореєю були настільки напруженими, що жителі обох країн не мали змоги листуватися.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "подій в світі", в реченні більшість слів є арабські та перські запозичення: कदर(ap.)[kadar]-ступінь, तल्ख (n.)[talkh] – гіркота, सिलसिला (ap.)[sil`silā:] – ланцюг बंद (n.) [band] – зачинений, खत (ap.)[khat] – лист, नामुमकिन (n+ap.)[na:mumkin] – неможливо; але разом з цим наявне одне слово санскритського походження: संबंध(с.)[sambandg] – зв'язок.

2. फ़िलहाल (ap.) दक्षिण कोरिया के वही संस्थान (с.) उत्तर कोरिया से पत्र-

व्यवहार (c.) कर सकते हैं जिन्होंने सरकार (n.) से इसके लिए मंजूरी (ap.) ले रखी है – В даний момент державним установам Південної Кореї дозволено вести ділову переписку з офіційними представництвами Північної Кореї.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "подій в світі", в реченні зустрічається як санскритська: संस्थान(c.)[sanstha:n] – державна установа, पत्र-व्यवहार(c.)[part-vyavaha:r] – ділова переписка; так і арабська лексика: फ़िलहाल (ap.)[fil`ha:l] – на даний момент, सरकार (n.)[sarka:r] – уряд, मंजूरी (ap.)[manzu:ri] – дозвіл.

3. आखिरी महीने में कारोबार (n.) में कोई फ़ायदा (n.) नहीं हुआ है – Минулого місяця бізнес був неприбутковим.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки", в реченні зустрічаються перські запозичення: कारोबार (n.) [ka:ro:ba:r] – бізнес, फ़ायदा (n.) [fa:yda:] – перевага.

4. जुलाई में दक्षिण कोरिया के राष्ट्रपति (c.) मून जे इ ने दोनों कोरियाई देशों (c.) के बीच फिर से संवाद (c.) शुरू (ap.) करने की मंशा (ap.) ज़ाहिर (ap.) की थी – У липні президент Південної Кореї Мун Чже Ін висловив намір відновити діалог між двома корейськими державами.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "подій в світі", в реченні наявна санскритська: राष्ट्रपति (c.)[ra:shtrapati] – президент, देश (c.) [desh] – країна, संवाद (c.) [samva:d] – діалог і арабська лексика: शुरू (ap.) [shuru:] – початок, मंशा (ap.) [mansha:] – намір, ज़ाहिर (ap.) [za:hir] – очевидний.

5. स्विट्ज़रलैंड की खूबसूरती (n.) से कौन वाकिफ़ (n.) नहीं? – Майже кожен житель Землі чув про мальовничі пейзажі Швейцарії.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "світові пам'ятки природи", в реченні наявні перські запозичення: खूबसूरती (n.) [khu:bsu:rati:] – краса, वाकिफ़ (n.) [va:kif] – обізнаний.

6. इस दौर पर भारत सरकार (п.) के रणनीतिकारों (с.) की भी खूब (п.) नज़र(п.) होगी – Індійські фахівці з питань зовнішньої політики уважно слідкуватимуть за цією подією.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні вживаються перська: *सरकार* (п.) [sarka:r] – уряд, *खूब* (п.) [khu:b] – чималий *नज़र*(п.)[nazar] – погляд; і санскритська лексика: *रणनीतिकार* (с.)[ranni:tika:r] – політолог.

7. कश्मीर के वाज़वानों (п.) में पकवानों (с.) की लज़्ज़त (п.) और रसोइए की हुनरमंदी (п.) बेमिसाल (п+ар.) हैं – Кашмі відомий своїми традиційними стравами та неперевершеною майстерністю кухарів.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "характерних особливостей штатів Індії", в реченні переважають арабо-перські запозичення: *हुनरमंदी* (п.) [hunarmandi:] – навик, *बेमिसाल* (п+ар.) [bemisa:l] – неперевершений/той, який не має собі рівних; і серед них наявне одне слово санскритського походження: *पकवान* (с.) [pakva:n] - страва.

8. सरकार (п.) एक अच्छी नीति (с.) के तहत (ар.) भूतान से बिजली को भारत लाने का प्रयास (с.) कर रही है – Згідно з перспективним економіко-політичним проектом Індійський уряд намагається імпортувати електроенергію з Бутану.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні однакова кількість арабської та перської: *के तहत* (ар.) [tahat] – відповідно до/згідно з, *सरकार* (п.) [sarka:r] – уряд; та санскритської лексики: *नीति* (с.)[ni:ti] – політика, *प्रयास* (с.) [praya:s] – спроба.

9. चीन के सरकारी (ар.) अखबार (ар.) ने भारत के "मेक इन इंडिया" (анг.) कार्यक्रम (с.) की और निवेशकों (с.) को दक्षिण (с.) एशियाई (англ.) देश के "खराब (ар.) बुनियादी (п.) ढांचे" की बिल्ली उड़ाई है – Китайські урядові ЗМІ недовіжливо ставляться до індійської програми "Вироблено в Індії", а також попереджають

інвесторів про слаборозвинену інфраструктуру регіону Півдньої Азії.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявна арабська і перська: *सरकारी* (ар.) [sarka:ri:] - урядовий, *अखबार* (ар.) [akhba:r] – газета, *खराब* (ар.) [khara:b] – поганий, *बुनियादी*(п.) [buniya:di] – фундаментальний; санскритська: *कार्यक्रम*(с.)[ka:ryakram] – програма, *निवेशक* (с.) [nivesha:k]– інвестор, *दक्षिण* (с.) [dakshin] – південь; та навіть англійська лексика: *इंडिया* (анг.)[indiya:] – Індія, *एशियाई* (англ.) [eshiya:i:]– Азія.

10. ऊर्जा (с.) के बदले (ар.) भूतान भारत से रोज़ (п.) की जरूरत (ар.) की हर चीज़ (п.) आयात (с.) करता है – Індія експортує в Бутан майже всі необхідні речі повсякденного вжитку.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "зовнішньої торгівлі Індії", в реченні наявна санскритська: *ऊर्जा* (с.)[u:rdza:] – енергія, *आयात* (с.)[a:ya:t]– імпорт; арабська: *के बदले* (ар.)[badle:] – замість, *जरूरत* (ар.)[zaru:rat] – необхідність; та перська лексика: *रोज़* (п.)[roz]– щоденно, *चीज़* (п.) [chi:z]– річ.

11. सिलिकन वैली अमरीका का वह इलाका (ар.) है जहां बड़ी तादाद (ар.) में भारतीय (с.) अमरीकियों ने अपना पेशेवर (п.) क़द (ар.) और प्रतिष्ठा (с.) बढ़ाई (с.) है – Силіконова Долина – регіон Америки, де чимало американців з індійським корінням здобули собі ім'я та статус у сфері ІТ та новітніх інвестицій.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні переважає арабська: *इलाका* (ар.) [ila:ka:] – район, *तादाद* (ар.) [ta:da:d] – кількість, *क़द* (ар.)[kad] – зростання; перська лексика: *पेशेवर*(п.)[peshevar] – професійний, та санскритська лексика: *भारतीय* (с.) [bha:rati:ya] – індійський, *प्रतिष्ठा* (с.) [pratiksha:] – репутація, *बढ़ाई* (с.) [barga:i:]– збільшений.

12. साल(प.) 2018 में डॉलर के मुक़ाबले(ap.) लीरा 70 फ़ीसदी टूट चुकी है और अब ये दुनिया(ap.) की सबसे कमज़ोर(प.) मुद्रा(с.) में शुमार(प.) है – Протягом 2018 році вартість 1 ліри порівняно з доларом знизилась на 70% і зараз вона згадується у списку економічно найслабших валют світу.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "світової економіки", в реченні наявна арабська: के मुक़ाबले(ap.)[muka:ble] – у порівнянні, दुनिया (ap.) [duniya:] – світ; і санскритська лексика: मुद्रा (с.)[tudra:] – валюта; натомість переважає перська: साल (n.) [sa:l] – рік, कमज़ोर (n.) [kamzor] – слабкий, शुमार (n.) [shuma:r] – реєстрація.

13. लेख में हैरानी (ap.) जताई गई है कि भारत अपने पिछड़े बुनियादी (प.) ढांचे के दम पर कैसे "वैश्विक (с.) कारखाना" (प.) बन सकता है – У авторів статей постає питання - як Індія зі своєю відсталою інфраструктурою зможе стати світовим центром виробництва?

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявна арабська: हैरानी (ap.) [heira:ni:] – здивування; та санскритська: वैश्विक (с.) [veishvik] – світовий, натомість переважає перська лексика: बुनियादी (n.) [buniya:di:] – основний, कारखाना (n.) [ka:rkha:na:] – завод.

14. अखबार (ap.) ने "अंग्रेजी भाषा (с.) के ज्यादा (ap.) इस्तेमाल (ap.) के साथ ही अमरीका और यूरोप के मन में भारत के लिए संदेह" (с.) को इसकी वजह (ap.) माना है – Автори статей в міжнародних видання здебільшого використовують англійську мову, щоб висловити сумніви Америки та Європи щодо Індії.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні наявна арабська: अखबार (ap.) [akhba:r] – новина, ज्यादा (ap.) [pzya:da:] – більше, वजह(ap.)[vadzhah] – причина, इस्तेमाल(ap.)[istema:l] – використання; та санскритська лексика: भाषा (с.)[bha:sha:] – мова, संदेह (с.)[sandeh] – сумнів, натомість переважає – арабська.

15. प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी भारत को एक वैश्विक (c.) उत्पादन (c.) का बड़ा केंद्र (c.) बनाने की कोशिश (n.) में जुटे हैं। इसी को ध्यान (c.) में रख कर सितंबर (англ.) महीने में उन्होंने "मेक इन इंडिया" अभियान (c.) की शुरुआत (ap.) की – Прем'єр-міністр Нарендра Моді намагається зробити Індію найбільшим світовим центром виробництва. Зосередивши на цьому свою увагу у вересні Прем"єр розпочав кампанію "Вироблено в Індії".

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявне одне слово з перської мови: कोशिश (n.) [koshish] – спроба; одне з арабської: शुरुआत (ap.) [shuru:a:t] – початок; та одне з англійської: सितंबर (англ.) [sitambar] – вересень і багато санскритизмів: वैश्विक (c.) [veishvik] – світовий, उत्पादन (c.) [utra:dan] – виробництво, केंद्र (c.) [kendr] – центр, ध्यान (c.) [dgya:n] – увага, अभियान (c.) [abhiya:n] – кампанія. Не дивлячись на те, що саме санскритські прикметники та іменники переважають, нашу увагу привертає нетипове словосполучення із двома іменниками – санскритським та арабським अभियान (c.) की शुरुआत (ap.) [abhiya:n ki: shuru:a:t] - "початок кампанії".

16. पंजाब सरकार (n.) का दावा (ap.) है कि पंजाब खपत से ज्यादा (ap.) बिजली उत्पादन (c.) करने वाला राज्य बनने जा रहा है। हालांकि (ap+n.), विपक्ष (c.) पंजाब सरकार (n.) के इन दावों (ap.) पर सवाल (ap.) उठा रहा है – Уряд Пенджабу заявив, що їх адміністративна територія перетворюється зі штату-споживача електроенергії на штат-виробник. Проте, опозиція ставить під питання такі заяви уряду.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявна перська: सरकार (n.) [sarka:r] – уряд; санскритська лексика: उत्पादन (c.) [utra:dan] – виробництво, натомість переважає – арабська: दावा (ap.) [da:va] – заява; ज्यादा (ap.) [zya:da:] – більше; सवाल (ap.) [sava:l] – питання.

17. इस सवाल (ap.) का जवाब (ap.) देने से पहले ये समझना ज़रूरी (ap.) है कि

तुर्की का संकट (с.) आखिर (ap.) है क्या और इससे दूसरे देशों पर कैसे असर (ap.) पड़ रहा है – Перед тим, як відповісти на питання "через що це відбувається", важливо зрозуміти, в чому полягає турецька економічна криза 2018-го року і як це може вплинути на інші країни світу.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "світової економіки", в реченні наявна санскритська лексика: संकट (с.) [sankat] - криза, натомість переважає – перська: सवाल (ap.) [sava:l] – питання; जवाब (ap.) [java:b] – відповідь; ज़रूरी (ap.) [zatu:ri:] – обов'язково; आखिर (ap.) [a:khir] – зрештою; असर (ap.) [asar] – вплив.

18. औरत (ap.), मर्द (п.) और बच्चे मुल्क (ap.) के पारंपरिक (с.) परिधान (с.) में सड़कों पर इत्मीनान (ap.) के साथ चलते देखे जाते हैं – Абсолютно всі мешканці країни: жінки, чоловіки та діти прогулюються вулицями міста вбрані в національний одяг.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "культурної спадщини", в реченні наявна перська: मर्द (п.) [mard] – чоловік; та санскритська лексика: पारंपरिक (с.) [pa:rampratik] – традиційний; परिधान (с.) [paridga:n] – вбрання/одяг, натомість переважає – арабська: औरत (ap.) [ourat] – жінка; मुल्क (ap.) [mul`k] – країна; इत्मीनान (ap.) [itmi:na:n] – неквапливо.

19. भूटान की सरकार (п.) ने डोकलाम पर किसी बहस (ap.) में सार्वजनिक (с.) रूप से शामिल (ap.) होने से इनकार (ap.) कर दिया – Уряд Бутану відмовився публічно обговорювати ситуацію стосовно плато Доклам.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні наявна перська: सरकार (п.) [sarka:r] – уряд; та санскритська лексика: सार्वजनिक (с.) [sa:rvjanik] - громадський, натомість переважає – арабська: बहस (ap.) [behes] – обговорення; शामिल (ap.) [sha:mil`] – включено;

इनकार (ap.) [inka:r] – відмова.

20. अखबार (ap.) ने निवेशकों को इस दक्षिण (c.) एशियाई देश में व्यापार (c.) करने की कीमतों (ap.) की याद (n.) दिलाई है – ЗМІ також нагадують закордонним інвесторам про те, скільки коштує ведення бізнесу в цій південноазійській країні.

Коментар: за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявна перська: याद (n.) [ya:d] – пам'ять; та санскритська лексика: दक्षिण (c.) [dakshin] – південь; व्यापार (c.) [vya:pa:r] - торгівля, натомість переважає арабська: अखबार (ap.) [akhba:r] – газета; कीमत (ap.) [ki:mat] – ціна.

3.5 Функціонування арабських та перських запозичень в мові гінді на рівні публіцистичних текстів

*більше прикладів – у додатку 8

Стаття 1

मेक इन इंडिया से चीन की होड़

चीन के **सरकारी** (ap.) **अखबार** (ap.) ने भारत के "मेक इन इंडिया" (анг.) **कार्यक्रम** (c.) की और **निवेशकों** (c.) को **दक्षिण** (c.) **एशियाई** (англ.) देश के "**खराब** (ap.) **बुनियादी** (n.) **ढांचे**" की बिल्ली उड़ाई है। प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी भारत को एक **वैश्विक** (c.) **उत्पादन** (c.) का बड़ा **केंद्र** (c.) बनाने की **कोशिश** (n.) में जुटे हैं। इसी को **ध्यान** (c.) में रख कर **सितंबर** (англ.) महीने में उन्होंने "मेक इन इंडिया" **अभियान** (c.) की **शुरुआत** (ap.) की। **विश्लेषकों** (c.) का मानना है कि चीन प्रधानमंत्री मोदी के इस **अभियान** (c.) को **मुकाबले** (ap.) के रूप में देख रहा है। कुछ चीनी **अखबारों** (ap.) ने भारत के **आर्थिक** (c.) **विकास** (c.) पर **संदेह** (c.) **जाहिर** (ap.) किया है। लेख में **हैरानी** (ap.) जताई गई है कि भारत अपने पिछड़े **बुनियादी** (n.) **ढांचे** के दम पर कैसे "**वैश्विक** (c.) **कारखाना**" (n.) बन सकता है। भारत **वैशिक** (c.) **दफ्तर** (ap.) के रूप में जाना जाता है। **अखबार** (ap.) ने इस ओर **ध्यान** (c.)

दिलाया है कि *दुनिया (ap.) के निर्यात (c.)* में भारत की *हिस्सेदारी (ap.+n.)* 2013 में "केवल 17 फीसदी रही जो चीन के 11 फीसदी में *काफी (ap.)* कम है"। इसके साथ ही कहा गया है कि भारत का *आउटसोर्सिंग (анг.) कारोबार (n.)* देश की "*गरीबी (ap.)* मिटाने में बहुत कम *कारगर (n.)* हमा है"। *अखबार (ap.)* ने यह माना है कि भारत के पास अपने *उत्पादन (c.) क्षेत्र (c.) का विकसित (c.)* करने के लिए "अच्छा *आधार (c.)* और *क्षमता (c.)* है"। अखबार ने "*अंग्रेजी (анг.) भाषा (c.) के ज्यादा (ap.) इस्तेमाल (ap.) के साथ ही अमरीका (анг.) और यूरोप (анг.) के मन में भारत के लिए संदेह (c.) को इसकी वजह (ap.) माना है। अखबार (ap.) ने निवेशकों (c.) को इस दक्षिण (c.) एशियाई देश में व्यापार (c.) करने की कीमतों (ap.) की याद (n.) दिलाई है। इसमें लिखा गया है, "आप रातों रात निवेश (c.) का माहौल (ap.) नहीं बदल सकते" भारत में अंग्रेजी बोलने वाली आबादी (n.) कुलीन (c.) लोगों में सिमटी है, और स्नातक (c.) लोगों की तादाद (ap.) दो करोड़ से कम है। अखबार (ap.) ने प्रधानमंत्री मोदी और चीनी राष्ट्रपति (c.) शी जिनपिंग की ऑस्ट्रेलिया और फिजी यात्रा (c.) की ओर भी ध्यान (c.) दिलाया है। चीन के सरकारी (n.) अखबार (ap.) ग्लोबल (анг.) टाइम्स (анг.) ने कुछ विश्लेषकों (c.) से बात की है। शी के सरकारी (n.) दौरे से यह साबित (ap.) हुआ है कि चीन न सिर्फ मते देशों बल्कि छोटे देशों के साथ भी संबंध (c.) विकसित (c.) कर रहा है। प्रोफेसर हुआंग वाङ ने कहा है, "चीन ने दुनिया (ap.) भर के देशों के साथ समझौते (c.) कर एक नया लोकतांत्रिक (c.) चेहरा दिखाया है"।*

"Вироблено в Індії"

Китайські урядові ЗМІ недовіжливо ставляться до індійської програми "Вироблено в Індії", а також попереджають інвесторів про слаборозвинену інфраструктуру регіону Півдньої Азії. Прем'єр-міністр Нарендра Моді намагається зробити Індію найбільшим світовим центром виробництва. Зосередивши на цьому свою увагу у вересні Прем'єр розпочав кампанію "Вироблено в Індії". Фахівці вважають, що Китай розглядає цей проєкт Нарендра Моді як виклик. Деякі китайські ЗМІ висловлюють сумніви щодо стабільного економічного розвитку Індії. У авторів статей постає питання - як

Індія зі своєю відсталою інфраструктурою зможе стати світовим центром виробництва? Індія вважається "міжнародним офісом". ЗМІ звертають увагу на те, що частка Індії у загальній кількості світового експорту станом на 2013 рік складала лише 1.7%, що є набагато нижчим показником у порівнянні з китайськими 11%. Окрім цього, кажуть, що в Індії, як в країні з переважно аутсорсинговою моделлю ведення бізнесу, спроби подолати бідність третини населення будуть дуже малоефективними. ЗМІ вважають, що Індія має "хороший фундамент та потужності" для розвитку власного виробничого сектору. Автори статей в міжнародних видання здебільшого використовують англійську мову, щоб висловити сумніви Америки та Європи щодо Індії. ЗМІ також нагадують закордонним інвесторам про те, скільки коштує ведення бізнесу в цій південноазійській країні. В газетах пишуть: "Ви день та днем будете лиш інвестуваги і не зможете нічого змінити". Кількість англомовного населення обмежене колом багатих людей Індії, а кількість випускників університетів складає менше двадцяти мільйонів. У ЗМІ також згадується поїздка Прем'єра Нарендра Моді та Президента Сі Дзіньпіна до Австралії та на Фіджі. Урядона газета Китаю "Глобал Таймз" поговорила з декількома експертами. Офіційний візит Сі Дзіньпіна довів, що Китай бажає розвивати стосунки не лише з великими країнами, а й з маленькими. Професор Хуан Вай каже: "Підписуючи угоди з країнами во всьому світу Китай проявляє себе з нового, демократичного боку".

(Коментар: У даному уривку зустрілось 25 запозичень з арабської мови: अखबार (ар.) – газета, शुरुआत (ар.) – початок, ज्यादा (ар.) – багато, इस्तेमाल (ар.) – використання, तादाद (ар.) – кількість, दुनिया (ар.) – світ, वजह (ар.) – причина, दफ्तर (ар.) – офіс, गरीबी (ар.) – бідність; та 10 - з перської: बुनियादी (п.) – фундаментальний, कोशिश (п.) – спроба, सरकारी (п.) – урядовий, आबादी (п.) – населення, याद (п.) – пам'ять, कारोबार (п.) – бізнес. Загалом це іменники

та прикметнин. В усіх випадках слова зберігають свої значення і не потребують контекстного перекладу).

Стаття 2

भारत - श्रीलंका का संबंध

तीन देशों की यात्रा (c.) पर निकले भारत के प्रधानमंत्री (c.) नरेंद्र मोदी श्रीलंका (c.) पहुंच चुके हैं। प्रधानमंत्री मोदी का श्रीलंका दौरा (ap.) हालिया (ap.) घटनाक्रम की वजह (ap.) से और महत्वपूर्ण हो गया है। राष्ट्रपति मैथिपाला सिरिसेना ने कुछ ही दिन पहले एक बयान में कहा था कि श्रीलंका की सीमा (c.) में दाखिल (ap.) होने वाले भारत के मछुआरों को गोली मार देंगे। श्रीलंका और चीन की दोस्ती भी भारत के लिए चिंता (c.) का विषय (c.) है। ऐसे में यह सवाल (ap.) उठता है कि भारतीय (c.) प्रधानमंत्री (c.) नरेंद्र मोदी के लिए श्रीलंका में चुनौतियां क्या-क्या हैं? पहली और सबसे महत्वपूर्ण (c.) बात तो यह है कि कोई भी भारतीय (c.) प्रधानमंत्री 28 साल (n.) बाद (ap.) श्रीलंका का दौरा (ap.) कर रहा है। श्रीलंका में तमिल आबादी (n.) का पुनर्वास दोनों देशों के बीच सबसे बड़ा मुद्दा (ap.) रहा है। पूर्व राष्ट्रपति (c.) महिंदा राजपक्षे ने संविधान संशोधन करके अपने हाथ में सारी ताकत (ap.) ले ली थी और बार-बार वायदे (ap.) करते रहे लेकिन तमिल आबादी के लिए पुग्छ नहीं किया। वहीं भारत के राजनीतिक नेतृत्व ने भी बोते 15-20 साल (n.) में श्रीलंका के तमिलों की ओर बिल्कुल (ap.) भी ध्यान नहीं दिया। अपने नज़दीकी (n.) पड़ोसी देशों से साथ संबंध सुधारने की नीति और उस पर अमल से इन डोटे देशों का भारत के प्रति नज़रिया (n.) भी बदला (ap.) है। अब वह भारत की शिकायत (ap.) नहीं कर रहे हैं। सिरिसेना ने राष्ट्रपति बनने के बाद (ap.) पहला विदेशी (c.) दौरा (ap.) भारत का ही किया था। श्रीलंका में नई सरकार (n.) बनने के बाद (ap.) से विदेश मंत्री (c.) सुषमा स्वराज भी दो बार श्रीलंका जा चुकी हैं। इस के बाद (ap.) प्रधानमंत्री मोदी का दौरा (ap.) बहुत महत्वपूर्ण हो जाता है। मोदी शायद (n.) श्रीलंका की संसद (c.) को भी संबोधित (c.) करेंगे।

भारत और श्रीलंका ने असैन्य (c.) परमाणु (c.) समझौते पर हस्ताक्षर (c.) किए हैं। पिछले महीने चुनाव जीतने के बाद (ap.) पहले विदेश (c.) दौरे (ap.) पर भारत आए श्रीलंका

के राष्ट्रपति मैथ्रिपाला शिरिसना ने पार दिनों की भारत यात्रा (c.) पर प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी से **अहम (ap.) वार्ता (c.)** की है। प्रधानमंत्री मोदी ने कहा कि उनके और राष्ट्रपति सिरिसेना के बीच **द्विपक्षीय (c.) मुद्दों (ap.)** और **अतरराष्ट्रीय (c.) मामलों (ap.)** पर अच्छी चर्चा हुई। मोदी ने कहा कि उन्हें इस बात पर **खुशी (c.)** है कि भारत श्रीलंका का सबसे बड़ा व्यापारिक भागीदार है। दोनों नेताओं ने अपनी **मुलाकात (ap.)** में **पारंपरिक (c.)** और **अक्षय (c.) ऊर्जा (c.)** दोनों **क्षेत्र (c.)** में **सहयोग (c.)** के विस्तार पर चर्चा की। दोनों ने श्रीलंका और भारत के बीच हवाई और **समुद्री (c.) संपर्क (c.)** में सुधार पर विचार किया। प्रधानमंत्री मोदी ने कहा कि उन्होंने राष्ट्रपति का श्रीलंका यात्रा (c.) का न्यौता स्वीकार कर लिया है। दोनों **नेताओं (c.)** के बीच **वार्ता (c.)** चार **खास (ap.) मुद्दों (ap.)** पर हुई। **भारतीय (c.) विदेश मंत्रालय (c.)** के **प्रवक्ता (c.) सैयद (ap.)** अकबरुद्दीन के अनुसार जिन चार क्षेत्रों में समझौते पर बातचीत हुई है वह हैं **आर्थिक (c.), असैन्य (c.) परमाणु (c.) सहयोग (c.), संस्कृति (c.) और कृषि (c.)**। द्वीप राष्ट्र में शांति **प्रक्रिया (c.) के मुद्दे (ap.)** पर भी प्रधानमंत्री के दिए एक **कार्य-भोज (c.)** के दौरान **चर्चा (c.)** की गई। सिरिसेना ने पिछले महीने चुनाव में महिंदा राजपक्षे को हराया था। राजपक्षे का झुकावन की **तरफ (ap.) अधिक (c.)** था, जिसमें भारत को चिंता थी। श्रीलंका को लेकर भारत में **नाराज़गी (n.) का माहौल (ap.)** पनप रहा था। **राष्ट्रपति (c.)** पद **संभालने (c.)** के एक महीने **बाद (ap.)** मोदी का न्यौता **स्वीकार (c.)** करके सिरिसेना ने दिखाया कि वह दोनों देशों के रिश्तों को वापस पटरी पर लाने के लिए इच्छुक हैं। एक **क्षेत्रीय (c.) ताकत (ap.)** के तौर पर भारत **निश्चित (c.)** रूप से इस क्षेत्र में किसी और देश की **मौजूदगी (ap.)** नहीं देखना चाहता।

Відносини Індії та Шрі-Ланки

Прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді прибув на Шрі-Ланку з триденним візитом. Враховуючи останні події у відносинах між країнами ця поїздка набула особливо важливого статусу. Президент Майтріпал Сірісена декілька днів тому, під час однієї з промов, заявив, що індійські рибалки, які наважаться перетнути кордон Шрі-Ланки без відповідних документів і опиняться в територіальних водах острова, мають бути готові до озброєної відповіді з боку

представників прикордонної служби. Дружні відносини Шрі-Ланки і Китаю – це ще один предмет для хвилювання з боку Індії. Наразі постає питання, які ж ще перешкоди очікують Нарендра Моді під час візиту до Шрі-Ланки? За останні 28 років Моді перший Прем'єр-міністр Індії, який відвідує острів в північній частині Індійського океану з офіційним візитом. Найперше та найважливіше питання, яке обговорюватимуть лідери країн – підтримка тамільської меншини на території Шрі-Ланки – і ця проблема безумовно одна з найбільш важливих для обох сторін. Попередній Президент Шрі-Ланки Махінда Раджпекш здавалося б докладав чимало зусиль для покращення ситуації, кожного разу давав нові і нові обіцянки, проте в результаті положення тамільського населення кардинально не змінилось. Індійські політичні сили також протягом останніх 15-20 років не звертали особливої уваги на проблеми тамільської меншини на території Шрі-Ланки.

Наразі політика Індії направлена на покращення стосунків з сусідніми країнами і якщо ця програма матиме успіх, то і ставлення цих країн до Індії також зміниться. На даний момент Шрі-Ланка не має жодних претензій до Індії. Щойно Сірісена став Президентом, перша країна, яку він відвідав, була Індія. Після того, як у Шрі-Ланці змінився уряд, Міністр закордонних справ Індії Сушма Сварадж двічі відвідав Шрі-Ланку. Після таких подій візит Прем'єра Моді вважатиметься ще важливішим. Можливо, Моді виступатиме з промовою в Парламенті Шрі-Ланки. Не так давно Індія та Шрі-Ланка підписали мирну ядерну угоду.

В минулому місяці Майтріпал Сірісена переміг на виборах і для першого офіційного візиту на посаді Президента обрав саме Індію. Протягом чотириденного візиту відбулись дуже важливі переговори з Прем'єром Індії Нарендрою Моді. Прем'єр-міністр Індії заявив, що він та Президент Сірісена дуже детально обговорили між собою двосторонні питання та міжнародні проблеми. Моді також наголосив, що Індія залишається найбільшим торговим партнером Шрі-Ланки. Обидва лідери під час зустрічі обговорили розширення

співпраці в сфері традиційної та відновлювальної енергії. Крім того, було обговорено покращення в сфері повітряного та водного сполучення між Індією та Шрі-Ланкою. Прем'єр Моді підтвердив, що він приймає запрошення від Президента Майтріпала Сірісена відвідати Шрі-Ланку. Загалом, під час переговорів лідери обговорили чотири важливі теми. Згідно заяви представника Міністерства закордонних справ Індії Сейада Акбарудіна нагальними були чотири найприбутковіші і найперспективніші сфери для обох країн, а саме: економічна, мирна ядерна співпраця, культура та аграрна промисловість.

В минулому місяці Махінда Раджпекшу програв вибори, поступившись місцем Майтріпалі Сірісені. Зовнішня політика Раджпекша переважно була направлена на зближення з Китаєм, що дуже турбувало Індію. Через місяць після того як Сірісена зайняв посаду Президента, він отримав запрошення від Нарендра Моді приїхати до Індії з офіційним візитом, на що радо погодився. Саме тоді Президент Сірісена переконався, що Індія бажає налагодити їхні стосунки, і важливим фактором у цих намаганнях є саме територіальна близькість країна.

(Коментар: У даному уривку зустрілось 23 запозичення з арабської мови: वजह (ар.) - причина, सवाल (ар.) – питання, बाद (ар.) – після, दौरा (ар.) - подорож, मुद्दा (ар.) – питання, ताकत (ар.) – сила, बिल्कुल (ар.) – абсолютно, शिकायत (ар.) - скарга, अहम (ар.) - важливий, तरफ (ар.) – сторона, माहौल (ар.) - атмосфера; та 6 - з перської: आबादी (п.) – населення, नज़दीकी (п.) – близький, नज़रिया (п.) – точка зору, सरकार (п.) – уряд, शायद (п.) – ймовірно, नाराज़गी (п.) – гнів. Загалом це іменники та прикметник. В усіх випадках слова зберігають свої значення і не потребують контекстного перекладу).

Висновки до розділу III

Отже, адаптація запозичень в мові – доволі тривалий та складний процес, який піддається освоєнню на всіх рівнях мови (фонетичному, орфографічному, стилістичному тощо). Безумовно, процес запозичення напряму пов'язаний з хронологією дій, оскільки, наприклад, зміна політичного устрою може стати причиною як запозичення нових слів та словосполучень (*напр. вплив іранських мов на середньовічну мову гінді*), так і спробою мінімізувати їх кількість, створивши свої власні слова для висвітлення різного роду понять.

Переклавши та проаналізувавши більше 50 публіцистичних статей мовою гінді на різні теми (політика, економіка, освіта, наука, культура, медицина, спорт) з інтернет-видання "Бі-Бі-Сі" гінді, можемо зробити наступні аналітичні висновки. **Детальні підрахунки у додатку 3*

Серед запозиченої лексики у текстах зустрічаються слова санскритського, перського та арабського походження. Більшу частину статей, а саме майже 75%, складає лексика власне гінді (тадбхава). Серед запозичень лідирує санскритська лексика (татсама). Її частина у 10 наведених в роботі уривках (а це загалом майже 4,5 тисячі слів), складає 12%. Друге місце серед запозичень в практичній частині, як це не дивно, займає лексика арабського походження – її у текстах більше 7%. На третьому місці – перська лексика, з позначкою у 3,5%. Варто зазначити, що в одній зі статей нам трапилось цікаве словосполучення тюркського походження, але вживання такої лексики у газетному жанрі скоріш виключення, ніж правило.

Використання запозиченої лексики в публіцистичному стилі мови гінді зазвичай пов'язано з регламентованою тематикою статей: "Ісламські держави", "релігія", "проблеми мусульманської діаспори", "соціальне положення мусульман в індійському суспільстві", "становище жінок у суспільстві" та "тероризм". Вживання стилістично-забарвленої лексики

допомагає передати певні реалії та краще зрозуміти ситуацію. Але, проаналізувавши наведені приклади, які мають широкий спектр тем, можна виявити ще декілька причин використання арабських та перських запозичень в статтях інтернет-видань. Використання даної лексики також залежить від життєвої позиції автора, його національності, мови спілкування та політичних поглядів. Вживання великої кількості стилізованої лексики є нетиповим для публіцистичного стилю в мові гінді, адже найчастіше тематика статті та використана лексика відносяться до певного регіону. Але подібні приклади можна доволі часто зустріти в інформаційних виданнях, що свідчить про високий ступінь адаптації запозичень та повне засвоєння їх мовою.

ВИСНОВКИ

Мета кваліфікаційної роботи магістра з індійської філології полягала в аналізі структурних і функційних особливостей арабських та перських запозичень в публіцистичному стилі мови гінді на рівні словосполучень, речень та текстів, а також у дослідженні семантичних трансформацій, які відбулись в результаті проникнення іншомовних слів у мову гінді. Для досягнення поставленої цілі в процесі дослідження було вирішено такі завдання: висвітлити теоретико-методологічні засади дослідження мовної інтерференції в сучасному мовознавстві, визначити загально-наукове поняття "запозичення", проаналізувати лексичні особливості арабських та перських запозичень в сучасній мові гінді, розглянути граматичні особливості та специфіку функціонування арабських та перських запозичень в мові гінді, дослідити структурно-фонетичні та семантичні трансформації арабських та перських запозичень в мові гінді, з'ясувати особливості функціонування арабських та перських запозичень в засобах масової інформації, узагальнити результати проведеного дослідження.

На основі проведеного дослідження, присвяченого проблемі використання арабських та перських запозичень в газетному жанрі сучасної літературної мови гінді, ми виявили декілька поглядів відомих мовознавців і прийшли до наступних висновків.

1. Процес мовної інтерференції так само неминучий, як і взаємообмін культурними цінностями між народами та націями. Історичні події лише підтверджують багатовіковий вплив іраномовних народів на жителів території Індії. Саме тому в складі лексики мови гінді існує досить велика кількість арабських, що проникли опосередковано через перську мову, і власне перських запозичень, які сьогодні успішно функціонують у мові.

2. Словниковий склад мови гінді безперервно поповнюється новими словами, термінами і термінологічними словосполученнями. Поповнення

словникового складу відбувається в основному двома шляхами: по-перше, шляхом словотворення і, по-друге, через запозичення з інших мов.

3. Проблема запозичень в мові гінді є доволі актуальною. Цю тему досліджувало багато науковців, зокрема: Димшиц З.М., Ульциферов О.Г., Бескровний В.М., Горюнов В.І., Мотріченко О.М.

Бескровний В.М. (1984) у своїй книзі "Очерки функциональных стилей хинди" зазначає, що "спонтанний характер використання арабських та перських слів, під час якого їх етимологія втрачає своє значення, тобто не усвідомлюється мовцем, яскраво демонструється в газетно-публіцистичному стилі гінді, по-перше, в гібридних словосполученнях і, по-друге, у взаємодії стилістично тотожних арабо-перських і санскритських (а також власне гінді) синонімів в межах одного і того ж тексту, що вийшли з під пера одного автора" (с.27).

4. Існування в гінді гібридних словосполучень свідчить про те, що загальноживана лексика арабського та перського походження не володіє очікуваною стилістичною валентністю. Лексика газетних жанрів за своїм етимологічним складом різнорідна. Газетні фонди свідчать про відкритість словникового фонду для проникнення нових слів.

Як зазначають відомі мовознавці, зокрема Димшиц З.М. та Ульциферов О.Г., у більшості функціональних стилів мови гінді все ж таки вживаються характерні групи лексики і лише в газетно-публіцистичному стилі останнім часом можна спостерігати сполучуваність різних за походженням лексем.

Саме Ульциферов О.Г. (2007) у книзі "Очерки по лексикологии, словообразованию и фразеологии современного литературного языка хинди" зазначає, що в публіцистичному стилі використовується урдуізована гінді. В цьому стилі головним чином зустрічаються слова арабського та перського походження, хоча вся граматична система є виключно гінді. Це стиль статей про індійських мусульман, написаних до того ж авторами мусульманами.

Сюди ж відносять і мову кіно, виключаючи фільми на історичні та релігійні теми, пов'язані з індуїзмом (с 38).

На думку Бархударова А.С. (1963) "при вивченні словотворчої синонімії гінді в сфері термінології становлять інтерес саме санскритські і персько-арабські новоутворення, оскільки англійські терміни, як і взагалі іноземна лексика, крім запозичень з перської мови, не дають системи словотворчих моделей" (с. 168).

5. Основні структурні елементи арабських та перських запозичень в мові гінді детально розглянуто в пункті 2.2.

Найпоширеніші з них – арабські префікси: गैर- [geir], ला- [la:]; арабські суфікси: -अत [at], перські префікси: बद्- [bad], बे- [be], ना- [na:], खुश- [khush], हम- [ham], कम- [kam], बा- [ba:]; перські суфікси: -ई, [i:], -दार [da:r], -ईला [i:la:], -ईन [i:n], -दान [da:n], -खाना [kha:na:], -आना [a:na:], -बंद [band], -गी [gi:], -इस्तान [ista:n], -आबाद [a:ba:d], -गाह [ga:h], -नाक [na:k], -खोर [khor], -सार [sa:r], -शाह [sha:h], -बाज़ [ba:z], -वर/वार [var]/[va:r].

6. За результатами нашого наукового дослідження ми відібрали 123 найкращих прикладів арабських та перських запозичень зі статей та створили словник запозичень з їх тотожними синонімами власне гінді (*Додаток 5*).

Проаналізувавши велику кількість статей з інтернет-видання "Бі-Бі-Сі гінді", ми вважаємо, що тенденція вживання гібридних словосполучень поширюється серед журналістів, як на рівні словосполучень, так і на рівні речень. Серед запозиченої лексики у текстах лідирує санскритська лексика (татсама). Її частина у 10 наведених у роботі уривках (а це загалом майже 4,5 тисячі слів), складає 12%. Друге місце серед запозичень в практичній частині займає лексика арабського походження – її у текстах більше 7%. На третьому місці – перська лексика, з позначкою у 3,5%. На нашу думку, це свідчить про повну адаптацію запозиченої лексики в мові гінді та взаємодію запозиченої лексики з лексемами групи татсама и тадбхава.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо, насамперед, у розробці спеціального словника арабських та перських запозичень в сучасній мові гінді, підручників, навчально-методичних посібників, спецкурсів і семінарів тощо.

PE3HOME

किसी भी राष्ट्र की पहचान उसकी भाषा और उसकी संस्कृति से होती है प्रत्येक देश की अपनी विशेष भाषा और संस्कृति होती है।

हिंदी विश्व में सबसे ज़्यादा बोली जाने वाली भाषाओं में से एक है। भारत में लाखों लोग हिंदी भाषा का प्रयोग अपनी प्रथम भाषा के रूप में करते हैं। हिंदी भारत के अलावा नेपाल, गुयाना, त्रिनिडाड और टोबैगो, सूरीनाम, फिजी और मॉरीशस में भी बोली जाती है। हिंदी और नेपाली एक ही लिपि में लिखी जाती हैं – “देवनागरी”। हिंदी भाषा उच्चारण पर आधारित है इसका अर्थ है कि यह जैसे बोली जाती है, वैसे ही लिखी जाती है।

भारतीय भाषाशास्त्र में मास्टर योग्यता कार्य का उद्देश्य अरबी और फ़ारसी उधार की संरचनात्मक और कार्यात्मक विशेषताओं का हिंदी भाषा की पत्रकारिता शैली में वाक्यांशों, वाक्यों और ग्रंथों के स्तर पर विश्लेषण करना था, साथ ही साथ शब्दार्थ परिवर्तनों का अध्ययन करना था। भाषा में विदेशी शब्दों के प्रवेश के परिणामस्वरूप हुआ। इस लक्ष्य को प्राप्त करने के लिए, अनुसंधान प्रक्रिया में निम्नलिखित कार्यों को हल किया गया था: आधुनिक भाषाविज्ञान में भाषाई हस्तक्षेप के अध्ययन की सैद्धांतिक और पद्धतिगत नींव को स्पष्ट करने के लिए, "उधार" की सामान्य वैज्ञानिक अवधारणा को परिभाषित करने के लिए, अरबी की शाब्दिक विशेषताओं का विश्लेषण करने के लिए। और आधुनिक हिंदी भाषा में फ़ारसी उधार, हिंदी में अरबी और फ़ारसी उधार के कामकाज की व्याकरणिक विशेषताओं पर विचार करने के लिए, हिंदी में अरबी और फ़ारसी उधार के संरचनात्मक-ध्वन्यात्मक और शब्दार्थ परिवर्तनों की जाँच करें, अरब के कामकाज की विशेषताओं का पता लगाएं और मीडिया में फारसी उधार, अध्ययन के परिणामों को संक्षेप में प्रस्तुत करते हैं।

शोध का उद्देश्य गिनिद में अरबी और फारसी उधार है, और विषय हिंदी भाषा में अरब और फारसी उधार की संरचनात्मक और कार्यात्मक विशेषताएं हैं। शोध की सामग्री अरबी और फ़ारसी में 470 उधार थी, जिसे सामाजिक और राजनीतिक विषयों पर इंटरनेट प्रकाशन "बीबीसी" हिंदी के प्रचार लेखों से निरंतर नमूने द्वारा चुना गया था। में मास्टर योग्यता कार्य

हिंदी भाषाशास्त्र में एक परिचय, उनमें से प्रत्येक के निष्कर्ष के साथ तीन अध्याय, सामान्य निष्कर्ष, संदर्भों की एक सूची, अनुलग्नक और एक सारांश शामिल हैं।

वैसे तो सभी भारतीय भाषाओं का मूल या तो संस्कृत है या वे संस्कृत से प्रभावित हैं। पर क्या आपको मालूम है कि सदियों तक चलने वाले मुग़ल एवं अंग्रेजी शासन ने भाषा हिंदी में बहुत सारे विदेशी भाषाओं के शब्द जोड़ दिए जिनमें से अधिकतर फारसी, तुर्की, अरबी एवं अंग्रेजी भाषा के हैं। यहाँ तक कि "हिंदी", "हिन्दू" और "हिंदुस्तान" जैसे शब्द भी विदेशी भाषाओं के हैं। "हिंदी" शब्द फारसी भाषा के "हिन्द" शब्द से उत्पन्न हुआ है, जिसका अर्थ सिंधु नदी की भूमि है। दरअसल, 14 सितंबर 1949 को संविधान सभा ने हिंदी को भारत की राजभाषा घोषित किया था और इसी वजह से साब भारत में 14 सितंबर को हिंदी दिवस मनाया जाता है। हिन्दू शब्द की वास्तविकता यह है कि जब मुगल आक्रमणकारियों ने हमारे देश को गुलाम बना लिया और यहाँ का शासक बन बैठा तब सिंधु नदी के इस तरफ रहनेवाले सभी लोगों को हिन्दू नाम से संबोधित करना शुरू कर दिया। हिन्दू फारसी भाषा का शब्द है। इसका अर्थ होता है - चोर , डाकू , गुलाम , काफिर , काला आदि।

हिन्दी की आधुनिक साहित्यिक भाषा की समाचार-पत्र शैली में अरबी और फारसी उधारों के प्रयोग की समस्या पर किए गए अध्ययन के आधार पर हमें प्रसिद्ध भाषाविदों के कई विचार मिले और हम निम्नलिखित निष्कर्ष पर पहुंचे।

भाषण हस्तक्षेप की प्रक्रिया उतनी ही अपरिहार्य है जितनी लोगों और राष्ट्रों के बीच सांस्कृतिक मूल्यों का आदान-प्रदान। ऐतिहासिक घटनाएं केवल भारत के क्षेत्र के निवासियों पर फ़ारसी लोगों के सदियों पुराने प्रभाव की पुष्टि करती हैं। यही कारण है कि हिंदी भाषा की शब्दावली में अरबी की काफी बड़ी संख्या है, जो परोक्ष रूप से फारसी भाषा के माध्यम से प्रवेश करती है, और फारसी उधार उचित है, जो आज भाषा में सफलतापूर्वक कार्य करती है।

हिंदी भाषा की शब्दावली लगातार नए शब्दों, शब्दों और शब्दावली वाक्यांशों के साथ अद्यतन की जाती है। शब्दावली पुनःपूर्ति मुख्य रूप से दो तरह से होती है: पहला, शब्द निर्माण के माध्यम से और दूसरा, अन्य भाषाओं से उधार लेने के माध्यम से।

हिंदी में मिश्रित वाक्यांशों का अस्तित्व इंगित करता है कि अरबी और फारसी मूल की सामान्य शब्दावली में अपेक्षित शैलीगत संयोजकता नहीं है। समाचार पत्र शैलियों की शब्दावली इसकी व्युत्पत्ति संबंधी संरचना में विषम है। समाचार पत्र कोष नए शब्दों के प्रवेश और शब्दावली के उपयोग के लिए शब्दावली कोष के खुलेपन की गवाही देते हैं।

हमारे वैज्ञानिक शोध के परिणामों के आधार पर, हमने लेखों से अरबी और फारसी ऋणशब्दों के सर्वोत्तम उदाहरणों में से 123 का चयन किया और एक ऋण शब्दकोश बनाया, जिसमें हिंदी भाषा में समानार्थक शब्द चुने गए।

कई लेखों का विश्लेषण करने के बाद, हम मानते हैं कि हाइब्रिड वाक्यांशों का उपयोग करने का चलन पत्रकारों के बीच, वाक्यांशों के स्तर पर और वाक्यों के स्तर पर फैल रहा है। हमारी राय में, यह हिंदी भाषा में उधार की शब्दावली के पूर्ण अनुकूलन और उधार शब्दावली की तत्सम और तदभव समूहों की शब्दावली के साथ बातचीत को इंगित करता है।

हम आगे के शोध की संभावना देखते हैं, सबसे पहले, आधुनिक हिंदी भाषा में अरबी और फारसी उधार के एक विशेष शब्दकोश के विकास में, पाठ्यपुस्तकों, शिक्षण सहायक सामग्री, विशेष पाठ्यक्रम और सेमिनार आदि।

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арбекова Т.И. (1977). *Лексикология английского языка*. Москва: Высшая школа. Взято з <https://obuchalka.org/2017111297427/leksikologiya-angliiskogo-yazika-prakticheskii-kurs-arbekova-t-i-1977.html>
2. Багана Ж. (2021). *Контактная лингвистика: Взаимодействие языков и билингвизм..* Москва: ФЛИНТА. Взято з <https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=57636>
3. Багана Ж., Безрукая А.Н., Тарасова М.В. (2008). *Об отношении заимствования и интерференции*. Вестник РУДН. Серия: "Лингвистика".
4. Баранникова Л.И. (1972). *Сущность интерференции и специфика ее проявления // Проблемы двуязычия и многоязычия*. Москва: Наука.
5. Бархударов А.С. (1970). *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. Москва: Наука.
6. Бархударов А.С. (1963). *Словообразование в хинди*. Москва: Издательство Восточной литературы.
7. Бескровный В.М. (1984). *Очерки функциональных стилей хинди*. Москва: Наука.
8. Бескровный В.М. (1960). *Хинди и урду. Вопросы лексикологии и словообразования*. Москва: Издательство Восточной литературы.
9. Бихари Х. (1999). *Вьявахарик хинди вьякаран татха рачна (Грамматика и структура разговорного хинди)*. Аллахабад: Джханда Пракашн.
10. Бодуен де Куртене И. А. (1963). *Избранные труды по общему языкознанию*. Москва: АН СССР.
11. Вайнрайх У. (1979). *Языковые контакты: Состояние и проблемы исследования*. Киев: Вища школа.
12. Верещагин Е. М. (1968). *О проблеме заимствования фонем. Язык и общество*. Москва: Наука.

13. Володарская Э.Ф. (2002). *Заимствование как отражение русско-английских контактов*. Взято з <https://vja.ruslang.ru/ru/archive/2002-4/96-118>
14. Головки О.М. (2009). *Типологічна характеристика англомовних неологізмів: [монографія]*. Запоріжжя.: Вид. центр “Запорізький національний університет”.
15. Гринев С. В. (1982) *Терминологические заимствования: Краткий обзор современного состояния. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов*. Москва: Наука.
16. Гуру Камтапрасад. (2004). *Грамматика хинди. Ч. I: пер с хинди / под ред. Б.А.Ларина*. Москва.: Едиториал УРСС.
17. Гуру Камтапрасад. (2004). *Грамматика хинди. Ч. II: пер с хинди / под ред. Б.А.Ларина*. Москва.: Едиториал УРСС.
18. Димшиц З.М. (1986). *Грамматика языка хинди*. Москва: Наука.
19. Димшиц З.М., Ульциферов О.Г., Горюнов В.И. (1969). *Учебник языка хинди. Ч. I*. Москва: Наука.
20. Димшиц З.М., Ульциферов О.Г., Горюнов В.И. (1980). *Учебник языка хинди. Ч. II*. Москва: Наука.
21. Димшиц З. М., Ульциферов О.Г., Горюнов В.И. (1983). *Учебник языка хинди. Ч. III*. Москва: Наука.
22. Дорошенко С. І., Дудик П. С. (1974). *Вступ до мовознавства*. Київ: Вища школа. Взято з <https://www.twirpx.com/file/592960/>
23. Дьяков А.М. (1963). *Национальный вопрос в современной Индии*. Москва: Изд-во восточной лит-ры.
24. Елизаренкова Т.Я. (1971). *Об одной словообразовательной модели хинди (к постановке проблемы)*. Москва: МГИМО.
25. Захарьин Б.А. (1978). *Введение в историю языка хинди*. Москва: МГУ.
26. Зограф Г.А. (1956). *Хинди, урду и хиндустани*. Москва: Институт востоковедения.

27. Ключев Б.И. (1978). *Национально-языковые проблемы независимой Индии*. Москва: Наука.
28. Ключев Б.И. (1976). *Хинди как система национального языка. Современность и история*. Москва: Наука.
29. Крысин Л. П. (1965). *К определению терминов "заимствование" и "заимствованное слово". Развитие лексики современного русского языка*. Москва: АН СССР.
30. Крысин Л. П. (1974). *Иноязычные слова в современном русском языке*. Москва: АН СССР.
31. Липеровский В. П. (1978). *Именные части речи языка хинди*. Москва: Наука.
32. Лотте Д. С. (1982). *Вопросы заимствования и упорядочение иноязычных терминов и терминологических элементов*. Москва: Наука. Взято з <https://www.twirpx.com/file/1264562/>
33. Маковский М. М. (1960). *К проблеме так называемой "интернациональной лексики"*. Вопросы языкознания, №1.
34. Маслова В.А. (1997). *Лингвистический анализ экспрессивности художественного текста. Учебное пособие*. Минск: Высшая школа. Взято з <https://www.twirpx.com/file/1000607/>
35. Мотріченко О.М. (2006). *Лексикологія сучасної літературної мови гінді*. Київ: Національний університет імені Тараса Шевченка.
36. Мотріченко О.М. (2005). *Лінгвокраїнознавство Індії*. Київ: Національний університет імені Тараса Шевченка.
37. Мотріченко О.М. (2005). *Функціонально- семантичні особливості культурно-маркованої лексики мови гінді*. Київ: НАН України. Ін-т сходознавства ім. А. Кримського.
38. Наливайко С. (2001). *Таємниці розкриває санскрит*. Київ: Просвіта.
39. Панникер К.М. (1961). *Очерк истории Индии*. Москва.: Соцэкгиз.

40. Пригарина Н. И. (1999). *Индийский стиль и его место в персидской литературе*. Москва: Наука. Взято з <https://www.twirpx.com/file/388784/>
41. Пелевина Н. Ф. (1980). *Стилистический анализ художественного текста*. Ленинград: Просвещение. Взято з <https://www.booksite.ru/fulltext/pelevina/text.pdf>
42. Рай А. (1991). *Хинди व्याकरण аур рачна (Грамматика и структура [языка] хинди)*. Нью-Дели: Раджкамал Пракашн.
43. Русанівський В.М., & Тараненко О.О. (2000) *Українська мова: Енциклопедія*. Київ. Взято з <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
44. Семченский С.В. (1973). *Семантическая интерференция языков (на материале славяно-восточнороманских языковых контактов)*. Киев.
45. Серебряков И.Д. (1985). *Литература народов Индии*. Москва: Высшая школа.
46. Ульциферов О.Г. (2007). *Очерки по лексикологии, словообразованию и фразеологии современного литературного языка хинди*. Москва: МГИМО.
47. Ульциферов О.Г. (2005). *Практическая грамматика современного литературного языка хинди*. Москва: АСТ: Восток-Запад.
48. Ульциферов О.Г. (1989) *Функциональный синтаксис современного литературного языка хинди, семантико-синтаксический анализ глагольных и именных конструкций*. Москва: АН СССР.
49. Уфимцева А.А. (1962). *Опыт изучения лексики как системы (на материале английского языка)*. Москва: АН СССР. Взято з <https://www.twirpx.com/file/774246/>
50. Чаттерджи С.К. (1977). *Введение в индоарийское языкознание*. Москва: Наука, Главная редакция восточной литературы. Взято з <https://www.twirpx.com/file/1469289/>
51. Чернышев В.А. (1998). *Хинди в современной Индии*. Москва: Наука. Взято з https://www.indostan.ru/biblioteka/3_2794_0.html

52. Шаматов А.Н. (1990). *Очерки истории лексикологии хинди и урду XV–начала XVIII вв.* Ташкент.
53. Щерба Л.В. (1974). *К вопросу о двуязычии. Языковая система и речевая деятельность.* Ленинград. Взято з http://elib.gnpbu.ru/text/scherba_yazykovaya-sistema--deyatelnost_1974/go,266;fs,0/
54. Щербак А. М. (1994). *Введение в сравнительное изучение тюркских языков.* СПб: Наука. Взято з <https://www.twirpx.com/file/2408601/>
55. Beames John. (1872–1879). *A comparative grammar oh the modern Aryan languages of India, vol. II.* London. Взято з <https://indianculture.gov.in/rarebooks/comparative-grammar-modern-aryan-language-india-wit-hindi-panjabi-sindhi-gujarati-0>
56. Doctor Nagendra. (1994). *Hindi sahitya ka itihās.* (Hindi). New-Delhi.
57. Kische A. (2017). *Language Contact.* Paris.
58. Muhvić-Dimanovski V. (2009). *Languages in Contact. Linguistic Anthropology.* Ed. By Anita Sujoldzic. Zagreb.
59. Phelizon J.H. (1976). *Vocabulaire de la linguistique.* Paris.
60. Thomason S.G. Kaufman T. (1988). *Language contact, Creolization, and Genetic Linguistics.* Bercley. Взято з <https://www.twirpx.com/file/762868/>
61. Singh R., Agnihotra R.K. (1997). *Hindi Morphology. A Word-based Description.* Delhi: Motilal Banarsidass.
62. Sharma A. (1958). *A Basic Grammar of Modern Hindi.* Agra: Government of India.
63. बाल गोविंद मिश्र (2010). *व्यावहारिक हिंदी संरचना और अभ्यास.* आगरा: केंद्रीय हिंदी संस्थान.
64. संजय कुमार (2012). *हिंदी व्याकरण अधिगम.* Bengali Akhara, Langertoli
65. डॉ. श्यामिसहं शिश बलबीर सक्सेना. (2005). *राजभाषा अंग्रेजी – हिन्दी शब्दकोश.* नई दिल्ली.

СЛОВНИКИ:

66. Ахманова О. С. (1966). *Словарь лингвистических терминов*. Москва: Наука.

Взято з <https://biblioclub.ru/index.php?page=book&id=38392>

67. Бескровний В. М. (1959). *Хинди-русский словарь*. Под ред. акад. Баранникова А. П. Издание 2-е, исправленное и дополненное. Около 40 000 слов. Москва.: ГИИНС. Взято з <https://yourhindi.nethouse.ua/static/doc/0000/0000/0026/26796.8szf7bdj9m.pdf>

68. Білодід І. К. (1968). *Російсько-український словник: в 3-х томах*. Київ: Наукова думка. Взято з <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002937>

69. Перхач В. (1997). *Російсько-український науково-технічний словник*. Львів. Взято з <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0004871>

70. Селіванова О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Київ: Довкілля.

71. Солнцева Н. И. (1981) *Хинди-русский словарь общественнополитической лексики*. Москва: Русский язык.

72. Ульциферов О. Г. (1993). *Грамматический словарь-справочник современного литературного хинди*. Москва: МГИМО.

73. Ульциферов О. Г. (2004). *Современный хинди-русский словарь*. Москва: Русский язык.

74. Ярцева В. М. (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Сов. Энциклопедия.

75. Fallon S. M. (1879). *A new Hindustani-English dictionary, with illustrations from Hindustani literature and folklore*. Banaras.

76. Fallon S. M. (1879). *A new Hindustani-English dictionary, with illustrations from Hindustani literature and folklore*. Banaras.

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС:

76. <http://www.bbc.com/hindi>

77. <https://mgimo.ru/study/faculty/mo/kindo/docs/yazyk-khindi/>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Каураві (опорний діалект)

Урду

кхарі-болі

Гінді

(мова міжобласного спілкування)

Арабсько-перська лексика,

Санскритська лексика,

арабська графіка, делійська говірка

графіка деванагарі,

бенареська говірка

Додаток 2

1. Запозичення – елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція та ін.), який було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови до іншої.

2. Фонетична адаптація полягає в максимальному наближенні звукової форми запозиченого слова до звукової форми відвічного слова

3. Граматична адаптація полягає у тому, що як тільки слова з інших мов з'являються в мові-реципієнті, вони втрачають колишні граматичні категорії і парадигми, і набувають нові за аналогією слів мови-реципієнту.

4. Слова татсама (*tatsama*) – увійшли в мову гінді з санскриту без жодних фонетичних змін.

5. Старі татсама – це власне санскритські слова, що їх вживають в мові гінді або одночасно в своєму старому і новому значеннях, або тільки в старому або тільки в новому значенні.

6. Нові татсама – це слова, утворені на базі санскритської лексики і санскритських словотворчих формантів. Вони складають основну частину сучасної термінології гінді

7. Слова тадбхава (tadbhava) – пройшли тривалий шлях фонетичного і семантичного розвитку від давньоіндійського періоду через середньоіндійській щабель до сучасного стану мови і складові лексики власне гінді

8. Слова деші – запозичені з індійських неіндоарійських мов (дравідійських або мунда)

Додаток 3

Стаття №	Загальна кількість слів	арабська	перська	санскритська	власне гінді
Стаття 1	276	26 (9,5%)	10 (3,6%)	37 (13,4%)	196 (71%)
Стаття 2	428	23 (5,4%)	6 (1,4%)	39 (9,2%)	358 (83,7%)
Стаття 3	510	37 (7,3%)	21 (4,2%)	73 (14,4%)	375 (73,6%)
Стаття 4	601	39 (6,5%)	13 (2,2%)	104 (17,3%)	444 (73,9%)
Стаття 5	477	44 (9,3%)	18 (3,8%)	43 (9,1%)	361 (75,7%)
Стаття 6	279	18 (6,5%)	14 (5,1%)	32 (11,5%)	200 (71,7%)
Стаття 7	323	24 (7,5%)	13 (4,1%)	22 (6,9%)	253 (78,4%)
Стаття 8	273	17 (6,3%)	3 (1,1%)	30 (11%)	217 (79,5%)
Стаття 9	502	29 (5,8%)	25 (5%)	76 (15,2%)	368 (73,3%)
Стаття 10	709	62 (8,8%)	28 (4%)	67 (9,5%)	507 (71,5%)
Загалом	4.378	319 (7,3)	151 (3,5%)	523 (12%)	3.279 (74,9%)

Додаток 4

Алфавіт мови гінді

Літера	Укр.	Транскрипція
अ	a	[a]
आ	aa/ā	[a:]
इ	i	[i]
ई	ii	[i:]
उ	u	[u]
ऊ	uu	[u:]
ऋ	ri	[r]
ए	ε/e	[e]
ऐ	ei/ai	[εi]
ओ	o	[o]
औ	au/ao	[ɔɔ]
क	ка	[kʌ]
ख	кха	[khʌ]
ग	га	[gʌ]
घ	гха	[ghʌ]
ङ	нга	[ŋʌ]
च	ча	[cʌ]
छ	чха	[chʌ]
ज	джа	[ʃʌ]
झ	джха	[ʒhʌ]
ञ	нья	[ɲʌ]
ट	та	[tʌ]
ठ	тха	[thʌ]
ड	да	[dʌ]
ढ	дха	[dʰʌ]

ण	ना	[ɳʌ]
त	ता	[tʌ]
थ	त्था	[tʰʌ]
द	दा	[dʌ]
ध	द्धा	[dʰʌ]
न	ना	[nʌ]
प	पा	[pʌ]
फ	प्फा	[pʰʌ]
ब	बा	[bʌ]
भ	ब्भा	[bʰʌ]
म	मा	[mʌ]
य	या	[jʌ]
र	रा	[rʌ]
ल	ला	[lʌ]
व	वा	[vʌ]
श	शा	[ʃʌ]
ष	षा	[ʂʌ]
स	सा	[sʌ]
ह	हा	[hʌ]
क	का	[q]
ख	खा	[x]
ग	गा	[g]
ज़	जा	[z]
फ़	फ़ा	[f]
ड़	रा	[ɽʌ]
ढ़	प्फ़ा	[ɽʰʌ]

Додаток 5

Словник арабських та перських запозичень з їх тотожними синонімами

власне гінді

№	Гінді	Транскрипція	Запозичення	Транскрипція	Переклад
1	प्रयोग	[Prayog]	इस्तेमाल (ар.)	[Istemaal]	Використання
2	मित्र	[Mitra]	दोस्त (п.)	[Dost]	Друг
3	हँसी ठिठोली	[Hansi Thitholi]	मजाक (ар.)	[Mazak]	Жарт
4	हाट	[Haat]	बाजार (п.)	[Bazar]	Базар
5	सेना	[Sena]	फौज (ар.)	[Fauj]	Армія
6	अधिक	[Adhik]	ज्यादा (ар.)	[Jyada]	Більше
7	तिथि	[Thithi]	तारीख (ар.)	[Tarikh]	Дата
8	आनंद	[Anand]	मौज (ар.)/ मजा (п.)	[Mauj] / [Maja]	Задоволення
9	साहस	[Sahas]	हिम्मत (ар.)	[Himmat]	Сміливість
10	बल	[Bal]	ताकत (ар.)	[Takat]	Сила
11	समय	[Samay]	वक्त (ар.)	[Vakt]	Час
12	प्रतीक्षा	[Pratiksha]	इंतजार (ар.)	[Intjar]	Очікування
13	आदर / सम्मान	[Adar] / [Samman]	इज्जत (ар.)	[Ijjat]	Честь/гідність
14	निरादर	[Niradar]	बेइज्जती (п.+ар.)	[Beijjati]	Ганьба
15	मनुष्य	[Manushaya]	इंसान (ар.)	[Insan]	Людина
16	पुरुष	[Purush]	आदमी (ар.) / मर्द (п.)	[Adami] / [Mard]	Чоловік
17	महिला	[Mahila]	औरत (ар.)	[Aurat]	Жінка
18	अर्थ	[Arth]	मतलब (ар.)	[Matlab]	Значення
19	क्रोधित	[Krodhit]	नाराज (п.+ар.)	[Naraj]	Розсерджений/незадоволений
20	जीवन	[Jeevan]	जिंदगी (п.)	[Jindagi]	Життя
21	आश्चर्य चकित	[Ashcharya Chakit]	हैरान (ар.)	[Hairan]	Здивований/занепокошений
22	अद्भुत	[Adbhut]	गजब (ар.)	[Gajab]	Чудовий/незвичайний
23	प्रश्न	[Prashan]	सवाल (ар.)	[Sawal]	Питання
24	उत्तर	[Uttar]	जवाब (ар.)	[Jawab]	Відповідь
25	चिंतित	[Chintit]	परेशान (п.)	[Pareshan]	Засмучений/схвилюваний

26	पीडा	[Peeda]	दर्द (प.)	[Dard]	Біль
27	दृष्टि	[Drishti]	नजर (प.)	[Najar]	Погляд
28	किवाड़	[Kivad]	दरवाजा (प.)	[Darwaja]	Двері
29	परिश्रम	[Parishram]	मेहनत (अप.)	[Mehnat]	Тяжка праця
30	क्रय	[Kray]	खरीद (प.)	[Kharid]	Покупка
31	हृदय	[Hriday]	दिल (प.)	[Dil]	Серце
32	घृणा	[Ghrina]	नफरत (अप.)	[Nafrat]	Ненависть
33	प्रतिदिन	[Pratidin]	रोज (प.)	[Harroj]	Щоденно
34	स्नानगृह	[Snangrah]	गुसलखाना (अप.+प.)	[Gusalkhana]	Ванна кімната
35	वस्तु	[Vastu]	चीज (प.)	[Cheej]	Річ/предмет
36	स्वस्थ	[Swasth]	तनदुरुस्त (प.)	[Tandurust]	Здоровий
37	प्रस्तुत	[Prastut]	पेश (प.)	[Pesh]	Перед
38	दया	[Daya]	रहम (अप.)	[Raham]	Милосердя
39	संदेह	[Sandeh]	शक (प.+अप.)	[Shak]	Невпевненність
40	सीमा	[Seema]	हद (प.+अप.)	[Had]	Кордон
41	युद्ध	[Yudh]	जंग (प.)	[Jang]	Війна
42	वीरगति	[Veergati]	शहीद (अप.)	[Shaheed]	Шахід
43	प्राण	[Pran]	जान (प.)	[Jaan]	Життя
44	पशु	[Pashu]	जानवर (प.)	[Janwar]	Тварина
45	राक्षस	[Rakshas]	शैतान (अप.)	[Shaitan]	Демон/диявол
46	धरती	[Dharti]	जमीन (प.)	[Jmeen]	Земля
47	रक्त	[Rakt]	खून (प.)	[Khoon]	Кров
48	पालन पोषण	[Palan Poshan]	परवरिश (प.)	[Parwarish]	Виховання/догляд
49	मना	[Mana]	इंकार (अप.)	[Inkar]	Відмова/заборона
50	भरोसा	[Bharosa]	एतबार (अप.)	[Aitbar]	Довіра
51	प्यार	[Pyar]	इश्क (अप.)	[Ishq]	Любов/пристрасть
52	उपचार	[Upchaar]	इलाज (अप.)	[Ilaj]	Лікування
53	वैद्य	[Vaidhya]	हकीम (अप.)	[Hakeem]	Мудрець/вчений
54	औषधि	[Aushdhi]	दवा (प.)	[Dava]	Медикаменти
55	मस्तिष्क	[Mastishk]	दिमाग (अप.)	[Dimag]	Мозок
56	प्रसन्न	[Prasanna]	खुश (प.)	[Khush]	Щастя

57	देश	[Desh]	वतन (ap.)	[Watan]	Батьківщина
58	धर्म	[Dharam]	फर्ज (ap.) / मजहब (ap.)	[Farj] / [Majhab]	Релігійний обов'язок
59	रहस्य	[Rahasya]	राज (п.)	[Raj]	Тайна/загалдка/секрет
60	उजाला	[Ujala]	रोशनी (п.)	[Roshani]	Світло
61	यदि	[Yadi]	अगर (п.)	[Agar]	Якщо
62	पर	[Par]	मगर (п.)	[Magar]	Але
63	बुद्धिमान	[Budhiman]	समझदार	[Samajhdar]	Мудрий/розумний
64	गति	[Gati]	रफ्तार (п.)	[Raftar]	Швидкість
65	सप्ताह	[Saptah]	हफ्ता (п.)	[Hafta]	Тиждень
66	धनवान / धनी	[Dhanwan] / [Dhani]	रईस (ap.) / अमीर (ap.)	[Raees] / [Ameer]	Багатий
67	दरिद्र	[Daridra]	गरीब (ap.)	[Garib]	Бідний
68	सहस्र	[Sahastra]	हजार (п.)	[Hazar]	Тисяча
69	ओर	[Or]	तरफ (ap.)	[Taraf]	Сторона/бік
70	महाराजा	[Maharaja]	बादशाह (п.)	[Badshah]	Імператор
71	राजकुमार	[Rajkumar]	शहजादा (п.)	[Shahjada]	Принц
72	प्रकट	[Prakat]	जाहिर (ap.)	[Jahir]	Наявно
73	शीघ्र	[Shighra]	जल्दी (ap.)	[Jaldi]	Незабаром/швидко
74	समृद्ध	[Samridh]	खुशहाल (п.+ap.)	[Khushhal]	Процвітання
75	शत्रु	[Shatru]	दुश्मन (п.)	[Dushman]	Ворог
76	सुगंध	[Sugandh]	खुशबू (п.)	[Khushbu]	Приємний аромат
77	दुर्गन्ध	[Durgandh]	बदबू (п.)	[Badboo]	Неприємний аромат
78	अविष्कार	[Avishkar]	खोज (п.)	[Khoj]	Винахід
79	रस	[Ras]	शरबत (ap.)	[Sharbat]	Сік/сироп
80	सुंदर	[Sundar]	खूबसूरत (п.+ap.)	[Khoobsurat]	Гарний
81	कुरूप	[Kurup]	बदसूरत (п.+ap.)	[Badsurat]	Негарний
82	समाचार पत्र	[Samachar Patra]	अखबार (ap.)	[Akbhar]	Газета
83	विचित्र	[Vichitra]	अजीब (ap.)	[Ajeeb]	Дивний
84	भोजन	[Bhojan]	खाना (п.)	[Khana]	Їжа
85	श्रीमान	[Shriman]	साहब (ap.)	[Sahab]	Пан

86	वीर	[Veer]	बहादुर (प.)	[Bahadur]	Сміливий
87	परिश्रम	[Parishram]	मेहनत (ap.)	[Mehnat]	Робота
88	अधीर	[Adhir]	बेसब्र (प.+ap.)	[Besabr]	Нетерплячий
89	धैर्य / धीरज	[Dhairya] / [Dheeraj]	सब्र (ap.)	[Sabr]	Терпіння
90	सफल	[Safal]	कामयाब (प.)	[Kamyab]	Успіх
91	प्रलय	[Pralay]	कयामत (ap.)	[Kayamt]	Біда/кінець світу
92	संयोग	[Sanyog]	इत्तफाक (ap.)	[Ittfaq]	Випадковість/збіг
93	विलम्ब	[Vilanb]	देर (प.)	[Der]	Затримка/запізнення
94	विद्यमान	[Vidyaman]	मौजूद (ap.)	[Mojoood]	Наявний
95	सम्बद्ध विच्छेद	[Sambandh Vichchhed]	तलाक (ap.)	[Talaq]	Розлучення / сепарація
96	पारितोषिक	[Paaritoshik]	इनाम (ap.)	[Inaam]	Нагорода
97	उपहार	[Uphar]	तोहफा (ap.)	[Tohfa]	Подарунок
98	अल्पाहार	[Alpahar]	नाश्ता (प.)	[Nashta]	Сніданок/закуска
99	संतान	[Santaan]	औलाद (ap.)	[Aulaad]	Потомство
100	लायक	[Laayak]	काबिल (ap.)	[Kaabil]	Гідний/кваліфікований
101	प्रभाव	[Prabhaav]	तासीर (ap.)	[Taasiir]	Вплив
102	शिक्षा	[Shiksha]	तालीम (ap.)	[Taaliim]	Навчання/освіта
103	समाप्त	[Samaapt]	खत्म (ap.)	[Khatm]	Закінчення
104	अप्सरा	[Apsara]	परी (प.)	[Pati]	Фея/красуня
105	देवदूत	[Devduut]	फरिश्ता (प.)	[Farishta]	Янгол/посланець з небес
106	अस्वीकार	[Asviikaar]	खारिज (ap.)	[Khaaridz]	Відхилений/знехтуваний
107	प्रवेश	[Pravesh]	दाखिला (ap.)	[Daakhila]	Вхід
108	आघात	[Aaghaat]	सदमा (ap.)	[Sadma]	Зіткнення/збиток
109	परामर्श	[Praamarsh]	मशवरा (ap.)	[Mashvara]	Консультація
110	हिम	[Him]	बर्फ (प.)	[Barf]	Сніг
111	निरीक्षण	[Niriikshan]	मुआयना (ap.)	[Muaayana]	Інспектування/огляд
112	निलंबित	[Nilambit]	मुअत्तल (ap.)	[Muattal]	Призупинений
113	प्रकृति	[Prakriti]	कुदरत (ap.)	[Kudrat]	Природа
114	अचंभा	[Achambha]	करिश्मा	[Karishma]	Чудо

115	रोगी	[Rogi]	मरीज (ap.)	[Maridj]	Хворий
116	अनुभव	[Anubhav]	तजुर्बा (ap.)	[Tajurba]	Досвід
117	संभव	[Sambhav]	मुमकिन (ap.)	[Mumkin]	Можливо
118	असंभव	[Asambhav]	नामुमकिन (n.+ap.)	[Namumkin]	Неможливо
119	रीति / प्रथा	[Riiti] / [Pratha]	दस्तूर (n.) / रिवाज़ (ap.)	[Dastuur] / [Rivaaz]	Звичай
120	किस्सा	[Kissa]	अफसाना (n.)	[Afsaana]	Розповідь/повість
121	अपराधी	[Apraadhi]	मुजरिम (ap.)	[Mujarim]	Злочій
122	अपराध	[Apraadh]	जुर्म (ap.)	[Jurm]	Злочин
123	बंदी	[Bandi]	कैदी (ap.)	[Kaidee]	Полонений/ув'язнений

Додаток 6

2. Гібридні словосполучення

प्रस्ताव(с.) के खिलाफ(ар.) होना – бути проти пропозиції

सेना(с.) और सरकार(п.) के खिलाफ(ар.) – проти армії та уряду

औपचारिक(с.) रिश्ते(п.) – офіційні відносини

परियोजना(с.) की कामयाबी(п.) – успішний проект

युवाओं(с.) की प्राथमिकताओं(с.) के हिसाब(ар.) से रणनीति(с.) अपनाना – проводити

політику орієнтовану на пріоритети молоді (नीति अपनाना – проводити політику)

पारदर्शिता(с.) पर विशेष(с.) ज़ोर(п.) देना – намагатися зрозуміти ситуацію

अपनी याददाश्त(п.) पर ज़ोर(п.) डालकर अपने दिमाग में मौजूद(ар.) सूचनाओं(с.) तक

पहुँचने का प्रयास(с.) करना – добре напружити пам'ять, аби спробувати згадати вже відому інформацію

सांस्कृतिक(с.) विरासत(ар.) की वास्तविकता(с.) – пам'ятки архітектури, що належать до культурної спадщини

पुराने प्रावधान(с.) को खारिज(ар.) करना – спростування положень старого договору

अधिक(с.) क़ानून(ар.) खत्म(ар.) किए गए – велику кількість законів було скасовано

सदस्यता(с.) खत्म(ар.) करना – скасувати членство

महत्वपूर्ण(с.) चीज़ें(п.) – важливі речі

गैर-शिक्षक(ар+с.) व्यक्ति(с.) – людина, яка не має диплому вчителя

आधार (с.) पर खारिज (ар.) करना – звільнити на підставі

संस्कृति(с.) का हिस्सा(ар.) – частина культури

बेहद(п+ар.) काम हासिल(ар.) करने की स्थिति(с.) में – докласти багато зусиль для вирішення певної ситуації

- मुस्लिम महिलाओं के खिलाफ़(ар.) अन्याय(с.) – несправедливість по відношенню до жінок-мусульман
- जबरदस्त(п) आंदोलन(с) – масовий громадський рух
- सांस्कृतिक(с.) विरासत(ар.) – культурний спадок
- मुल्क (ар.) के पारंपरिक (с.) परिधान (с.) – традиційне вбрання країни
- अभियुक्त(с.) सरकारी(п.) कर्मचारी(с.) – звинувачений у скоєнні злочину держслужбовець
- पारिवारिक(с.) मामले(ар.) – проблеми родини
- अदालती(ар.) प्रक्रिया(с.) – судовий процес
- संवेदनशील(с.) मामला(ар.) – делікатне питання
- मुसलमानों में तलाक़(ар.) की संभावना(с.) – вірогідність отримання розлучення у мусульман
- मज़बूत(ар.) सिद्धांत(с.) वाली औरत (ар.) – жінка, яка суворо дотримується правил поведінки
- वार्त्ता(с.) में अपने निकटतम(с.) सहयोगी(с.) को शामिल(ар.) करना – долучити до переговорів своїх сподвижників *(в даному словосполученні наявне лише одне арабське слово серед трьох санскритських, цей випадок є доволі не типовим)*
- सामरिक(с.) महत्व(с.) के लिहाज(ар.) से निर्देश(с.) देना – віддати наказ, враховуючи стратегічну важливість регіону *(в даному словосполученні наявне лише одне арабське слово серед трьох санскритських, цей випадок є доволі не типовим)*
- ज़िंदगी(п.) में कामयाब(п.) होने की संभावना(с.) – можливість досягти успіху в житті
- आखिरी(ар.) समय(с.) में – в останню хвилину
- कुदरती(ар.) माहौल(ар.) का संरक्षण(с.) – охорона природнього середовища
- कुदरत(ар.) का बुनियादी(п.) सिद्धांत(с.) – фундаментальні принципи живої природи
- सीमा(с.) पर सैनिकों की मौजूदगी(ар.+п) – присутність військових на кордоні
- फौजी (ар.) गतिविधियां (с.) शुरू (ар.) होना – розпочинати військову діяльність

दौरा(ар.) समाप्त(с.) होना – закінчитись візиту

छवि(с.) पर मुहर(п.) लगाना - ставити клеймо на репутації

कार्यकाल(с.) खत्म(ар.) होना – завершитись строку перебування на певній посаді

उत्पादों (с.) की खरीद (п.) पर खर्च (с.) करना – витратити на закупівлю продукції

सीमा(с.) विवाद(с.) गंभीर(с.) मुद्दा(ар.) रहना – протиріччя на кордоні залишаються

серйозною проблемою (в даному словосполученні наявне лише одне арабське слово серед трьох санскритських, цей випадок є доволі не типовим)

भारत-चीन सीमा(с.) पर अमन(ар.) और शांति(с.) बनाए रखना महत्वपूर्ण(с.) है – важливо

підтримувати мир та спокій на індо-китайському кордоні (в даному

словосполученні наявне лише одне арабське слово серед трьох санскритських,

цей випадок є доволі не типовим)

3.Словосполучення, які складаються зі слів санскритського походження

संभालने (с.) के विकल्प (с.) सीमित (с.) हैं – обмежені варіанти підтримки

सांविधानिक(с.) संस्थाएं(с.) – нормативні установи

विवादित(с.) नेता(с.) – скандальний політик

विधायकों की सदस्यता(с.) समाप्त(с.) करना – виключити зі складу Законодавчих

зборів

राजनीतिक(с.) निहितार्थ(с.) – політичний підтекст

सांविधानिक(с.) संस्था(с.) की प्रतिष्ठा(с.) – кредит довіри до Конституційного суду

उचित(с.) अवसर(с.) – слушна нагода

विभिन्न(с.) क्षेत्रों(с.) में सहयोग(с.) – співробітництво в різних сферах

प्राकृतिक(с.) न्याय(с.) का पालन(с.) – дотримання справедливості

विधायक(с.) सदस्यता(с.) – членство у Законодавчих зборах

विधायकों(с.) को प्रसन्न(с.) रखना – порадувати членів Законодавчих зборів

संसदीय(с.) सचिव(с.) का पद(с.) – посада секретаря парламенту

विनिवेश(с.) करने की घोषणा(с.) – оголошення про приватизацію

विशेषणों(с.) से अलंकृत(с.) करना – прикрашати мову епітетами

राष्ट्रीय(с.) गठबंधन(с.) – національна коаліція

चरमपंथी(с.) संगठन(с.) – екстремістська організація

यह संकेत(с.) बहुत महत्वपूर्ण(с.) है – цей жест дуже важливий

सांस्कृतिक (с.) आदान-प्रदान (с.) सीमित (с.) है – обмежений культурний обмін

आर्थिक(с.) सुधारवादी"(с.) नेता(с.) – прихильник лібералізації економіки

दलित-आदिवासियों पर अत्याचार(с.) – жорстокість по відношенню до далітів та аборигенів

कृषि(с.) क्षेत्र(с.) की तुलना में – у порівнянні з сільським господарством

सिंधु (с.) घाटी (с.) सभ्यता (с.) के खोज (п.) – відкриття цивілізації долини Інду

Додаток 7

21. हालांकि (ap.+п.) कंपनियां अपने कर्मचारियों (c.) को बहुत सी सहूलतें देती हैं लेकिन उन्होंने इंसान (ap.) से उसका सुकून ही छीन लिया है और काम का प्रेशर लोगों की ज़िंदगी (п.) में तनाव बढ़ा रहा है – Незважаючи на те, що провідні компанії пропонують всім своїм співробітникам вигідні умови працевлаштування, потенційні працівники часто перебувають в стані стресу, що негативно впливає на їх здоров'я. *(за тематикою речення відноситься до "працевлаштування", в реченні наявна санскритська, арабська та перська лексика)*
22. भारत की महज़ (п.) पांच फ़ीसदी (п.) आबादी (п.) गुजरात में है और उसका हिस्सा (ap.) 6 फ़ीसदी (п.) क्षेत्रफल (c.) है, इसके साथ ही 7,6 फ़ीसदी (п.) जीडीपी है, भारत के कुल (ap.) श्रम (c.) बल का दसवां (c.) हिस्सा (ap.) गुजरात का है और कुल (ap.) निर्यात (c.) का 22 फ़ीसदी (п.) गुजरात से होता है – У Гуджараті проживає лише п'ять відсотків населення Індії, територія штату становить 6 відсотків від загальної площі країни і економічний показник складає 7,6 відсотка на рівні ВВП, але працездатне населення штату становить одну десяту загальної кількості робочої сили країни та загалом в штаті виробляють 22 відсотки товарів від загального обсягу експорту Індії. *(за тематикою речення відноситься до теми "економіка Індії", не дивлячись на певну кількість санскритизованої лексики, все ж таки в реченні переважають арабо-перські запозичення)*
23. माना जाता है कि जर्मनी के लोग बहुत अनुशासित(c.) और अपने काम में माहिर(ap.) होते हैं – Вважається, що німці дуже дисципліновані і серед них багато кваліфікованих фахівців. *(за тематикою речення відноситься до "особливостей менталітету європейців", в реченні зустрічаються арабо-перські запозичення та санскритизована лексика)*
24. उत्तर कोरिया में तमाम (ap.) आर्थिक (c.) दिक्कतों (ap.) के बावजूद (ap.) हर साल (п.) राजधानी (c.) में विशाल (c.) परेड आयोजित (c.) की जाती है – Незважаючи на величезні

економічні труднощі в Північній Кореї, у столиці щороку проводиться масштабний парад. *(за тематикою речення відноситься до "подій в світі", в реченні майже однакова кількість різних пластів лексики, але санскритизована все ж таки переважає)*

25. प्रधानमंत्री मोदी ने कहा कि उनके और राष्ट्रपति सिरिसेना के बीच द्विपक्षीय (с.) मुद्दों (ар.) और अंतरराष्ट्रीय (с.) मामलों (ар.) पर अच्छी चर्चा हुई – Прем'єр-міністр Індії заявив, що він та Президент Шрі-Ланки Майтріпал Сірісена доволі детально обговорили між собою двосторонні питання та міжнародні проблеми. *(за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні вживається однакова кількість санскритської та арабської лексики)*
26. पाकिस्तान और चीन के मीडिया (анг.) की खबरों (ар.) को मानें (с.) तो 50 अरब डॉलर(англ.) मे से एक बड़ा हिस्सा (ар.) एक "चाइना-पाकिस्तान (анг.) इकॉनॉमिक (анг.) कॉरिडोर" (анг.) बनाने में खर्च (с.) किया जाएगा – Згідно з інформацією Пакистанських та Китайських ЗМІ більша частина від цих інвестицій буде витрачена на побудову "Китайсько-Пакистанського Промислового Коридору". *(за тематикою речення відноситься до "міжнародних політичних відносин країн Азії", в реченні вживаються арабська, санскритська та навіть англійська лексика)*
27. पाकिस्तान की सरकारी (ар.) न्यूज (анг.) एजेंसी (анг.) एपीपी ने कहा था कि चीन ग्वादर बंदरगाह(п.) में काम शुरू (ар.) कर चुका (п.) है – Пакистанське інформаційне агентство "ЕйПіПі" заявило, що 17 квітня Китай почав роботи по будівництву порту Гвадр. *(за тематикою речення відноситься до "міжнародних політичних відносин країн Азії", в реченні вживаються арабська, перська та навіть англійська лексика)*
28. इस बंदरगाह (п.) से चीन को अरब की खाड़ी (ар.) और होमूज की खाड़ी में सीधा (с.) प्रवेश (с.) मिल गया है जो पश्चिम (с.) एशिया (англ.) के तेल बाहर भेजने के रास्तों के बेहद (п+ар.) नजदीक (п.) है – Завдяки порту Гвадр Китай отримає прямий доступ до запасів

нафти з Середнього Сходу через Перську затоку та Ормузьку протоку і це набагато скоротить торговий шлях. *(за тематикою речення відноситься до "міжнародних політичних відносин країн Азії", в реченні вживаються арабська, перська, санскритська та навіть англійська лексика)*

29. भारत अपनी तेल की जरूरत (ар.) का सबसे बड़ा हिस्सा (ар.) पश्चिम (с.) एशिया (анг.) से आयात (с.) करता है – Найбільшу частку нафти Індія імпортує саме з країн Середнього Сходу. *(за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні вживаються арабська, санскритська та навіть англійська лексика)*
30. भारत ने हाल ही में बड़ी मुश्किल (ар.) से श्रीलंका (с.) को अपने यहाँ चीन को बंदरगाह (п.) बनाने से रोकने के लिए राजी किया है जिस वजह (ар.) से चीन भारत और श्रीलंका दोनों से नाराज़ (п.) है – Нещодавно Індії, докладаючи чималих зусиль, вдалося вмовити Шрі-Ланку зупинити роботи китайських компаній по будівництву порту на своєму узбережжі, в результаті чого всі три сторони втратили гроші і залишились незадоволеними. *(за тематикою речення відноситься до "зовнішня економіка Індії", в реченні переважають арабська і перська лексика)*
31. भारत की ऊर्जा ज़रूरत (ар.) इतनी विशाल, है कि उसके सामने सवाल (ар.) है नहीं कि बिजली, तेल, गैस (анг.) या कोयला (анг.) कहा से आ रहा है – На сьогоднішній день споживання Індією електроенергії настільки велике, що постає питання – де ж вона бере її, а ще нафту, газ та вугілля в такій кількості, аби забезпечити потреби постійно зростаючої кількості населення. *(за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні присутня арабська і англійська лексика)*
32. नेपाल की बिजली से एक तरफ (ар.) से उत्तर प्रदेश और बिहार जैसे राज्यों का आर्थिक (с.) परिदृश्य (с.) बदल जाएगा दूसरी तरफ (ар.) मानसून में बाढ़ (с.) के किस्से काफी (ар.) हद (ар.) तक खत्म (ар.) हो जाएंगे – По-перше, електроенергія з Непалу сприятиме розвитку таких індійських штатів, як Уттар-Прадеш та Біхар, бо тоді електричний струм з'явиться в кожному віддаленому селищі. По-друге, це

зменшити до певної міри кількість повеней під час мусонних дощів. (за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні над санскритською переважає арабська лексика)

33. कुछ चीनी अखबारों (ар.) ने भारत के आर्थिक (с.) विकास (с.) पर संदेह (с.) जाहिर (ар.) किया है – Деякі китайські ЗМІ висловлюють сумніви щодо стабільного економічного розвитку Індії. (за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні наявна арабська та санскритська лексика. Не дивлячись на те, що саме санскритські іменники та прикметники переважають, нашу увагу привертає нетипове поєднання санскритського іменника та арабського прикметника)
34. अखबार (ар.) ने इस ओर ध्यान (с.) दिलाया है कि दुनिया (ар.) के निर्यात (с.) में भारत की हिस्सेदारी (ар.+प.) 2013 में "केवल 17 फीसदी रही जो चीन के 11 फीसदी में काफी (ар.) कम है" – ЗМІ звертають увагу на те, що частка Індії у загальній кількості світового експорту станом на 2013 рік складала лише 1.7%, що є набагато нижчим показником у порівнянні з китайськими 11%. (за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявна арабська, перська та санскритська лексика, натомість переважає - арабська)
35. इसके साथ ही कहा गया है कि भारत का आउटसोर्सिंग (анг.) कारोबार (प.) देश की 'गरीबी (ар.) मिटाने में बहुत कम कारगर (प.) हमारा है" – Окрім цього, кажуть, що в Індії, як в країні з переважно аутсорсинговою моделлю ведення бізнесу, спроби подолати бідність третини населення будуть дуже малоефективними. (за тематикою речення відноситься до "економіки Індії", в реченні наявна арабська, перська та англійська лексика, натомість переважає - перська)
36. बेशक (प+ар.) प्रधानमंत्री ने अपनी अमरीकी (анг.) यात्रा (с.) से खूब (प.) वाहवाही (प.) बटोरी हो सकती है लेकिन भारत के पड़ोसी देशों के साथ रिश्तों (с.) में सब कुछ ठीक नज़र (प.) नहीं आ रहा है - Від цієї ділової подорожі до Америки Прем'єр отримав лише позитивні враження, проте такого позитиву у стосунках з найближчими

сторони розквартировані військові, між якими час від часу відбуваються перестрілки. *(за тематикою речення відноситься до "зовнішньої політики Індії", в реченні наявна санскритська та перська лексика, натомість переважає арабська)*

42. हिंदू समुदाय (с.) की लड़कियों को कम उम्र (ар.) में घरों से निकाला जाता है और शादी (п.) के लिये मजबूर (ар.) किया जाता है – Юних дівчат індійського походження викрадають з дому та примусово одружують. *(за тематикою речення відноситься до "релігійних проблем Індії", в реченні наявна санскритська та перська лексика, натомість переважає арабська)*
43. हिन्दू परिवारों की शिकायत (ар.) है कि इन मामलों (ар.) में न सरकार (п.) मदद (ар.) करती है न पुलिस – Індійці скаржаться, що ні уряд, ні поліція не можуть їм допомогти у вирішенні цієї проблеми. *(за тематикою речення відноситься до "релігійних проблем Індії", в реченні наявна лише арабська та перська лексика)*

Додаток 8

Стаття 3

मोदी की विदेश नीति का बुलबुला फूटा?

भारत के प्रधानमंत्री (c.) नरेंद्र मोदी अपनी बहुचर्चित (c.) अमरीकी (анг.) यात्रा (c.) से लौट आए हैं, जहां उन्होंने कई वैश्विक (c.) नेताओं (c.) और उद्योग (c.) जगत (c.) के दिग्गजों से मुलाकात (ap.) की। साथ ही वो वहां बड़ी संख्या (c.) में रहने वाले भारतीय (c.) मूल (c.) के लोगों से भी मुखातिब (ap.) हुए। प्रधानमंत्री की इस यात्रा का सबसे अहम (ap.) पडाव था सिलिकन वैली, जहा कई दशक (c.) बाद (ap.) कोई भारतीय (c.) प्रधानमंत्री (c.) गया। प्रतीकात्मक (c.) रूप (c.) से इसे बहुत महत्वपूर्ण (c.) माना गया। सिलिकन वैली अमरीका का वह इलाका (ap.) है जहां बड़ी तादाद (ap.) में भारतीय (c.) अमरीकियों (анг.) ने अपना पेशेवर (n.) क्रद (ap.) और प्रतिष्ठा (c.) बढ़ाई (c.) है। इनमें से कुछ तो दुनिया (ap.) के सबसे बड़े तकनीकी कंपनियों (анг.) के प्रमुख (c.) है। बेशक (n+ap.) प्रधानमंत्री ने अपनी अमरीकी (анг.) यात्रा (c.) से खूब (n.) वाहवाही (n.) बटोरी हो सकती है लेकिन भारत के पड़ोसी देशों के साथ रिश्तों (c.) में सब कुछ ठीक नज़र (n.) नहीं आ रहा है। चीन के साथ भारत के संबंध (c.) कमी भी मज़बूत (ap.) नहीं रहे हैं। मालदीव के साथ भी रिश्ते सहज (c.) नहीं हैं। श्रीलंका के साथ संबंध (c.) अग पटरी पर लौटे हैं। दूसरी तरफ (ap.), पिछले कुछ हफ्तों (n.) में भारत के दो सबसे अहम (ap.) पड़ोसियों नेपाल और पाकिस्तान के साथ रिश्तों (c.) में बेहद (n+ap.) तल्खी (n.) आई है। भारतीय (c.) प्रधानमंत्री (c.) के लिए यह अच्छी खबर (ap.) नहीं मानी जा सकती। ज्यादा (ap.) दिन नहीं बीते हैं जब प्रधानमंत्री (c.) मोदी ने पड़ोसी देशों के साथ रिश्ते (c.) बेहतर (n.) करने को अपनी विदेश (c.) नीति (c.) की पहली प्राथमिकता (c.) बताया था। तो फिर गड़बड़ कहाँ हो गई?

नेपाल में नया संविधान (c.) लागू होने के बाद (ap.) दोनों देशों के बीच पैदा हुआ तनाव अब एक व्यापक (c.) राजनयिक (c.) विवाद (c.) में तब्दील (ap.) होता दिख रहा है। भारत नेपाल का ताकतवर (ap+n.) पड़ोसी देश है। लेकिन यही देश नेपाल में लागू नए संविधान (c.) का खुले दिल (n.) से स्वागत (c.) नहीं किया। भारत से लगने वाले नेपाल के मैदानी (n.)

इलाकों (ap.) में रहने वाले लोग इस **संविधान** (c.) का **विरोध** (c.) कर रहे हैं। प्रदर्शनकारियों ने नेपाल और भारत की **मुख्य** (c.) **सीमा** (c.) को बंद कर दिया जिससे भारत से नेपाल में पहुंचने वाली **रोजमर्ग** (c.) की **जरूरत** (ap.) की **चीजों** (n.) की भारी किल्लत हो गई। नेपाल ने **विरोध** (c.) **प्रदर्शनों** (c.) और "नाकेबंदी" के लिए भारत को **जिम्मेदार** (ap+n.) बताया है। **हालांकि** (ap+n.) भारत ने इस **आरोप** (c.) का **खंडन** (c.) किया। भारत ने कहा कि टरक **मालिकों** (ap.) ने **सुरक्षा** (c.) **कारणों** (c.) से **सीमा** (c.) पार करने से **इनकार** (ap.) कर दिया है। भारत के साथ नेपाल की इस **तल्खी** (n.) ने सब को **हैरत** (ap.) में डाल दिया है। खासकर इसलिए भी कि पिछले **साल** (n.) **सत्ता** (c.) संभालने के **बाद** (ap.) **प्रधानमंत्री** (c.) मोदी ने जिन देशों का सबसे पहले **दौरा** (ap.) किया, नेपाल भी उन्हीं में से एक था। उस समय मोदी ने नेपालियों का **दिल** (n.) जीत लिया था। "अब नेपाल में बहुत से लोगों को लगता है कि दोनों देशों के बीच पहले जैसी दोस्ती नहीं रही"। भारत में भी कुछ लोग ऐसा ही मानते हैं। नेपाल **मामलों** (ap.) के **विशेषज्ञ** (c.) **प्रोफेसर** (ah2.) एसडी मुनि कहते हैं कि जब नेपाल के **संविधान** (c.) को वहां के **सदन** (c.) ने **पारित** (c.) कर दिया तो इसे लागू करने से रोकने के लिए भारत को अपना **दूत** (c.) भेजने की क्या **जरूरत** (ap.) थी?

नेपाल के साथ **रिश्ते** (c.) **खराब** (ap.) हो रहे हैं, तो पाकिस्तान के साथ भी लगातार भारत का तनाव चल रहा है। दोनो देशों के बीच **सीमा** (c.) पर तनाव होने के साथ-साथ **संयुक्त** (c.) **राष्ट्र** (c.) में भी यह **मुद्दा** (ap.) **उठा** (c.) लेकिन **शांति** (c.) **वातों** (c.) **शुरू** (ap.) करने की **दिशा** (c.) में कोई **खास** (ap.) **प्रगति** (c.) नहीं हुई। पहले दोनों देशों के विदेश **सचिवों** (c.) की **बैठक** (c.) **रद्द** (ap.) हुई तो उसके **बाद** (ap.) दोनों देशों के **राष्ट्रीय** (c.) **सलाहकार** (ap+n.) भी नहीं मिल पाए। डिप्लोमेट सायरा बानो लिखती हैं कि **राष्ट्रीय** (c.) **सुरक्षा** (c.) **सलाहकारों** (ap+n.) की वाताओं के **रद्द** (ap.) होने से भारत के साथ रिश्ते (c.) सुधारने (c.) की नवाज़ **शरीफ** (ap.) की **क्षमता** (c.) **कमजोर** (n.) हुई है। इस्लामाबाद में रहने वाले एक पश्चिमी राजनयिक का कहना है कि नरेंद्र मोदी ने चुनावों में बड़ी जीत **हासिल** (ap.) का, उस से वो पाकिस्तान के साथ **मजबूती** (ap.) के साथ बात करने की **स्थिति** (c.) में हैं। लेकिन कुछ

लोगों को लगता है कि **शायद** (*n.*) विदेश **नीति** (*c.*) के **मामलों** (*ap.*) पर मोदी को **सलाह** (*ap.*) देने वाले लोग उतने **अनुभवी** (*c.*) नहीं है.

Зовнішня політика Моді

Прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді повернувся зі свого нещодавнього і доволі обговорюваного в суспільстві візиту до Америки. Там він зустрівся з деякими всесвітньо відомими лідерами, а також головами найбільших промислових підприємств у світі. Крім того, під час виступу він звернувся до численної індійської діаспори в Америці. Упродовж Прем'єр побував у Силіконовій Долині, яку за останні десятиліття не відвідував жоден з Прем'єр-міністрів Індії. Вважається, що це був дуже символічний візит. Силіконова Долина – регіон Америки, де чимало американців з індійським корінням здобули собі ім'я та статус у сфері ІТ та новітніх інвестицій. Деякі з них стали керівниками найбільших у світі технологічних компаній. Від цієї ділової подорожі до Америки Прем'єр отримав лише позитивні враження, проте такого позитиву у стосунках з найближчими сусідами Індії, на жаль, не спостерігається. Стосунки між Індією та Китаєм від цього теж не стали міцнішими, так само як і відносини з Мальдівами. А теперішні стосунки зі Шрі-Ланкою знов стали не такими теплими. Крім того, на минулому тижні стосунки з Непалом та Пакистаном, двома найважливішими сусідами Індії, дуже загострились. Такі новини для Прем'єра та країни не можна назвати приємними. Не минуло й декількох днів після того, як Моді заявив, що найважливіша ціль в його зовнішній політиці – це покращення стосунків з сусідніми країнами. Що ж знову пішло не так?

Після прийняття нової конституції в Непалі, у стосунках між двома країнами з'явилась певна напруга, яка може перерости у дипломатичне протистояння, а згодом навіть конфлікт. Індія – наймогутніша країна-сусід Непалу. Проте вона не збирається вітати оновлену конституцію Непалу з розпростертими обіймами. Населення, що проживає на кордоні з Індією також проти нового закону. Протестуючі перекирили основні пропускні пункти на

кордоні з боку Непалу. Через ці КПП Непал імпортує з Індії чимало товарів, серед найнеобхідніших – товари повсякденного попиту, нестача яких наразі відчувається особливо гостро. Непал звинувачує Індію в організації блокади та підтримці протестуючих, проте Індія вочевидь спростовує ці заяви. Офіційні представники індійського уряду запевняють, що водії вантажівок відмовляють перетинати кордон в умовах пікету, висловлюючи хвилювання за безпеку свого життя, транспорту і товару, який везуть. Натомість така гостра заява з боку Непалу та непідтверджений жодними фактами наклеп на Індію здивував увесь цивілізований світ. Особливо тому, що Непал була однією з перших країн, яку відвідав Нарендра Моді після призначення його на посаді. Тоді Прем'єр-міністра Індії щиро вітали не лише представники влади, а й місцеве населення. Наразі ж багато непальців вважають, що це перший випадок, коли у дружніх відносинах Індії та Непалу виникли певні непорозуміння. Населення Індії також поділяє цю думку. Політолог з Непалу, професор Есді Муні каже: "Коли непальський парламент після довготривалих обговорень все ж таки прийняв нову конституцію, то Індії не варто було відправляти свого представника, щоб той якимось чином вплинув на ратифікацію документу".

Поки стосунки з Непалом погіршувались, у стосунках із Пакистаном також почались проблеми. Невирішена проблема на кордоні між обома країнами обговорюється в ООН, проте жодних значних кроків у бік мирних переговорів не відбувається. Спершу зустріч секретарів із закордонних справ було скасовано, після цього зустріч консультантів з питань безпеки також не відбулась. Дипломат Сайра Бано пише, що скасування зустрічей консультантів з питань безпеки зменшило шанси Наваза Шаріфа покращити стосунки з Індією. Один із західних дипломатів, який проживає в Ісламабаді каже, що Моді отримав величезну підтримку на виборах лише тому, що обіцяв зміцнити стосунки із Пакистаном. Проте деякі люди вважають радників Моді

з питань вирішення проблем зовнішньої політики не достатньо досвідченими політологами, через це й виникають такі непорозуміння у регіоні.

Стаття 4

पड़ोसियों में संबंध

भारत चीन. भारत और चीन के बीच **कारोबारी (n.) संबंध (c.) काफी (ap.)** पुराने है। देशों के बीच **काफी (ap.) आर्थिक (c.) समझौते (c.)** पलते हैं। **वैश्विक (c.) आर्थिक (c.) संकट (c.)** के **बावजूद (ap.)** एशियाई शक्तियों (c.) की **अर्थव्यवस्थाएँ (c.)** बढ़ती हैं। भारत और चीन दोनों **कृषि (c.) पर आधारित (c.) अर्थव्यवस्थाएं (c.)** हैं। **अगर (n.)** दोनों देश **कृषि (c.) उत्पादन (c.) में सहयोग (c.)** करें तो वैश्विक स्तर पर **कीमत (ap.) निर्धारण (c.)** करने में **अहम (ap.) भूमिका (c.)** निभा सकेंगे। **अगर (n.)** चीन, भारत और पैसिफिक देश मिलकर अपनी कोई **मुद्रा (c.)** बना लें और एक **मुद्रा (c.)** से व्यापार करें तो ये **वैश्विक (c.) अर्थव्यवस्था (c.)** पर अपना बोलबाला स्थापित कर सकते हैं। लेकिन भारत और चीन **एक तरह (ap.) से प्रतियोगी (c.)** हैं और उनके **संबंधों (c.)** में तनाव रहता है। लदाख **इलाके (ap.)** में भारत और चीन के बीच **सीमा (c.) अस्पष्ट (c.)** है। दोनों देशों के बीच **सीमा (c.)** से जुड़े **विवाद (c.)** बार-बार उठते हैं। पचास **साल (n.)** पहले **युद्ध (c.) के बाद (ap.)** भारत और चीन एक दूसरे पर शक करते हैं। देशों में भरोसे का **अभाव (c.)** है। **माहौल (ap.)** सुधारने के लिए **बुद्धिमान (c.) नेताओं (c.)** की **जरूरत (ap.)** है। **संबंध (c.)** सुधारने के लिए बहुत **जरूरी (ap.)** है कि देशों के बीच **सांस्कृतिक (c.)** और **कारोबारी (n.) आदान-प्रदान (c.)** बढ़े। **ज्यादा से ज्यादा (ap.) निवेश (c.) आकर्षित (c.)** करने से दोनों देशों को **काफी (ap.) फायदा (ap.)** हो सकता है। **संबंधों (c.)** में एक और विवादास्पद बात है। चीन पाकिस्तान **प्रशासित (c.)** कश्मीर में राजमार्गों बांधों और जल विद्युत में **निर्माण (c.) में शामिल (ap.)** है। भारत मांगता है कि चीन ये **परियोजनाएं (c.) बंद (n.)** कर दे।

भारत पाकिस्तान. भारत - पाकिस्तान के बीच **नियंत्रण (c.) रेखा (c.)** 700 किलोमीटर लंबी है. उस **सीमा (c.)** पर दोनों **तरफ (ap.) से हजारों (n.) सैनिक (c.) तैनात (ap.)** रहते हैं। दोनों **सेनाओं (c.)** के बीच कभी-कभी गोलीबारी होती है। हिंसा में दोनों **तरफ (ap.) के**

काफी (ap.) **सैनिक** (c.) मारे गए। यह **सीमा** (c.) दोनों देशों के बीच तनाव का कारण है। यह मीमा जंगलों से ढकी पहाड़ी **इलाकों** (ap.) में गुजरती है। कई **जगह** (n.) यह **रेखा** (c.) गांवों और पहाड़ों को दो **हिस्सों** (ap.) में बांट देती है। **विवादित** (c.) **सीमा** (c.) **रेखा** (c.) के आसपास हजारों परिवार रहते हैं। गोलीबारी में निर्दोष लोग घायल हो जाते हैं। भारत - पाकिस्तान के बीच कश्मीर को लेकर दो **युद्ध** (c.) हुए हैं। अंतिम **सालों** (n.) में पड़ोसी देशों के बीच तनाव और बढ़ गया। इसके अलावा भारत पाकिस्तान पर **आरोप** (c.) लगाता रहता है कि पाकिस्तान अभी भी आतंकवाद का **केंद्र** (c.) और उसके **क्षेत्र** (c.) में 40 से **ज्यादा** (ap.) **आतंकवादी** (c.) **शिविर** (c.) **सक्रिय** (c.) हैं। इन्हें **नष्ट** (c.) किए बिना भारत - पाक में **स्थायी** (c.) **सहयोग** (c.) **मुश्किल** (ap.) है। दोनों देशों के बीच **व्यापारिक** (c.) और **सांस्कृतिक** (c.) **आदान-प्रदान** (c.) **सीमित** (c.) है। पाकिस्तान में 70 लाख में **ज्यादा** (ap.) हिंदू **जनसंख्या** (c.) है जो बड़ी संख्या में सिंध प्रांत में रहती है। वहाँ उनके अधिकार **सीमित** (c.) है। उनकी सब से बड़ी **समस्या** (c.) **जबरन** (n.) **धर्म** (c.) **परिवर्तन** (c.) है। हिंदू **समुदाय** (c.) की लड़कियों को कम **उम्र** (ap.) में घरों से निकाला जाता है और **शादी** (n.) के लिये **मजबूर** (ap.) किया जाता है। इन **मामलों** (ap.) में इस्लामी **धार्मिक** (c.) **संगठनों** (c.) के लोग लिप्त हैं। परिवारों की **शिकायत** (ap.) है कि इन **मामलों** (ap.) में न **सरकार** (n.) **मदद** (ap.) करती है न पुलिस। हिंदू समुदाय को मुस्लिमान बनाने की एक **योजना** (c.) चल रही है। इस्लामी **धार्मिक** (c.) **संगठन** (c.) कहते हैं कि लड़के और लड़कियां मुसलमान बनने के लिए अपनी **इच्छा** (c.) से उनके पास पहुंचते हैं लेकिन माता पिता मदरसों पर **आरोप** (c.) लगाते हैं।

भारत भूटान। भारत की **ऊर्जा** (c.) **की जरूरत** (ap.) इतनी **विशाल** (c.) है कि यह बात **महत्वपूर्ण** (c.) है कि बिजली, तेल, गैस और कोयला कहां से आ रहा है। भूटान भारत को बिजली निर्यात करता है। पहाड़ी पड़ोसी देश भूटान में **विशाल** (c.) **मात्रा** (c.) में जल **संसाधन** (c.) **मौजूद** (ap.) हैं जिससे बिजली बनाई जा सकती है। भूटान नदियों पर बड़े बांध बनाकर पनबिजली पैदा करना चाहता है। **ज्यादातर** (ap.) बिजली पड़ोसी भारत को **निर्यात** (c.) कर दी जाएगी। इसलिए **भारतीय** (c.) **कंपनियां** (an.) वहां जाकर **निवेश** (c.) कर रही हैं। भारत उन **परियोजनाओं** (c.) के लिए अरबों डॉलर दे रहा है। **ऊर्जा** (c.) **के बदले** (ap.) भूटान भारत

से **रोज़** (n.) **की जरूरत** (ap.) की हर **चीज़** (n.) **आयात** (c.) करता है। इसमें कपड़े, खाने-पीने की चीज़ें, (n.) **निर्माण** (c.) **सामग्री** (c.) और **कार** (анг.) **शामिल** (ap.) हैं। इस **तरह** (ap.) **के सहयोग** (c.) से देशों के **रिश्ते** (c.) **मजबूत** (ap.) हो जाते हैं।

भारत नेपाल। नेपाल के **अंदर** (n.) बिजली **उत्पादन** (c.) की बड़ी क्षमता (c.) है। **अगर** (n.) नेपाल की **सरकार** (n.) **थोड़ी स्थिर** (c.) हो जाए तो भारत वहां जाकर **निवेश** (c.) करना चाहेगा, ताकि यहां कि बिजली भारत आये। नेपाल की बिजली से उत्तर प्रदेश और बिहार का **आर्थिक** (c.) **विकास** (c.) हो सकता है। **अगर** (n.) हम गैस की बात करें तो पड़ोसी देश म्यांमार, बांग्लादेश और अफगानिस्तान में गैस के **विशाल** (c.) **भंडार** (c.) हैं। जब आप पड़ोसी देशों की **ऊर्जा** (c.) **का इस्तेमाल** (ap.) करते हैं तो पारस्परिक **निर्भरता** (c.) बढ़ती है। आपसी **निर्भरता** (c.) हमेशा **मधुर** (c.) **संबंधों** (c.) को **जन्म** (c.) देती है। सब देश **समझते** (c.) हैं कि **विकास** (c.) के लिये पड़ोसियों से अच्छे **संबंधों** (c.) **की जरूरत** (ap.) है।

Відносини з сусідніми країнами

Індія та Китай.

Торгові відносин між Індією та Китаєм зародились ще з давніх часів. Між країнами підписано і діє велика кількість економічних угод. Не зважаючи на світову економічну кризу, економіка провідних країн Азії зростає. Основа економіки обох країн — агропромисловий сектор. У випадку, якби Індія та Китай співпрацювали у цій сфері, вони разом мали б набагато більше впливу на світовій арені під час встановлення цін на продукти сільгосппризначення. А якби Індія та країни Азійсько-Тихоокеанського регіону об'єднались і ввели єдину валюту, то їх авторитетність на світовому економічному ринку значно розширилась. Проте з іншого боку Індія та Китай є конкурентами і їх відносини протягом довгих років залишаються доволі напруженими. На плато Ладакх, що розташоване між гірськими системами Куньлунь на півночі і Гімалаями на півдні, й досі невизначений кордон між Індією та Китаєм. Кожного разу як постає питання про визначення кордону, виникають конфлікти. П'ятдесят років тому, одразу після закінчення війни між Індією та

Китаєм нависла атмосфера недовіри. Ця напруга зберігається і зараз. Для покращення стосунків обидві країни потребують досвічених політичних лідерів. Також дуже важливим є збільшення об'єму торгівлі та культурного обміну. Шляхом залучення максимальної кількості інвестицій обидві країни можуть отримувати певну користь. У цих відносинах існує ще одне дискусійне питання. Китай бере участь у будівництві доріг та гідроелектростанцій на території штату Кашмір – спірного регіону на північному заході півострова Індостан, який наразі контролює Пакистан. Індія наполягає, щоб Китай припинив інвестувати у цей проект.

Індія та Пакистан.

Кордон між Індією та Пакистаном простягається приблизно на 700 кілометрів. І на всій прикордонній території по обидві сторони розташовані військові, між якими час від часу відбуваються перестрілки. Багато як індійських, так і пакистанських військових загинуло в результаті неактивних бойових дій. Цей кордон – причина напружених відносин між країнами. Кордон проходить територією гірської місцевості, що вкрита лісом, але в деяких місцях ця межа розділяє населені пункти. Тисячі сімей проживають на конфліктних прикордонних територіях. Велика кількість людей страждає в результаті перестрілок. Дві війни між Індією та Пакистаном – саме такий результат спроб встановити політичне панування в регіоні Кашмір. За останні роки напруга між сусідніми країнами зросла ще більше. Крім цього Індія протягом довгого часу звинувачує Пакистан у тому, що ця країна є осередком тероризму і на її території знаходиться більш ніж 40 діючих терористичних таборів. Ліквідація цих таборів – одна з умов Індії на шляху до стабільних партнерських відносин з Пакистаном. Товарообіг та культурний обмін між цими країнами досить обмежений. Більше 7 мільйонів індуїстського населення проживає в Пакистані, чимала їх частка мешкає в долині річки Інд. Права індуїстів час від часу утискаються на території Пакистану. Найбільша проблема для індійського населення тут це насильницьке нав'язування ісламу.

Юних дівчат індійського походження викрадають з дому та примусово одружують. В таких злочинах зазвичай замішані учасники ісламістських угруповань. Індійці скаржаться, що ні уряд, ні поліція не можуть їм допомогти у вирішенні цієї проблеми. У Пакистані налаштовані дуже серйозно повернути усіх індійців до мусульманства. Ісламістські об'єднання заявляють, що молодим хлопцям та дівчатам достатньо прийти в школи-медресе і виявити бажання прийняти іслам, проте їх батьки засуджують діяльність цих шкіл.

Індія та Бутан

Індія має дуже великі потреби в електроенергії. Для Індії дуже важливо знайти стабільного постачальника електроенергії, нафти, газу та вугілля. Бутан одна з країн-постачальників електроенергії для Індії. Бутан – невеличка гірська країна, що межує з Індією. Вона володіє значною кількістю водних ресурсів, з яких можна отримувати електроенергію. Як тільки греблі на бутанських річках будуть збудовані, вони почнуть виробляти електроенергію. Більшість електроенергії експортуватиметься до Індії, тому індійські корпорації вкладають гроші у розвиток Бутану. Індія виділяє мільярди доларів на цей проект. Натомість, Індія експортує в Бутан майже всі необхідні речі повсякденного вжитку. Серед яких одяг, продукти харчування, питна вода, будівельні матеріали та автомобілі. Така взаємовигідна підтримка зміцнює співпрацю між країнами.

Індія та Непал

Непал виробляє велику кількість електроенергії. Якби політична ситуація в Непалі стабілізувалася, то Індія могла б інвестувати гроші в цей регіон і таким чином отримувати електроенергію. Електроенергія з Непалу могла б сприяти економічному розвитку індійських штатів Утар-Прадеш та Біхар. У газовому питанні Індії можуть допомогти сусідні країни: М'янма, Бангладеш та Афганістан, які мають великі поклади природного газу. Якщо сусідні країни постачають одна одній електроенергію, то зазвичай виникає

взаємозалежність між цими країнами. Прийнято вважати, що для розвитку регіону дуже важливо мати хороші стосунки з сусідніми країнами.

Стаття 5

डोकलाम के कारण भारत और चीन के बीच सैंडविच बना भूटान

खूबसूरत (n+ap.) पहाड़ियां और **बौद्ध** (c.) **मठों** (c.) के **दिलकश** (n.) **नज़ारे** (ap.)... भूटान हर **मुसाफिर** (ap.) के **ख्वाब** (n.) में एक बार **ज़रूर** (ap.) आता होगा। कुछ लोग इसे **दुनिया** (ap.) का **आखिरी** (ap.) "शांगरी-ला" भी कहते हैं यानी वो जगह जहां हर चीज़ (n.) परफ़ेक्शन के साथ हो। बड़े **शहरों** (n.) में जो लोग **प्रदूषण** (c.) और **ट्रैफ़िक** (анг.) **जाम** (анг.) की **समस्या** (c.) से थक जाते हैं, राजधानी (c.) थिम्पू उनके लिए चैन की जगह है। **ताज़ा** (n.) **हवा** (n.), हरी-भरी पहाड़ियां, बर्फ़ीली चोटियां, ये वो **चीज़ें** (n.) हैं, जिनसे आंखों को सुकून मिलता है। **औरत** (ap.), **मर्द** (n.) और बच्चे **मुल्क** (ap.) के **पारंपरिक** (c.) **परिधान** (c.) में सड़कों पर **इत्मीनान** (ap.) के साथ चलते देखे जाते हैं। भूटान **शायद** (n.) **दुनिया** (ap.) का इकलौता ऐसा **मुल्क** (ap.) है जहां **ट्रैफ़िक** (анг.) **सिग्नल** (анг.) नहीं है। हां, **ट्रैफ़िक** (анг.) **पुलिस** (анг.) के **जवान** (n.) हाथ के **इशारे** (ap.) से सड़कों पर गाड़ियों की आवाजाही पर **नियंत्रण** (c.) रखते देखे जा सकते हैं। लेकिन ऐसा नहीं है कि भूटान में सबकुछ ठीक है। बीते एक बरस से ये देश तनाव और एक तरह की **अनिश्चितता** (c.) से **गुजर** (n.) रहा है। आप कह सकते हैं कि चीन और भारत के बीच भूटान की **स्थिति** (анг.) **सैंडविच** (анг.) जैसी हो गई है। आठ लाख की **आबादी** (n.) वाले इस पहाड़ी देश के आस-पास जब भी **एशिया** (анг.) की दो बड़ी **सैन्य** (c.) **ताक़तों** (ap.) की **फौजी** (ap.) **गतिविधियां** (c.) **शुरू** (ap.) होती हैं, बेचैनी बढ़ जाती है। भारत और चीन के बीच ये **विवाद** (c.) **रणनीतिक** (c.) रूप से उस पठारी **इलाके** (ap.) को लेकर है जिसे **दुनिया** (ap.) डोकलाम के नाम से जानती है। डोकलाम एक **विवादित** (c.) **पहाड़ी इलाका** (ap.) है जिस पर चीन और भूटान दोनों ही अपना **दावा** (ap.) जताते हैं। डोकलाम पर भूटान के **दावे** (ap.) का भारत **समर्थन** (c.) करता है। **जून** (анг.) 2017 में जब चीन ने यहां सड़क **निर्माण** (c.) का काम **शुरू** (ap.) किया तो भारतीय सैनिकों ने उसे रोक दिया था। यहीं से दोनों **पक्षों** (c.) के बीच डोकलाम को लेकर

विवाद (c.) शुरू (ap.) हुआ। भारत की दलील है कि चीन जिस सड़क का **निर्माण (c.)** करना चाहता है, उससे **सुरक्षा (c.) समीकरण (c.)** बदल सकता है। भारत को ये डर है कि **अगर (n.) भविष्य (c.) में संघर्ष (c.)** की कोई **सूरत (ap.)** बनी तो चीनी **सैनिक (c.)** डोकलाम का **इस्तेमाल (ap.)** भारत के सिलिगुड़ी कॉरिडोर पर **कब्जे (ap.)** के लिए कर सकते हैं। सिलिगुड़ी कॉरिडोर भारत के **नक्शे (ap.)** में मुर्गी के **गर्दन (अन.)** जैसा **इलाका (ap.)** है और ये **पूर्वोत्तर (c.)** भारत को **बाक्री (ap.)** भारत से जोड़ता है। कुछ **विशेषज्ञ (c.)** ये कहते हैं कि ये डर काल्पनिक है। ऐसा नहीं है कि भूटान के सभी लोगों को डोकलाम की **अहमियत (ap.)** **मालूम (ap.)** है। कई ऐसे भी हैं जिन्हें इसका **अंदाजा (n.)** नहीं है। थिम्पू में पेशे से **पत्रकार (c.)** नैमगे ज़ाम कहती हैं, "कुछ महीने पहले इस **मुद्दे (ap.) के विवादास्पद (c.)** बनने तक डोकलाम की कोई **अहमियत (ap.)** नहीं थी।" "**ज्यादातर (ap.)** भूटानियों को तो ये तक **मालूम (ap.)** नहीं है कि डोकलाम **आखिर (ap.)** है कहां। चीन और भारत के बीच इस **मुद्दे (ap.) पर विवाद (c.)** छिड़ने के बाद ही लोगों के बीच **चर्चा (c.) शुरू (ap.)** हुई।" चीन और भारत के बीच कुछ महीनों पहले डोकलाम को लेकर जैसे **हालात (n.)** बन गए थे, उससे कई भूटानियों को ये लगने लगा था कि दोनों देशों के बीच **युद्ध (c.)** छिड़ सकता है। चीन ने **नाराज़ (n.)** होकर भारत को धमकाया। हफ्तों तक चली **कूटनीतिक (c.) कसरतों (ap.)** के बाद 73 दिनों से चला आ रहा **विवाद (c.) आखिरकार (ap.)** सुलझ गया। भारतीय **सैनिक (c.)** वापस बुला लिए गए। **हालांकि (ap+n.)**, भूटान की **सरकार (n.)** ने डोकलाम पर किसी **बहस (ap.)** में **सार्वजनिक (c.)** रूप से **शामिल (ap.)** होने से **इनकार (ap.)** कर दिया। भूटान में बहुत से ऐसे लोग मिल जाते हैं जो इस घटना को **खतरे (ap.)** की घंटी के तौर पर देखते हैं। भूटानी लोग ये पूछ रहे हैं कि चीन के साथ **सीमा (c.) विवाद (c.)** सुलझाने के लिए क्या ये सही समय है। बात इस **दिशा (c.)** में भी हो रही है कि क्या भूटान को अपनी **स्वतंत्र (c.) विदेश (c.) नीति (c.)** अपनानी चाहिए। भूटान को भारत के **असर (ap.)** से बाहर निकलना चाहिए, ऐसी दलील देने वाले लोग भी मिल जाते हैं।

Через конфлікт на плато Доклам Бутан опинився в складному становищі

Чаруючі краєвиди мальовничих пагорбів і буддійських монастирів. Деякі люди називають його останнім "Шангрі-Ла" світу. "Шангрі-Ла" - це місце, де майже кожна річ викликає захоплення. Жителі великих міст, які втомилися від проблем забруднення повітря та шаленого трафіку на дорогах, знаходять в столиці Тімпуху спокій та рівновагу. Свіже повітря, зелені пагорби, засніжені вершини – це все радує око та поряд з природою відчуваєш справжню насолоду. Абсолютно всі мешканці країни: жінки, чоловіки та діти прогулюються вулицями міста вбрані в національний одяг.

Бутан, мабуть, єдина країна в світі, де немає жодного дорожнього знаку. Там, співробітники ДАІ, а саме – регулювальники, за допомогою власних жестів контролюють рух транспорту на вулицях. Але в Бутані не все ідеально. Протягом останнього року країна переживає невизначеність стосовно однієї проблеми. Кожного разу, коли в Азії навколо цієї гірської країни, де проживає 8 мільйонів людей, виникає військове протистояння між Індією та Китаєм, хвилювання громади зростає. Остання серйозна суперечка між Індією та Китаєм пов'язана з плато Доклам.

Район Доклам є спірним гірським регіоном, на який історично претендують і Китай, і Бутан. Індія підтримує претензії Бутану на це плато. Коли у червні 2017 року Китай розпочав там роботи з будівництва автомагістралі, індійські військові з'явилися на території плато та перешкоджали продовженню будівництва. Саме з цього моменту виникла суперечка між двома могутніми країнами. Індія стверджує, що спроби Китаю побудувати широку магістраль через гірське плато, вплине на зовнішню безпеку індійських кордонів. Індія побоюється – якщо в майбутньому станеться якийсь конфлікт, то китайські війська зможуть скористатися цим транспортним вузлом через гірське плато, аби зайняти Коридор Сілігурі та розмістити там власні війська. Коридор Сілігурі, відомий також як "Шийка

курчати", – це вузька смуга індійської території, яка з'єднує Північно-східну Індію з іншою частиною Індії. Деякі експерти вважають, що такі побоювання не мають особливого підґрунтя.

Далеко не всі мешканці Бутану розуміють стратегічне значення плато Доклам, деякі з них навіть нічого не чули про це. Журналіст Намуде Заман із столиці Тхімпху каже: "Територія Докламу не мала жодного "стратегічного" значення, допоки кілька місяців тому не виник конфлікт". "Більшість мешканців Бутану навіть не знають, де територіально розташований Докалам. Обговорення серед населення почалися лише після того, як виникла серйозна суперечка між Китаєм та Індією". Декілька місяців тому непорозуміння між двома державами досягли апогею і навіть мешканці Бутану відчули, що незабаром може розпочатися військове протистояння. Китай навіть погрожував Індії війною. Після закінчення тижневих дипломатичних перемовин непорозуміння, яке тривало останні 73 дні, нарешті, були вирішені. Індія відвела військових з території Бутану.

Хоча уряд Бутану відмовився публічно обговорювати ситуацію стосовно плато Доклам. У Бутані ви зустрінете багато людей, які вважають цю складну ситуацію першим дзвіночком серйозної небезпеки. Громадяни розмірковують чи прийнятний наразі момент для вирішення прикордонного спору з Китаєм. У зв'язку з цим розглядається ще одне важливе питання – чи здатен Бутан самотужки визначати напрямки своєї зовнішньої політики? Думки розходяться, так як деякі громадяни вважають, що Бутан повинен звільнитися з під впливу Індії.

Стаття 6

खपत से ज़्यादा बिजली दे पाएगा भारतीय पंजाब

पंजाब और हरियाणा की राजधानी (c.) चंडीगढ़ में इन दिनों हर रोज (n.) बड़े उद्योगपतियों (c.) के विमान (c.) उतरते हैं। जिनमें ज़्यादातर (ap.) का इरादा (ap.) निवेश

(c.) का होता है। पंजाब **सरकार (n.) का दावा (ap.)** है कि पंजाब खपत से **ज्यादा (ap.)** बिजली **उत्पादन (c.)** करने वाला राज्य बनने जा रहा है। इसी से देश-विदेश के उद्योग **आकर्षित (c.)** हो रहे हैं। **हालांकि (ap+n.), विपक्ष (c.)** पंजाब **सरकार (n.) के इन दावों (ap.) पर सवाल (ap.)** उठा रहा है। पंजाब में अभी मितल, वेदांता, एल-एंड-टी और जीवीके ऐसे **प्रमुख (c.) औद्योगिक (c.) समूह (c.)** हैं जो अपने **पावर (अन२.) प्लांट (अन२.) का निर्माण (c.)** और बिजली **उत्पादन (c.) शुरू (ap.)** करने में जुटे हैं। पंजाब **सरकार (n.) का दावा (ap.)** है कि रेल (अन२.) **लिंक (अन२.) की समस्या (c.)** दूर होते ही **करीब (ap.) 1500 मेगावाट (अन२.)** बिजली का **उत्पादन (c.)** तुरंत **शुरू (ap.)** हो जाएगा। बीती गर्मियों में ही पंजाब **सरकार (n.)** ने 2.000 करोड़ रुपए से **ज्यादा (ap.)** बिजली **अन्य (c.) राज्यों (c.) से खरीदी (n.)** है क्योंकि गर्मियों में धान की खेती के लिए किसानों को **काफी (ap.) ज्यादा (ap.)** बिजली की **जरूरत (ap.)** होती है। पंजाब में प्रति व्यक्ति घरेलू बिजली की खपत भी देश में सबसे ज्यादा है। लेकिन मांग और उत्पादन में अंतर 30 फीसदी तक है **पर्यवेक्षकों (c.) के अनुसार (c.)** आने वाले लोकसभा (c.) चुनावों से पहले ही इन बिजलीघरों में **उत्पादन (c.) शुरू (ap.)** कर पंजाब **सरकार (n.)** एक बड़ी चुनावी **उपलब्धि (c.) का जोर-शोर (n.)** से प्रचार करना चाहती है। यही **वजह (ap.)** है कि इन **कंपनियों (अन२.)** पर जल्द से जल्द **प्रोजेक्ट (अन२.)** पूरे कर **उत्पादन (c.) शुरू (ap.)** करने का भी दबाव डाला जा रहा है। पंजाब **सरकार (n.) के उत्साह (c.) का अंदाजा (n.)** इसी बात से लगाया जा सकता है कि **कंपनियों (अन२.) के हित (c.) को ध्यान (c.)** में रखते हुए पंजाब **सरकार (n.)** अपने स्तर पर **केंद्रीय (c.) कोयला (अन२.) मंत्री (c.)** को पत्र लिखकर इत बिजलीघरों को तुरंत कोयले की **आपूर्ति (c.) सुनिश्चित (c.)** करने के भी **प्रयास (c.)** कर रही है। पंजाब के उप **मुख्यमंत्री (c.)** सुखबीर सिंह बादल कहते हैं, "पिछले **साल (n.) उद्योगों (c.)** को एकाध दिन के शेड्यूल कट का सामना करना पड़ा था, इस बार वो भी नहीं रहेगा। तलवंडी **प्रोजेक्ट (अन२.)** की एक **यूनिट (अन२.) शुरू (ap.)** हो चुकी है और राजपुरा में भी एक **यूनिट (अन२.) जनवरी (अन२.) तक शुरू (ap.)** हो जाएगी"। सुखबीर **उम्मीद (n.)** जताते हैं कि सर्दी में पैसे ही बिजली की कमी नहीं होती और आने वाली गर्मियों तक तो पंजाब बिजली **सरप्लस (अन२.) स्टेट (अन२.)** हो जाएगा।

Електроенергія штату Пенджаб

Останніми днями столиця штатів Пенджаб та Харйана – місто Чандігарх – щоденно приймає великих промислових магнатів, які приїждять туди, аби інвестувати у перспективні проекти. Уряд Пенджабу заявив, що їх адміністративна територія перетворюється зі штату-споживача електроенергії на штат-виробник. Тому Пенджаб різко став таким привабливим для місцевих та закордонних промисловців. Проте, опозиція ставить під питання такі заяви уряду. Зараз у Пенджабі найголовнішими підприємствами є "Мітал", "Веданта", "Ел-енд-ті" та "Джі-ві-ке". Вони об'єднали свої зусилля заради будівництва власної електростанції та найближчим часом планують розпочати виробництво електроенергії. Уряд Пенджабу заявив, що як тільки проблема залізничного сполучення буде вирішена, почнеться виробництво 1500 мегават електроенергії. Минулого року уряд Пенджабу витратив більше 200 мільйонів рупій на закупівлю електроенергії з інших штатів, найбільші витрати понесли саме в літній період, бо ж фермерам в цей сезон потрібно чимало електроенергії для вирощування і поливу зернових культур. У штаті Пенджаб один із найвищих показників споживання електроенергії серед населення, а різниця між попитом і пропозицією складає приблизно 30%. Політологи вважають, що зовсім скоро парламент штату введе в експлуатацію нові електростанції, і це буде значним здобутком влади. Аби завершити проект якомога раніше, влада штату дозволяє собі тиснути на підрядників та усіляко прискорювати роботи. Натомість, уряд штату підтримує приватні компанії. Зі свого боку вони написали лист-звернення на ім'я Міністра вугільної промисловості щодо збільшення поставок вугілля та електроенергії до регіону. Заступник головного міністра Пенджабу Сукхбір Бадал каже: "Минулого року промисловцям довелось скоротити графік на декілька днів. Цього року вони змушені робити те саме. Один з об'єктів проекту "Тальванді" вже завершений. Будівництво наступного об'єкта у місті Раджпура буде розпочато в січні". Сукхбір вірить, що цієї зими показники дефіциту електроенергії штату

зменшитися, а ще через рік – вже наступного літа – Пенджаб вироблятиме електроенергію з надлишком і забезпечуватиме сусідні адміністративні території.

Стаття 7

जिनपिंग का पाक दौरा: भारत के लिए चिंता ?

चीनी राष्ट्रपति सी जिनपिंग 20 और 21 अप्रैल को पाकिस्तान में होंगे। इस दौर पर भारत **सरकार (n.)** के **रणनीतिकारों (c.)** की भी **खूब (n.) नज़र (n.)** होगी। चीन पाकिस्तान में 50 अरब **डॉलर (анг.)** के निवेश का ऐलान कर सकता है। पाकिस्तान और चीन के **मीडिया (анг.)** की **खबरों (ap.)** को **मानें (c.)** तो 50 अरब **डॉलर (анг.)** में से एक बड़ा **हिस्सा (ap.)** एक "चाइना-पाकिस्तान (анг.) इकॉनॉमिक (анг.) कॉरिडोर" (анг.) बनाने में **खर्च (c.)** किया जाएगा। इस कॉरीडोर के जरिए चीन, पाकिस्तान के **दक्षिण (c.)** में **मौजूद (ap.)** ग्वादर **बंदरगाह (n.)** तक सड़क **मार्ग (c.)** से जी जुड़ जाएगा। ग्वादर से भारत क्यों **परेशान (n.)**? भारत के लिए **चिंता (c.)** की बात ये भी हो सकती है कि इस नए **बंदरगाह (n.)** को चीन आगे चल कर एक नौसेतिक **केंद्र (c.)** के रूप में **इस्तेमाल (ap.)** कर सकता है। पाकिस्तान की **सरकारी (ap.) न्यूज (анг.) एजेंसी (анг.)** एपीपी ने कहा था कि चीन ग्वादर **बंदरगाह (n.)** में काम **शुरू (ap.)** कर **चुका (n.)** है। इस **बंदरगाह (n.)** से चीन को अरब की **खाड़ी (ap.)** और होमूज की खाड़ी में **सीधा (c.) प्रवेश (c.)** मिल गया है जो **पश्चिम (c.) एशिया (англ.)** के तेल बाहर भेजने के रास्तों के **बेहद (n+ap.) नजदीक (n.)** है। भारत अपनी तेल की **जरूरत (ap.)** का सबसे बड़ा **हिस्सा (ap.) पश्चिम (c.) एशिया (анг.)** से **आयात (c.)** करता है। ग्वादर में चीन का **बंदरगाह (n.)** भारत के लिए भी बड़ा सिरदर्द बन सकता है। भारत ने हाल ही में बड़ी **मुश्किल (ap.)** से **श्रीलंका (c.)** को अपने यहाँ चीन को **बंदरगाह (n.)** बनाने से रोकने के लिए राजी किया है जिस **वजह (ap.)** से चीन भारत और श्रीलंका दोनों से **नाराज़ (n.)** है। **खबरों (ap.)** के अनुसार पाकिस्तान चीन से आठ पनडुब्बियां भी खरीदेगा। यह **समझौता (c.)** भी इसी **यात्रा (c.)** के दौरान हो सकता है। ये सौदा लगभग 5 अरब डॉलर का हो सकता है। हांग-कांग से **प्रकाशित (c.)** होने वाले **अखबार (ap.)** मॉनिंग पोस्ट ने कहा है कि

अफगानिस्तान में सुरक्षा (c.) के मामले पर दोनों देशों के बीच बेहतर (n.) समझा (c.) और अधिक (c.) समन्वय (c.) पर बात हो सकती है। पाकिस्तान को लगता है कि इससे वो अफगानिस्तान में भारत के बढ़ते प्रभाव (c.) को कम कर सकता है। इसके अलावा चीन ग्वादर से लेकर शिनजियांग के बीगर इलाकों तक 3000 किलोमीटर (अंग.) लंबी एक सड़क भी बनाने की तैयारी में है। भारत में इस सड़क को एक और सामरिक चुनौती के रूप में देखा जा सकता है। इससे चीन को क्या हासिल (ap.) होगा? ग्वादर से लेकर शिनजियांग तक चीन के लिए पश्चिम एशिया में अपने यहाँ तेल पहुंचाना आसान और काफी (ap.) ज्यादा (ap.) सस्ता होगा। इसके अलावा चीन को यह भी उम्मीद (n.) है कि इसके जरिए वो अपने शिनजियांग राज्य (c.) में वीगर पृथक्तावादी (c.) आंदोलन (c.) पर भी लगाम लगा सकते हैं। इस सबके अलावा यह भारत पर सामरिक दबाव बनाए रखने का अच्छा तरीका है।

Чи потрібно Індії хвилюватись через візит Цзіньпіна до Пакистану?

Візит Голови КНР Сі Цзіньпіна до Пакистану відбудеться 20-21 квітня. Індійські фахівці з питань зовнішньої політики уважно слідкуватимуть за цією подією, бо наразі відомо, що Китай планує оголосити про вкладання 50 мільярдів доларів у економічні проекти Пакистану.

Згідно з інформацією Пакистанських та Китайських ЗМІ більша частина від цих інвестицій буде витрачена на побудову "Китайсько-Пакистанського Промислового Коридору". Цей коридор пролягатиме через територію Китаю та буде з'єднаний автобаном з портом "Гвадр", що на Півдні Пакистану. Чому Індії слід приділити цьому "великому будівництву" особливу увагу? Гвадр може стати предметом занепокоєння для Індії, тому що Китай матиме ще один порт, який пізніше зможе перетворити на військово-морську базу. Пакистанське інформаційне агентство "ЕйПіПі" заявило, що 17 квітня Китай почав роботи по будівництву порту Гвадр. Завдяки цьому порту Китай отримає прямий доступ до запасів нафти з Середнього Сходу через Перську затоку та Ормузьку протоку і це набагато скоротить торговий шлях. Найбільшу частку нафти Індія імпортує саме з країн Середнього Сходу. Якщо

фактично пакистанський порт Гвадр тепер стане китайським, це може створити доволі серйозні проблеми для Індії. Нещодавно Індії, докладаючи чималих зусиль, вдалося вмовити Шрі-Ланку зупинити роботи китайських компаній по будівництву порту на своєму узбережжі, в результаті чого всі три сторони втратили гроші і залишились незадоволеним. Пакистанські ЗМІ також пишуть, що Пакистан планує закупити у Китаю 8 субмарин. Ця угода може бути підписана під час найближчого візиту, а її сума, за оцінками експертів, сягатиме приблизно 5 мільярдів доларів.

Гонконгська газета "Морнінг Пост" опублікувала інформацію, згідно якої обидві країни можуть досягнути повного розуміння та більш тісної координації з питань внутрішньої безпеки в Афганістані. Представники Пакистану вважають, що це може зменшити зростаючий вплив Індії в Афганістані. Окрім цього Китай готується до будівництва єдиної магістралі довжиною 3000 кілометрів від міста Гвадр до Синьцзян-Уйгурського автономного району Китайської Народної Республіки. Для Індії це сполучення може стати серйозним стратегічним викликом. Новий шлях від Гвадара до Синьцзяну спростить та здешевить доставку нафти з країн Середнього Сходу. Крім того, Китай сподівається, що це допоможе приборкати сепаратистський рух уйгурів в районі Синьцзян. А з іншого боку, це ще й хороший спосіб здійснювати стратегічний тиск на Індію.

Стаття 8

ऊर्जा सहयोग से बनेंगे पड़ोसियों से मधुर रिश्ते?

भारत की ऊर्जा (c.) जरूरत (ap.) इतनी विशाल, है कि उसके सामने सवाल (ap.) है नहीं कि बिजली, तेल, गैस (анг.) या कोयला (анг.) कहा से आ रहा है. भारत जहां से भी उपलब्ध होता है, वहां से लाने का प्रयास (c.) कर रहा है. भूतान जैसे पड़ोसी देशों में विशाल (c.) मात्रा (c.) में जम विद्युत के संसाधन (c.) मौजूद (ap.) है. भूतान के बारे में कहा जाता है कि वो जल विद्युत पर तैर रहा है. इसलिए भारतीय (c.) कंपनियां (анг.) वहां जाकर निवेश

(c.) कर रही है. **सरकार** (n.) एक अच्छी **नीति** (c.) **के तहत** (ap.) वहां से बिजली को भारत लाने का **प्रयास** (c.) कर रही है. ठीक यही बात नेपाल के बारे में कही जाती है. अकेले नेपाल के **अंदर** (n.) 70 से 80 **हजार** (n.) **मेगावाट** (अन२.) बिजली **उत्पादन** (c.) की **क्षमता** (c.) है. **अगर** (n.) भारत को **इजाजत** (ap.) मिले और नेपाल की **सरकार** (n.) थोड़ी **स्थिर** (c.) हो जाए तो भारत वहां जाकर **निवेश** (c.) करना चाहेगा, नेपाल में बांध बनाए जा सकेंगे ताकि वहां की बिजली को भारत लाया जा सके. नेपाल की बिजली से एक **तरफ** (ap.) से उत्तर प्रदेश और बिहार जैसे **राज्यों** (c.) का **आर्थिक** (c.) **परिदृश्य** (c.) बदल जाएगा दूसरी **तरफ** (ap.) मानसून में **बाढ़** (c.) के किस्से **काफी** (ap.) **हद** (ap.) **तक खत्म** (ap.) हो जाएंगे. तीसरी **तरफ** (ap.) **अगर** (n.) आप **गैस** (अन२.) के **मामले** (ap.) में देखते हैं तो भारत के पड़ोसी देश म्यांमार, बांग्लादेश और अफगानिस्तान के बारे में कहा जा रहा है कि वहां गैस के **विशाल** (c.) **भंडार** (c.) **भारतीय** (c.) **कंपनियां** (अन२.) वहां जाकर निवेश कर रही है. जब आप पड़ोसी देशों की **ऊर्जा** (c.) **का इस्तेमाल** (ap.) करते हैं तो एक **तरह** (ap.) से **पारस्परिक** (c.) **निर्भरता** (c.) **का विकास** (c.) होता है. भारत कहता है कि हम आप से **ऊर्जा** (c.) ले रहे हैं, हम आप से गैस या बिजली ले रहे हैं और उसके **बदले** (ap.) में हम आपको इतना पैसा दे रहे हैं. आपसी **निर्भरता** (c.) हमेशा **मधुर** (c.) **संबंधों** (c.) **को जन्म** (c.) देती है. आप दक्षिण एशिया का नक्शा उठाकर देखिए तो आज भारत का सबसे **अधिक** (c.) **जरूरत** (ap.) अच्छे **संबंधों** (c.) की है. चाहे वो भूटान हो, चाहे वो बांग्लादेश हो या फिर पाकिस्तान हो. भारत धीमे-धीमे उस **दिशा** (c.) में जा रहा है. ये मारा काम **काफी** (ap.) धीमी गति से हो रहा है और जब ये पूरी **तरह** (ap.) से **विकसित** (c.) हो जाएगा तो दक्षिण एशिया की **राजनीति** (c.) **पूरी तरह** (ap.) से बदल जाएगी।

Співпраця в сфері електроенергетики

Електрична енергія – вид енергії, що існує у вигляді потенціальної енергії електричного й магнітного полів та енергії електричного струму. Індія споживає її значно більше ніж нафти, газу чи вугілля. Індія купує все це з країн, де стратегічно важливих запасів палива вистачає для експорту. Бутан, наприклад, є однією із таких країн, яка володіє великою кількістю водних ресурсів. Бутан ще називають "водним джерелом". Тому індійські державні і приватні компанії активно інвестують в розвиток регіонів з прісною водою. Завдяки гнучкій політиці країни Індійський уряд має можливість імпортувати з Бутану й електроенергію. Теж саме можна сказати і про Непал. Кількість енергії, яку Непал міг би виробляти приблизно 70-80 тисяч мегават на місяць. Коли в Непалі встановиться постійний уряд, тоді Індія зможе провести з ними офіційні перемовини і профінансувати будівництво електростанцій в Непалі, щоб в подальшому отримувати звідти електроенергію для забезпечення потреб населення. По-перше, електроенергія з Непалу сприятиме розвитку таких індійських штатів, як Уттар-Прадеш та Біхар, бо тоді електричний струм з'явиться в кожному віддаленому селищі. По-друге, це зменшить до певної міри кількість повеней під час мусонних дощів. Якщо Індію спіткатимуть проблеми з газопостачанням, то в таких сусідніх країнах, як Бірма, Бангладеш та Афганістан знаходяться величезні поклади газу. Індійські компанії активно інвестують і в ці сусідні країни. Якщо країни-сусіди мають енергетичний потенціал, то зазвичай вони починають співпрацювати. Спільні економічні інтереси завжди є фундаментом в розвитку міцних стосунків між країнами. Якщо поглянути на мапу Південної Азії, то можна зрозуміти, що на сьогоднішній день для Індії важливі стабільні стосунки з сусідніми країнами, враховуючи Пакистан. На сьогоднішній день, Індія не така ефективна у сфері зовнішньої політики, проте, якщо вона прискорить розвиток, то має всі змоги отримати більше важелів міжнародного впливу в регіоні.

Стаття 9

अफ्रीकी माल और बाज़ार पर भारत की नज़र

अफ्रीका को अगले दशक (c.) के लिए वैश्विक (c.) आर्थिक (c.) वृद्धि (c.) के इंजन (анг.) के तौर पर देखा जा रहा है। कहा जा रहा है कि अफ्रीका अपनी प्रचुर (c.) प्राकृतिक (c.) संपदा (c.) और **आबादी (n.)** के बूते पूरे महाद्वीप (c.) को एक ऐसे इंजन (анг.) में **तब्दील (ap.)** कर देगा जिससे उसकी अर्तव्यवस्था (c.) चीन, ब्राज़ील और भारत से कहीं **अधिक (c.) रफ़्तार (n.)** से आगे बढ़ेगी। बीते दशक (c.) में भारत के सकल (c.) घरेलू उत्पाद (c.) में **औसतन (ap.)** 7.4 प्रतिशत (c.) की बढ़त **दर्ज (ap.)** हुई है, जबकि अफ्रीका इस मामले (ap.) में 5.7 प्रतिशत (c.) की विकास (c.) दर से बढ़ा है। अंतरराष्ट्रीय (c.) मुद्रा (c.) कोष (c.) का पूर्वानुमान (c.) है कि वर्ष (c.) 2012 से वर्ष (c.) 2017 के बीच **विश्व (c.) की सर्वाधिक (c.) तेज़ी (n.)** से बढ़ती 10 अर्तव्यवस्थाओं (c.) में से छह अफ्रीकी देशों की होंगी। भारत और अफ्रीका में **मध्यवर्ग (c.) तेज़ी (n.)** से बढ़ रहा है जहां शहरीकरण के साथ **आदमी (ap.) और कनेक्टिविटी (анг.)** भी बढ़ी है जिसने अप्रत्याशित (c.) आर्थिक (c.) गतिविधियों (c.) को जन्म (c.) दिया है जो धरती के इन दोनों **हिस्सों (ap.)** को आगे बढ़ाने में **मदद (ap.)** कर रही है। और अफ्रीकी **कारोबार (n.)** उतना ही पुराना है जितना भारतीय (c.) इतिहास (c.) / इस बात के **काफी (ap.) सबूत (ap.)** हैं कि सिंधु (c.) घाटी (c.) सभ्यता (c.) के अरब सागर के रस्ते अफ्रीकी देशों स्व **कारोबारी (n.) संबंध (c.)** थे। अरब के **सौदागर (n.)** भारत और अफ्रीका के बाजारों में जाते थे और इसी बहाने उनके बीच **सेवाओं (c.) आदान-पदान (c.)** के साथ-साथ लोगों का भी आना-जाना होता था। **कुदरत (ap.)** ने भी मॉनसून के ज़रिए इस **करोबार (n.)** को फलने-फूलने में भरपूर **मदद (ap.)** की। भारतीय (c.) व्यापारियों (c.) ने इसका **लाभ (c.) उठाने (c.)** में फुर्ती दिखाते हुए **सेना (c.)**, हाथी दांत और **कीमती (ap.) पत्थरों (c.) की तलाश (мюрк.)** में अफ्रीका का रख किया। पूर्वी अफ्रीका में मिलने वाले **खास (ap.) तरह (ap.)** के बांस और लकड़ियां अपनी **खूबियों (n.) की वजह (ap.) से इमारतों (ap.)** को बनाने में **इस्तेमाल (ap.)** किए गए जिनहें भारत में **काफी (ap.) पसंद (n.)** किया गया। अफ्रीका ने भारतीय **आबादी (n.)** को भी आकर्षित किया, **हालाँकि (ap+n.)**

कुछ को **जबरन** (n.) वहां भेजा गया। लेकिन वो भी अब अफ्रीका का अभिन्न **हिस्सा** (ap.) बन चुक हैं जो वहां कारोबार, **सरकार** (n.) और अन्य क्षेत्रों में **अहम** (ap.) भूमिका अदा कर रहे हैं। अफ्रीका के साथ भारत का **आधुनिक** (c.) **युग** (c.) में **मौजूदा** (ap.) **द्विपक्षीय** (c.) **व्यापार** (c.) **तुलनात्मक** (c.) रूप से **देर** (n.) से **शुरू** (ap.) हुआ, लेकिन इसके **बावजूद** (ap.) **रफ्तार** (n.) पकड़ने में **देर** (n.) नहीं लगी। वर्ष 1995 में दोनों के बीच जहां एक अरब डॉलर का कारोबार हुआ जो वर्ष 2008 में बढ़कर 35 अरब डॉलर पर पहुंच गया। इसके बाद अगले तीन वर्ष (c.) में **द्विपक्षीय** (c.) **व्यापार** (c.) ने 45 अरब डॉलर की नई ऊंचाई को छुआ। 50 अरब डॉलर तक पहुंचने की **उम्मीद** (n.) है। अफ्रीका के साथ भारत कारोबारी **लाभ** (c.) की **स्थिति** (c.) में हैं जहां उसका **आयत** (c.) कम और **निर्यात** (c.) अधिक (c.) है। अफ्रीका के साथ भारत कई **चीजों** (n.) का **व्यपार** (c.) करता है और भारत से अफ्रीका को **निर्यात** (c.) होने वाले लगभग हर **उत्पाद** (c.) के साथ कुछ **तकनीकी** (ang.) **पक्ष** (c.) भी जुड़ा हुआ है। भारत ने अफ्रीका से **मौजूदा** (ap.) **वर्ष** (c.) में कुल 447.5 अरब डॉलर का **आयात** (c.) किया है जिसमें 116.4 अरब डॉलर का तेल और 34.4 अरब डॉलर का **सेना** (c.) **शामिल** (ap.) है। **क्षेत्रफल** (c.) और **आबादी** (n.) के **हिसाब** (ap.) से अफ्रीका दूसरा सबसे **बड़ा** (c.) **महाद्वीप** (c.) है। वर्ष 2015 में अफ्रीका की **अनुमानित** (c.) **आबादी** (n.) 1,166 अरब है। **खास** (ap.) बात ये है कि अफ्रीका की **आबादी** (n.) बीते तीन दशकों (c.) में **दोगुनी** (c.) से भी अधिक (c.) हो गई है जिसकी **वजह** (ap.) से यहां **आबादी** (n.) का एक बड़ा **हिस्सा** (ap.) **युवाओं** (c.) का है। आधी से अधिक **आबादी** (n.) 25 **साल** (n.) से कम **उम्र** (ap.) की है। भारत की **तेज़ी** (n.) से आगे बढ़ रहा है जिसे अफ्रीका से **काफी** (n.) **माल** (ap.) की **ज़रूरत** (n.) है और उस माल की कीमत चुकाने के लिए अफ्रीकी बाज़ार पर भी भारत की **नजर** (n.) है। इस तरह अफ्रीका में भारत के लिए **आर्थिक** (c.) **संभावनाएं** (c.) फूटकूटकर भरी हैं और इसी **वजह** (ap.) से भारत उसके साथ **आर्थिक** (c.) **संबंध** (c.) बढ़ा रहा है।

Африканські товари

Вважають, що наступного десятиліття Африка стане рушієм світового економічного росту. Кажуть, що Африка планує перетворити усю свою багату природну спадщину та все населення континенту в один рушійний механізм,

який зробить економіку регіону кращою ніж в Китаї, Бразилії та Індії. В минулому десятилітті було зареєстровано зростання Валового внутрішнього продукту Індії приблизно на 7.4 відсотки, в той час як в Африці він виріс більше ніж на 5.7 відсотків. Міжнародний валютний фонд, в період з 2012 по 2017 роки, прогнозує Африці шосте місце в списку десятки країн з найбільш прогресивною економікою. Середній клас в Індії та Африці дуже швидко збільшується, також в цих країнах зростає рівень урбанізації та покращується зв'язок, що породжує несподівану економічну активність, яка допомагає розвиватись цим регіонам. Історія торгівлі між Індією та Африкою бере початок в давні часи. Цьому є декілька доказів, цивілізація долини Інд мала торгові шляхи з Африкою через Аравійське море. Арабські торговці їздили на Індійські та на Африканські базари і обмінювалися товарами та послугами між цими країнами. Природа також сприяла розвитку торгівлі, наприклад, завдяки мусонам. Індійські купці в пошуках швидкої наживи, такої як золото, слонова кістка та дорогоцінне каміння прокладали шляхи до Африки. У Східній Африці дуже часто можна зустріти красиві будинки, зведені з бамбуку та інших дерев. Індійцям, які їх бачили в житті, дуже подобались такі будівлі. Африка прямо таки заманювала до себе жителів Індії, але багатьох сюди доставляли примусом. Проте зараз індійці стали невід'ємною частиною Африки, які відіграють важливу роль у бізнесі, політиці та інших сферах життя країни. У порівнянні з іншими країнами, Індія та Африка вступили в еру сучасності доволі пізно, проте, не зважаючи на це, темпи розвитку країн одні з найшвидших у світі. Станом на 1995-ий рік торговий обіг між Індією та Африкою складав один мільярд доларів, а в 2008-му він зріс до 35 мільярдів. Протягом наступних трьох років обіг двосторонньої торгівлі складав 45 мільярдів доларів. Країни сподіваються досягти планки у 50 мільярдів в найближчому майбутньому. Індії вигідно вести бізнес з Африкою, індійці мало імпортують та багато експортують. Індія торгує з Африкою багатьма речами і майже кожен продукт, який експортується з Індії в Африку, певним

чином пов'язаний з електронікою. За останній рік з Африки в Індію загалом ввезли товарів на суму 447,5 мільярдів доларів. З яких 116,4 мільярди доларів витратили на закупівлю нафти, а 34,4 мільярди – на поповнення золотовалютних запасів. Африка другий континент в світі за кількістю населення та територією. Приблизна кількість населення Африки станом на 2015 рік складала 1 мільярд 166 мільйонів людей. Важливий факт, що кількість населення Африки зросла більше ніж удвічі за минулі тридцять років, таким чином більша частина населення Африки це молодь. Більше половини популяції Африки складають люди віком до 25 років. Індія стрімко розвивається, тож потребує чимало товарів, які може запропонувати Африка. Ціна таких товарів доволі приваблива, тож Індія розглядає африканський ринок, як прийнятний простір для торгівлі. Таким чином, економічні перспективи Індії в Африці райдужні, і саме тому Індія розширює з нею економічні відносини.

Стаття 10

क्या तुर्की दुनिया को आर्थिक संकट के जाल में फंसाएगा

आजकल अमरीकी (अन०) डॉलर (अन०) के मुकाबले (अप०) तुर्की (अन०) की मुद्रा (स०) लीरा बेहाल (न+अप०) है। साल (न०) 2018 में डॉलर (अन०) के मुकाबले (अप०) लीरा 70 फ़ीसदी टूट चुकी है और अब ये दुनिया (अप०) की सबसे कमज़ोर (न०) मुद्रा (स०) में शुमार (न०) है। पिछले हफ्ते (न०) लीरा में 20 फ़ीसदी की गिरावट आई थी और अब भी इसकी गिरावट थमने के आसार (अप०) नज़र (न०) नहीं आ रहे हैं। जानकारों के मुताबिक (अप०) ये लीरा का ही असर (अप०) है कि यूरोप (अन०) और एशिया (अन०) की कई करेंसी (अन०) दबाव में हैं। पर सवाल (अप०) ये है कि ऐसा क्यों हो रहा है? इस सवाल (अप०) का जवाब (अप०) देने से पहले ये समझना ज़रूरी (अप०) है कि तुर्की (अन०) का संकट (स०) आखिर (अप०) है क्या और इससे दूसरे देशों पर कैसे असर (अप०) पड़ रहा है। कुछ समय पहले तक दुनियाभर (अप०) की आर्थिक (स०) शक्तियों (स०) में तुर्की (अन०) को वही स्थान (स०) हासिल (अप०) था जो भारत और

चीन को **हासिल** (ap.) है। **यानी** (ap.) तीनों देश **तेज़ी** (n.) से उभरती हुई **अर्थव्यवस्थाएं** (c.) थे। इन देशों की **ग्रोथ दुनिया** (ap.) के अन्य देशों के **मुक़ाबले** (ap.) **काफ़ी** (ap.) अच्छी थी, **हालाँकि** (ap+n.) **ग्रोथ** की नींव **कमज़ोर** (n.) थी और ये 2008 के **आर्थिक** (c.) **संकट** (c.) पर **आधारित** (c.) है। **साल** (n.) 2008 के मंदी के **माहौल** (ap.) के बाद **अमरीका** (an2.) **समेत** (c.) **दुनिया** (ap.) **के तमाम** (ap.) **विकसित** (c.) देशों ने **ग्रोथ हासिल** (ap.) करने के लिए **ब्याज** (c.) दरें घटाई ताकि **उद्योगों** (c.) को सस्ता **कर्ज़** (ap.) मिल सके। **तुर्की** (an2.) ने इस **माहौल** (ap.) का **ख़ूब** (n.) **फ़ायदा** (n.) उठाया और वहाँ की **कंपनियों** (an2.) को **विदेशों** (c.) **खासकर** (ap.) कई **यूरोपीय** (an2.) **बैंकों** (an2.) से सस्ता **कर्ज़** (ap.) मिला, जिसके दम पर वहाँ के **रियल** (an2.) **एस्टेट** (an2.) **कारोबार** (n.) और **मैनुफैक्चरिंग** (an2.) **सेक्टर** (an2.) को **रफ़्तार** (n.) मिली। **तुर्की** (an2.) के **बैंक** (an2.) **विदेशी** (c.) **बैंकों** (an2.) से **डॉलर** (an2.) में **कर्ज़** (ap.) जुटा रहे थे और फिर इसे **घरेलू अर्थव्यवस्था** (c.) में **झोंक** रहे थे। **कर्ज़दाता** (ap.) **बैंक** (an2.) भी **खुश** (n.) थे कि जिस **तरह** (ap.) से **तुर्की** (an2.) की **कंपनियां** (an2.) अपनी आय और **मुनाफ़ा** (ap.) दिखा रही थीं, उससे वे **आश्चस्त** (c.) थे कि उनका पैसा **सुरक्षित** (c.) है और इसके **डूबने** की कोई **आशंका** (c.) **नज़र** (n.) नहीं आ रही थी। **न्यूयॉर्क** (an2.) **टाइम्स** (an2.) की एक **रिपोर्ट** (an2.) **के मुताबिक** (ap.) भारत और चीन के **मुक़ाबले** (ap.) **तुर्की** (an2.) **विदेशी** (c.) **मुद्रा** (c.) के **कर्ज़** (ap.) पर **अधिक** (c.) **निर्भर** (c.) था और यही उसके **मौजूदा** (ap.) **संकट** (c.) की बड़ी **वजह** (ap.) है। **तुर्की** (an2.) की **अर्थव्यवस्था** (c.) में **विदेशी** (c.) **मुद्रा** (c.) का **दबदबा** (ap.) है और **कुल** (ap.) **कर्ज़** (ap.) में 70 फ़ीसदी से **अधिक** (c.) **हिस्सा** (ap.) **डॉलर** (an2.) में लिया गया **कर्ज़** (ap.) है। **बैंक** (an2.) **ऑफ़** (an2.) **इंटरनेशनल** (an2.) **सेटलमेंट** (an2.) **के मुताबिक** (ap.) **तुर्की** (an2.) की **मुद्रा** (c.) में भारी गिरावट के बाद **यूरोपीय** (an2.) **बैंक** (an2.) **मुश्किल** (ap.) **स्थिति** (c.) में हैं। स्पेन के बैंक ने तुर्की को 83 अरब से अधिक का **कर्ज़** (ap.) दिया है, जबकि फ़्रांस का 38.4 अरब डॉलर, इटली के बैंकों का 17 अरब डॉलर और जापान के बैंकों का 14 अरब डॉलर तुर्की की **अर्थव्यवस्था** (c.) में लगा है। दक्षिण कोरिया ने भी तुर्की को 17 अरब डॉलर का **कर्ज़** (ap.) दिया है। ब्रिटेन ने भी तुर्की को 19 अरब डॉलर का **कर्ज़** (ap.) दिया है, जबकि तुर्की के गले में फंदा डालने वाले **राष्ट्रपति** (c.)

डोनल्ड ट्रंप के देश अमरीका के बैंकों के भी 18 अरब डॉलर तुर्की में डूबने की कगार पर हैं। **हालाँकि** (ap+n.) अमरीकी बैंकों का अधिकतर पैसा **कर्ज़** (ap.) में न होकर तुर्की के **शेयर** (an.) **बाज़ारों** (n.) पर लगा है। कुछ दिन पहले अमरीकी **राष्ट्रपति** (c.) डोनल्ड ट्रंप ने तुर्की के **स्टील** (an.) और **एल्यूमीनियम** (an.) पर **आयात** (c.) **शुल्क** (c.) बढ़ाकर दोगुना कर दिया है। तुर्की की **मुद्रा** (c.) लीरा में जारी गिरावट को ट्रंप के इस **फ़ैसले** (ap.) से और धक्का लगेगा। तुर्की के पास लीरा को **संभालने** (c.) के **विकल्प** (c.) भी **सीमित** (c.) हैं। डर है कि **अर्थव्यवस्था** (c.) में आई मंदी से महंगाई भी बढ़ेगी, जो अभी 15 फ़ीसदी से ऊपर है। तुर्की के **राष्ट्रपति** (c.) रेचेप तैय्यप अर्दोआन लीरा को **दुरुस्त** (n.) करने के लिए **ब्याज** (c.) दरें बढ़ा सकते हैं, जिससे महंगाई और बढ़ेगी। महंगाई दर का ये आंकड़ा कितना डराने वाला है, इसका **अंदाज़** (n.) इस बात से लगाया जा सकता है कि पड़ोस के **यूरोपीय** (an.) देशों में महंगाई दर 2 फ़ीसदी के लगभग है। **खतरा** (ap.) ये है कि लीरा का **संकट** (c.) दूसरे **विकासशील** (c.) देशों को भी अपनी **चपेट** (c.) में न ले ले। कई **विश्लेषक** (c.) **अंदाज़ा** (n.) लगा रहे हैं कि **तुर्की** (an.) का **संकट** (c.) 2008 के ग्रीस **संकट** (c.) जैसा है, **हालाँकि** (ap+n.) दूसरे जानकार इस **आशंका** (c.) को इस **आधार** (c.) पर **खारिज** (ap.) करते हैं कि तुर्की की **अर्थव्यवस्था** (c.) ग्रीस से चार गुना बड़ी है और इसकी **आबादी** (n.) भी ग्रीस के **मुकाबले** (ap.) सात गुना है। इस **संकट** (c.) से निपटने के लिए तुर्की के पास **विदेशी** (c.) **मुद्रा** (c.) भंडार नहीं है। तुर्की का **विदेशी** (c.) **मुद्रा** (c.) भंडार 130 अरब डॉलर का है और **विदेशी** (c.) **कर्ज़** (ap.) की बात करें तो ये तकरीबन 180 अरब डॉलर का है।

डॉलर के **मुकाबले** (ap.) भारत और पाकिस्तान का रुपया भी अच्छी **हालत** (ap.) में नहीं है।

पाकिस्तानी रुपया इस **साल** (n.) के **शुरुआती** (ap.) सात महीनों में डॉलर के **मुकाबले** (ap.) अब तक 17.6 फ़ीसदी लुढ़क चुका है, जबकि भारतीय रुपया 9 फ़ीसदी **कमज़ोर** (n.) हुआ है। इंडोनेशिया का रुपैया डॉलर के **मुकाबले** (ap.) साढ़े आठ फ़ीसदी टूटा है, जबकि अफ़ग़ानी में आठ फ़ीसदी से अधिक की गिरावट आई है। भारत के लिए अच्छी **खबर** (ap.) ये है कि उसका तुर्की की **अर्थव्यवस्था** (c.) में बहुत कम **निवेश** (c.) है। **एक्सपर्ट**

(c.) मानते हैं कि भारतीय रुपये की गिरावट का *कनेक्शन* (c.) लीरा से ना के *बराबर* (n.) है। भारतीय रिज़र्व (अन०.) बैंक (अन०.) ने रुपये की गिरावट को थामने के लिए *ठोस* (c.) *कदम* (ap.) नहीं उठाए हैं या यूँ कहें कि रिज़र्व बैंक का ये *अनुमान* (c.) है कि रुपये के इस स्तर पर *दखल* (ap.) देने की *ज़रूरत* (ap.) नहीं है। भारतीय रुपये की गिरावट की *मुख्य* (c.) *वजह* (ap.) पेट्रोल, डीज़ल की *खरीद* (n.) के लिए डॉलर में भुगतान करना है। भारत अपने कुल डॉलर *खरीद* (n.) का 70 फ़ीसदी से अधिक पेट्रोलियम *उत्पादों* (c.) *की खरीद* (n.) पर *खर्च* (c.) करता है।

Чи призведуть фінансові негаразди Туреччини до світової економічної кризи?

Наразі стан грошової одиниці Туреччини – ліри, у порівнянні з доларом досить нестабільний. Протягом 2018 році вартість 1 ліри порівняно з доларом знизилась на 70% і зараз вона згадується у списку економічно найслабших валют світу. Лише на минулому тижні ліра втратила 20% власної вартості і уряд досі не може зупинити процес знецінення. На думку експертів ліра опинилася в такому становищі через валютний тиск країн Європи та Азії. Але постає питання чому це відбувається? Перед тим, як відповісти на це питання, важливо зрозуміти, в чому полягає турецька економічна криза 2018-го року і як це може вплинути на інші країни світу.

Нещодавно Турція займала стабільнішу позицію на світовій арені, як і економічно розвинені держави – Індія та Китай. Тобто це були країни з економікою, що стрімко розвивається. Зростання економічних показників було вражаючим в порівнянні з іншими країнами, хоча особливого підґрунтя для таких цифр не спостерігалось і вся економічна стратегія була побудована після світової фінансової кризи 2008 року.

Після рецесії 2008-го року усі розвинені країни світу, в тому числі США, знизили відсоткові ставки для банків, аби домогтися зростання економіки та забезпечити дешевими кредитами різні галузі виробництва. Туреччина скористалася перевагами цього періоду і багато компаній мали змогу отримати

дешеві кредити в європейських банках, завдяки чому розвивалося будівництво та виробничий сектор.

Турецькі банки брали доларові кредити в іноземних банках і вкладали гроші у вітчизняну економіку. Спершу кредитори були задоволені, що місцеві компанії отримують значні прибутки. І саме тому іноземні інвестори були впевнені, що їхні фінанси знаходяться в безпеці і не мали жодних побоювань з приводу втрати коштів.

"Турція в порівнянні з Індією та Китаєм більше залежала від кредитів, які отримала від інших країн і саме цей фактор став основною причиною сьогоденної економічної кризи" повідомляє американське видання "Нью-Йорк Таймс". На сьогоднішній день в економіці Турції переважає іноземний капітал, а борг в доларах становить 70% від загальної суми кредитів.

За даними спеціалізованого міждержавного фінансового інституту "Bank of International Settlement" (BIS), європейські банки опинилися в скрутному становищі після знецінення турецької валюти. Іспанський банк надав Туреччині більше 83 мільярдів доларів, Франція - 38,4 мільярдів доларів, італійські банки - 17 мільярдів доларів, а банки Японії вклали близько 14 мільярдів доларів у турецьку економіку.

Британія також надала 19-ти мільярдний кредит Туреччині, в той час, коли країна отримала транш у розмірі 18 мільярдів американських доларів. Але значні кошти Америки направлені не на погашення кредитів, а інвестовані в акції турецьких фондових ринків.

Влітку 2018 року президент США Дональд Трамп вдвічі збільшив мито на турецьку сталь та алюміній. Шокуюче рішення американського президента ще більше прискорило знецінення турецької валюти.

На жаль, в турецького уряду обмежені можливості контролювання вартості ліри на світовому ринку. Існує занепокоєння, що економічний спад в країні збільшить рівень інфляції, який наразі становить більше 15%. Президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган може збільшити відсоткову

ставку, щоб зупинити знецінення ліри, але це призведе до подорожчання товарів. На сьогоднішній день рівень інфляції досяг критичної позначки. Аби зрозуміти серйозність проблеми, порівняймо рівень інфляції з європейськими країнами, де показник становить лише 2%.

Небезпека полягає в тому, що нестабільність ліри може охопити й інші країни, що розвиваються. Деякі аналітики порівнюють сьогоднішнє нестабільне положення Турції з економічною кризою в Греції 2008-го року. Хоча інша частина науковців зауважують, що економіка Туреччини в 4 рази масштабніша за економіку Греції і населення Туреччини в 7 разів більше.

Уряд Туреччини не має достатньо валютних резервів аби боротися з кризою в країні. Валютний резерв країни складає 130 мільярдів доларів, а зовнішній борг близько 180 мільярдів.

Останнім часом індійська і пакистанська рупія також займають не кращі позиції в порівнянні з американським доларом. За перші сім місяців цього року пакистанська рупія втратила 17,6% по відношенню до американського долара, а індійська рупія знецінилась майже на 9%. Рупія в Індонезії втратила у собівартості на 8,5%, а валюта Афганістану наразі знецінилась більше ніж на 8%.